Volume IV (2018)

Decimus Magnus Ausonius, Ünlü Kentlerin Sıralaması

Decimus Magnus Ausonius, *Ordo Urbium Nobilium*

Çevirenler: Fatih YILMAZ – Erkan KURUL

*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume IV: Ocak-Aralık 2018) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Atıf Düzeni: Decimus Magnus Ausonius, *Ünlü Kentlerin Sıralaması*. Çev. F. Yılmaz – E. Kurul. *Libri* IV (2018) 161-234. DOI: 10.20480/lbr.201830

Geliş Tarihi: 15.03.2018 | Kabul Tarihi: 12.04.2018
Elektronik Yayın Tarihi: 13.09.2018

Editörya: Phaselis Research Project
www.libridergi.org

Decimus Magnus Ausonius *Ordo Urbium Nobilium*

Çevirenler Fatih YILMAZ* Erkan KURUL**

Ausonius'un Ailesi ve Kariyeri

Decim(i)us Magnus Ausonius, MS ca. 310 yılında, Fransa'nın sınırları içerisinde yer alan Burdigala (= Bordeaux) kentinde doğmuş ve yine aynı kentte MS 393/394 yılında, seksen yaşının üzerindeyken vefat etmiştir¹. Şairin babası Iulius Ausonius (MS ca. 290-378) bir hekimdi². Annesi Aemilia Aeonia ise, Caecilius Argicius Arborius isimli güneybatı Gallia kökenli ve de varlıklı bir Roma yurttaşının kızıydı. Ausonius'un, Attusia Lucana Sabina isimli eşinden

* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. fatihyilmaz@akdeniz.edu.tr

0000-0002-5820-3754

** Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. erkankurul@akdeniz.edu.tr

0000-0002-3196-692X

Burada sunulan çevirinin hazırlanması aşamasında bize her daim yardımda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Ebru N. Akdoğu-Arca, Dr. Öğr. Üyesi Asuman Coşkun-Abuagla ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Oktan'a teşekkürlerimizi sunarız.

¹ Aus. Ep. XXVII-XXXI; PLR I. 141; Isbell 1974, 22. Ausonius yaşamına ilişkin detaylı bilgi için bk. Kurul – Yılmaz 2018a, 559-576.

² Ausonius'un babası Iulius Ausonius hakkında ayrıntılı bilgi, kendisinin ailesine hitaben kaleme almış olduğu *Parentalia* başlıklı şiirlerinden edinilmektedir (Aus. Par. Iulius Ausonius Pater; babası hakkında detaylı bilgi için bk. PLR I 139). Ausonius'un babasının ismini taşıması hususunda bk. Aus. Praef. I. 1: *Ausonius genitor nobis, ego nomine eodem* = Benim babam, ismiyle anıldığım Ausonius'tur. Anılan metnin devamında babasının mesleğinin hekimlik olduğu hususundaki aktarımı için ayrıca bk. *genitor studuit medicinae* = babam tıp çalışmalarıyla meşguldü.

ise iki erkek ve bir kız evladı olduğu bilinmektedir.

Ausonius'un çocukluğunun ilk yılları, memleketi Burdigala'da geçmiş ve eğitime yine bu kentte başlamıştır. İlerleyen süreçle birlikte (MS ca. 320 yılından itibaren), Burdigala'nın komşu kenti Tolosa'da (= Toulouse) yaşayan ve yaşadığı kentte bilgeliği, ayrıca da entelektüelliğiyle nam salan dayısı Aemilius Magnus Arborius'un yanında bulunmuş ve eğitime bir süre burada, bizzat onun hamiliğinde devam etmiştir. Akabinde, dayısı Arborius MS ca. 328 yılında imparator Büyük Constantinus'un çocuklarına ders vermek üzere Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Constantinopolis'e davet edilmiştir³. Ausonius, bu yolculuğunda dayısına refakat etmiş ve böylelikle döneminin yükselen kentlerinden biri olan Constantinopolis'i ziyaret etme fırsatı yakalamıştır. Böylelikle, Doğu Roma'nın başkentindeki entelektüel zümreye mensup bazı kişilerle araştırmalarını sürdürdüğü konularla alakalı görüş alış-verişi içerisinde bulunarak akademik bir yetkinlik kazanmıştır.

Ausonius, Constantinopolis'te kısa bir süre misafir olarak kalıp anavatanı Burdigala'ya döndüğünde, *rhetorica* alanında⁴ dersler almaya başlamış ve filoloji konusundaki çalışmalarını da aynı düzeyde sürdürmüştür. Aldığı bu dersler neticesinde, özellikle Latincedeki üstün başarısı ve yine bu dilde kalem aldığı vezinli şiirlerinden dolayı *grammaticus* olarak yüksek bir ün elde etmeyi başarmış, ayrıca etkili ve akıcı hitabet tarzıyla Romalılar nezdinde önde gelen *rhetorlar* arasında anılagelir olmuştur⁵. Bu kariyeri özelinde Ausonius, yaşamını sürdürdüğü Burdigala'daki farklı eğitim merkezlerinde Latin grameri ve kültürü, aynı zamanda etkili konuşma ve yazma becerisi gibi çeşitli konular üzerine dersler vermeye başlamıştır⁶.

³ Arborius'un Constantinopolis'teki görevi *praeceptor Caesaris* (= Caesar'ın eğitmeni) olarak tanımlanmaktadır (bk. Gruber 2013, 9).

⁴ Ausonius, *rhetorica* eğitimini kendi yaşadığı dönemde Burdigala'nın en önde gelen hocalarından olan Tiberius Cictor Minervius ve Latinus Alcimus Alethius Alci-mus'tan (muhtemelen Attius Tiro Delphidius'tan da ders almış olmalıdır) almıştır (Aus. *Prof.* I; II; V).

⁵ Aus. *Praef.* I. 17-18: ... *nec fora non celebrata mihi, set cura docendi cultior* = duruşmalarda da boy göstermemiş değilim, fakat ben kendimi ders vermeye adan-dım.

⁶ Aus. *Praef.* I. 17-18: ... *set cura docendi cultior, et nomen grammatici merui* = ancak kendimi ders vermeye adadım, böylelikle gramer uzmanı/eğitmeni unva-nına nail oldum.

Ausonius, Burdigala'da otuz yıl boyunca ders verdikten sonra, imparatorluğun batı yakasının hükümdarı Büyük Valentinianus tarafından, MS 364 yılı ya da yakın bir tarihte imparatorluğa hizmet etmek üzere muhtemelen Treveris'teki (= Trier) imparatorluk sarayına davet edilmiştir⁷. Bu resmi davetin asıl sebebi, kendisinin henüz çocukluk yıllarını yaşayan oğlu ve aynı zamanda meşru varisi statüsündeki Gratianus'un eğitmenliğini yürütmesi ve diğer yandan da Valentinianus'un hususi danışmanlığını üstlenmesidir. Bu davete olumlu bir şekilde cevap vermesi ve kendisine önerilen tüm vazifeleri üstlenmesi, Ausonius'un otuz yıl boyunca bifiil başarıyla sürdürdüğü akademik kimliğine siyasi bir geçerlilik katmıştır.

Son olarak, Ausonius'un askeri, politik ve siyasi geçmişi özetlenecek olduğunda; kendisinin öncelikle MS 369/370 yılında *comes* ve sonrasında (MS 375 yılında) *quaestor sacri palatii* olarak vazifelendirilmiş olduğu bilinmektedir. Bu süreci takiben MS 378 yılında, Gallia'ya *praefectus praetorio* olarak atanmıştır. MS 379 yılına gelindiğindeyse Ausonius politik kariyerinin zirvesine ulaşarak, *consul prior* olmuştur. Bu tarihten sonra, görev süresini doldurmasını takiben MS 379 yıllarının sonlarında memleketine geri dönerek aktif siyasi kariyerini sonlandırmış ve kendisine miras kalan mallarıyla geçinecek mütevazı bir yaşam sürdürmüştür.

Ordo Urbium Nobilium'un Yer Aldığı Koleksiyon ve El Yazmaları

Sadece Ausonius'a ait eserlerin oluşturduğu ya da farklı yazarların eserleriyle birlikte Ausonius'un metinlerini de bünyesinde barındıran tek bir el yazmasının varlığından söz etmek ne yazık ki mümkün değildir⁸. Yazarın yaşamının sonuna

⁷ Hopkins 1961, 243; Nicholson 2014, 236. Ausonius, Gratianus'un eğitmenliğine davet edildiğinde yaklaşık olarak 55 yaşındaydı (Gruber 2013, 10). Ausonius'un farklı bir tarihte (örn. MS 367) Gratianus'un eğitmenliğini üstlendiği hususunda çeşitli görüşler için ayrıca bk. Matthews 1975, 51. Ausonius'un Treveris sarayına ulaşma tarihi hakkındaki tartışmalara ilişkin detaylı bilgilendirme için bk. Olszaniec 2013, 69 dn. 205.

⁸ Schenkl 1883, XIX; Peiper 1886, LXXVI; Prete 1959, 245; 248; Green 1991, XLI. Ausonius'un eserlerinin yer aldığı tüm el yazmalarında farklı yazarların eserleri de bulunmaktaydı. Bu nedenle de her yazmada derleyicinin beğenisine göre Ausonius'un birbirinden farklı eserleri bulunabiliyordu. Belirtilen söz konusu durum yazmalar üzerinde çalışan modern filologların edisyonlarında sıra ve düzen açısından büyük farklılıkların oluşmasına yol açmaktaydı: Örneğin C. N. Aull'un

doğru kaleme aldığı *Ordo Urbium Nobilium*⁹ başlıklı şiirinin günümüzdeki satırları ise farklı yazma ailelerine ait toplam yedi el yazması ve sayısız edisyon çalışmasının değerlendirilmesi sonucunda oluşturulmuştur. Bununla birlikte şiir, ilişkili olduğu tüm el yazmalarının tarihlendirilmesinde ve bu yazmalar arasındaki yapısal bağlantılara yönelik araştırmalarda kritik bir konuma sahiptir. Daha geniş bir perspektiften bakıldığında ise söz konusu araştırmaların pek çok tartışmayı kapsayan büyük bir zemine yayılmış olması, buradaki metnin içeriğinin sadece şiir özelindeki belirli tartışmalarla sınırlı kalmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle metnin de içeriğine dâhil edildiği *editio princeps*in hantisi olduğunun dile getirilmesi beklenebilir. Ancak böylesi primitif bir sorunun cevabı geçmişe dair çoğu konuda olduğu gibi, Ausonius'la ilintili yazmaların köken araştırmaları için de pek çok açıdan girift ve kesin sonuç elde etmekten uzak kalmaktadır. Buna rağmen, metne yönelik araştırmalar ve sürdürülen filolojik çalışmalar sonucunda yazara ait ilk koleksiyon, Ausonius'un bizzat kendisinin derlediğine inanılan iki koleksiyon ile ölümünden sonra farklı kişi(ler) tarafından toparlandığı düşünülen *posthumous* bir diğer koleksiyona kadar dayandırılmaktadırlar.

Koleksiyonlara ilişkin veriler kronolojik bir düzen içerisinde incelendiğinde, öncelikle yazarın babası için dizelerini sıraladığı *Epicedion in Patrem* (MS 378/379?) başlıklı elegaik şiirin giriş kısmında (12-13) yer alan şu ifadeler dikkat çekmektedir¹⁰:

(2017, 134) da dikkatini çektiği gibi edisyon düzenleyen filologların her biri Ausonius'a ait mektupların sırasını ve sayısını farklı ele almışlardır: Kendi edisyonunu R. Peiper'in 1886 yılındaki çalışmasına dayandıran H. G. Evelyn-White'in 1919 yılındaki edisyonunda yirmi dört mektup yer almaktadır. S. Prete'nin 1978 yılındaki edisyonunda ise yirmi altı mektup vardır. R. P. H. Green yirmi dört mektubu bulunan ancak içeriği bakımında oldukça farklı bir edisyon yayınlamıştır. Söz konusu edisyonlarda mektupların sayılarıyla birlikte sıralamaları da tamamen birbirleriyle farklıdır. Örneğin S. Prete'nin ilk mektubu Ausonius'tan Symmachus'a gönderilmişken, R. P. H. Green'inki ise yazardan Hesperius'a gönderilen bir mektuptur. Bununla birlikte H. G. Evelyn-White'in edisyonu ise tamamen ters bir hareket izleyerek Symmachus'tan Ausonius'a gönderilen bir mektupla başlar.

⁹ Şiirin içerik ve kapsamına ilişkin detaylı bilgi için bk. Kurul – Yılmaz 2018b, 485-518.

¹⁰ R. P. H. Green (1991, XLIII); *opusculorum meorum seriem* ifadesinin yazarın MS 379-383 yılları arasında toparlamış olduğu kendi şiir koleksiyonuna işaret ettiğini ve bu nedenle de söz konusu ifadenin yer aldığı *Epicedion in Patrem* şiirinin MS 377'den öncesine tarihlenmesinin mümkün olmayacağını, buna karşın en erken

imagini ipsius hi versus subscripti sunt neque minus in opusculorum meorum seriem relati = Buradaki satırlar kendi portresinin altında yazılıdır ve ayrıca kısa eserlerimin oluşturduğu bir koleksiyonda tekrarlanmışlardır.

Bu cümlede belirtilen *opusculorum meorum seriem* (= kısa eserlerimin koleksiyonu) ifadesi, Ausonius'un MS 379-383 yılları arasında düzenleyerek Flavius Afranius Syagrius'a¹¹ ithaf ettiği ve söz konusu şiirin de içerisinde yer aldığı bir koleksiyonun muhtemel varlığına işaret etmektedir¹². Ancak bilhassa belirtmek gerekir ki, *Ordo* şiirinin bu koleksiyon içerisinde yer alması kronolojik olarak mümkün değildir. Yazarın bizzat düzenlediği düşünülen ikinci koleksiyon ise son Roma imparatoru Flavius Theodosius Augustus ile ilintilidir. Theodosius, imparatorluğa hizmet etmek üzere Ausonius'u yanına davet ettiği ve ca. MS 388-391? tarihlenen bir mektubunda, yazara ait olan yazıları (*scripta*) hayranlıkla takip ettiğini dile getirmektedir¹³. Bu minvalde, zamanla hafızasından silinen metinleri tekrar okuma isteğiyle yazarın hem eski hem de güncel eserlerinin bir derlemesini kendisine göndermesini rica eder¹⁴. Bağlamı ve içeriği

MS 378/9 yılının uygun bir tarih olarak önerilebileceğini belirtmektedir. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Evelyn-White 1919, XXXVI; Aull 2017, 135.

¹¹ PLR I 862. H. G. Evelyn-White'a (1919, XXXVI) göre söz konusu koleksiyon MS 383 yılında Roma imparatoru Gratianus'a ithaf edilmiştir (Aus. *Epigr.* XXVI). Ayrıca bk. Conley 1976, 10.

¹² H. G. Evelyn-White (1919, XXXV-VI) ve R. P. H. Green (1991, XLIII) yukarıda belirtilen *opusculorum meorum seriem* ifadesinin bir çeşit eser koleksiyonuna işaret ettiğini ve Ausonius'un buna babasına yazdığı ağıtı da eklediğini düşünmektedirler. Ayrıca, cümlede kullanılan *series* kelimesinin birden çok anlamı bulunmaktadır; sıra ve dizi gibi temel anlamlarının yanında soyağacı yani akraba dizisi anlamında da sıklıkla kullanılmaktadır (*OLD* sv 'Series'). Ausonius, burada belirttiği kelimeyi soyağacı olarak vurgulamak istediye, doğrudan kendisinin ailesine mensup kişiler hakkında kısa kısa bilgiler verdiği prosopografik bir eser olan *Parentalia*'yı işaret ediyor olmalıydı (Aull 2017, 135-136). Buna karşın her iki teoriyi kesin olarak doğrulayacak ikna edici bir veri de ne yazık ki bulunmamaktadır.

¹³ Theodosius'un mektubu gönderdiği tarih belirsiz olmasına karşın, MS 388 yılından MS 391 yılına kadar Magnus Maximus'u yenmesinin ardından kendisinin Batı'da bulunması nedeniyle, genel değerlendirmeler mektubun muhtemelen bu tarihten sonra kaleme alınmış olabileceği yönündedir (Evelyn-White 1919, XXXVI; Conley 1976, 10; Aull 2017, 136).

¹⁴ Aus. *Praef.* III: ... *ne fraudari me scriptorum tuorum lectione patiaris. quae olim mihi cognita et iam per tempus oblita rursum desidero, non solum ut, quae sunt*

bakımından imparatorun mektupta kullandığı *scripta* kelimesi son derece muğlak bir ifadeyi yansıtmaya rağmen, Ausonius'a ait eserlerden bir araya getirilen hususi bir şiir koleksiyonuna işaret edebileceği varsayılabilir¹⁵. Yazarın Theodosius'a göndermiş olduğu cevap ise yaşamının son dönemine tarihlendirilen muhtemel bir şiir (*carmen*) kitabının giriş (*prologus*) kısmında yer almaktadır. Ausonius burada her ne kadar imparatorun hizmetine girme teklifini kibarca geri çevirmiş olsa da, Theodosius'un yazılarına yönelik ricası (muhtemelen) onu yeni eserler kaleme almak için teşvik etmiş olmalıydı¹⁶. Zira *Ordo*'nun yazım süreci de hemen hemen bu zaman zarfında gerçekleşir. Öyle ki, siyasi kariyerini sonlandırmış olan Ausonius artık inzivaya çekilerek memleketi Burdigala'ya dönmüş ve söz konusu şiirini de burada (MS 388-394 yılları arasında) kaleme almıştır. Kesin bir yargıdan uzak kalmak suretiyle, Ausonius'a ait olduğu düşünülen tüm metinlerin bir araya getirilerek MS 390 yılların ilk yarısında imparatora bir koleksiyon şeklinde gönderildiği varsayılmaktadır. Bu doğrultuda, *Ordo* şiirinin de bu koleksiyonun içerisinde yer almış olabileceği öngörülebilir. Bunun yanında farklı ve son bir derleme, Ausonius'un ölümünün hemen ardından kendi oğlu (ya da yakın bir dostu?) tarafından bir araya getirildiği düşünülen *posthumous* bir koleksiyondur. Zira Ausonius'a atfedilen metinlerde yer alan bazı ifadeler çalışmaların içeriğine yönelik bilgiler sunmakta ve bunların Ausonius öldüğünde henüz tamamlanmamış olduklarını ortaya koymaktadırlar. *Vossianus Latinus F 111* (V) el yazmasında yer alan ve MS 383-388 yıllarına tarihlendirilen, Ausonius tarafından oğlu Hesperius'a (*Pater ad Filium*) gönderilmiş mektubun başlangıç kısmındaki;

... *hoc inchoatum neque impletum sic de liturariis scriptum* = henüz bitirilmemiş olan bu şiir, metnin kabataslağında olduğu gibi

nota, recolantur, sed etiam ut ea, quae fama celebri adiecta memorantur, accipiam. = ... ve de beni yazılarını okumaktan mahrum etme. Sadece bilinenleri tekrar hatırlamak için değil, aynı zamanda sıklıkla dile getirilenlere eklendiği söylenenleri de elde edebilmek adına bir zamanlar iyi bildiğim ve artık unuttuğum bu yazıları tekrar okumaya hevesliyim.

¹⁵ İmparatorun sadece yazılara (*scripta*) atıfta bulunması ifadeyi oldukça muğlak hale getirir. Bu nedenle ilgili kelimenin özellikle yayımlanmış bir eserler koleksiyonu anlamında okunması olanaklı gözükmemektedir. C. N. Aull'un (2017, 136-137) varsayımına göreyse söz konusu kelime belki de genel olarak Ausonius'un şiirsel eserlerinin tamamını ifade etmekteydi.

¹⁶ Aus. *Praef.* IV. Ayrıca bk. Aull 2017, 137.

tamamlanmıştır.

ifadesinin de gösterdiği gibi çalışma üçüncü bir kişinin müdahalesi sonucunda sonlandırılabilmiştir¹⁷. Benzer bir durum *De Herediolo* olarak adlandırılan Ausonius'a ait farklı bir şiir için de geçerlidir. Bir giriş yazısı niteliğindeki bu metin, Ausonius'tan üçüncü tekil şahıs kipinde söz etmektedir;

Cum de palatio post multos annos honoratissimus, quippe iam consul, redisset ad patriam, villulam, quam pater reliquerat, introgressus his versibus lusit Luciliano stilo = İmparatorluk sarayında geçirdiği birçok yılın ardından son derece büyük bir onura nail olmuş, hatta *consulluk* makamında dahi bulunmuş olarak, vatanına ve babasından kalan küçük malikânesine geri döndü.

Yazarın farklı eserlerindeki bu ifadelerinden hareket ederek, Ausonius'un ölümünden sonra yazılmış bir *posthumous* koleksiyonun varlığı kabul edilebilirse, şüphesiz ki *Ordo* şiiri de bu koleksiyonun içerisine dâhil edilmiş olmalıdır.

Ordo şiiri, Ausonius'un yaşadığı dönemde oluşturulan ilk koleksiyonlardan günümüze kadar gelen metin külliyatı içerisinde üç yazma ailesine (Z, V ve P) mensup yedi farklı el yazmasında (T, La [Z]; V, S [V]; P, H, A [P]) yer almaktadır. Bu bağlamda söz konusu el yazmaları üzerinde gerçekleştirilen edisyon çalışmaları özellikle hümanizmin doğuşuyla birlikte ani bir yayılım göstermektedir. Nihayetinde yazara ve metinlerine duyulan ilgi bu dönemde öylesine bir yoğunluk kazanmıştır ki, 1655 yılında artık *Ordo* şiirinin Milano ile ilgili dizeleri bu kentteki *Palazzo delle Scuole Palatine*'nin ön cephesini süsleyen bir övgü kaynağı biçiminde sergilenmekteydi¹⁸. Söz konusu araştırmalar her ne kadar toplumsal dinamiklerin de etkisiyle ani bir artış göstermiş olsa da, esasen yazara

¹⁷ Söz konusu şiirin (*Pater ad Filium*) giriş kısmına ait yazının tamamı ise şu şekildedir: *Pater ad filium, cum temporibus tyrannicis ipse Treveris remansisset et filius ad patriam profectus esset. hoc incohatum neque impletum sic de liturariis scriptum.* = [Şiir] babadan oğluna, tiranlık döneminde kendisinin bizzat Trier'de beklediği ve oğlunun da onun yanına gideceği sırada [gönderildi]. Henüz nihayete ermemiş olan bu şiir, metnin kabataslağında olduğu gibi tamamlanmıştır.

¹⁸ *Heus viator! | Imperatoribus | Valentiniano | Gratiano | Valente et | Theodosio | quorum tempore, | Divus Ambrosius | Mediolanensi | praefuit Ecclesiae, | in catalogo | nobilium urbium | his versibus | Mediolanum | celebravi: Et Mediolani mira omnia: copia rerum, | innumerae cultaeque domus, facunda virorum | ingenia et mores laeti, tum duplice muro | amplificata loci species populi-que voluptas | circus et inclusi moles cuneata theatri; | templa Palatinaeque*

ait eserlerin -özellikle şiirlerin- bu zamana gelinceye kadar asla unutulmamış ve en azından entelektüel kitleler tarafından daima anılır oldukları tespit edilebilmektedir¹⁹. Buna karşın yazarın kaleme aldığı *Ordo* şiirine ait metinlerin doğrudan kullanılması ise ilk olarak 1310 yılının hemen öncesinde Benzo tarafından gerçekleştirilmiştir²⁰. Kendisi söz konusu şiiri *archivo ecclesie Veronensis*'teki günümüze ulaşmamış (*Veronensis* olarak adlandırılan) bir yazmadan okuyarak, beğendiği bazı seçme pasajları kopyalamıştır²¹. Ancak bu, Ausonius metinlerine yönelik bir çalışmadan ziyade Benzo'nun kişisel beğenisiyle ilintili

arces opulensque moneta | et regio Herculei celebris sub honore lavacri; | cunctaque marmoreis ornata peristyla signis | moeniaque in valli formam circumdata limbo. | omnia quae magnis operum velut aemula formis | excellunt nec iuncta premit vicinia Romae. = Merhaba yolcu, İmparatorlar Valentinianus, Gratianus, Valentinus ve Theodosius'un hükümdarlıkları sırasında, Divus Ambrosius'un ise Milano kilisesine başkanlık ettiği dönemde *Ünlü Kentlerin Kataloğu* adlı eserde yer alan Milano kenti şu satırlarla anılmaktadır: Milano'nun da muhteşemdir her şeyi: bolluğu, bereketi, sayısız görkemli konutları, yurttaşlarının naif karakterleri ve neşeli yaratılışları, dahası çifte surla tahkim edilmiş kentin ihtişamı ve halkın zevk-ü sefası, sirkî, üstü kapalı tiyatronun kamayı andıran heybetli yapısı; tapınakları, *Palatium*vari hisarları, zengin darphanesi ve şanlı Hercules'un onuruna yaptırılan hamam kompleksi; kentin bütün revakları mermer heykeller ile süslüdür ve de surları kazık biçimindeki bir hat ile çevrilidir: Bunların her biri üstün sanatsal biçimleriyle birer rakipmişçesine öne çıkarlar: öte yandan da gölge düşürmez saygınlığına Roma'ya benzerliği.

¹⁹ Ortaçağ kütüphanelerinde Ausonius'un şiirlerine ait üç kopya bulunmaktadır; bunlardan ikisi MS geç IX. yüzyılda Bobbio'daki kütüphanede yer almaktaydı. Ancak 1461 yılına gelindiğinde ise artık burada olmadığı bilinmektedir. Diğer kopya ise MS XI. yüzyılda Aziz Oyan Kilisesi Kütüphanesi'nde yer almaktadır (Delisle 1881, 386 [LXXXV]; Weiss 1971, 67). Ayrıca yazara gösterilen ilginin bir yansıması olarak İtalya'da hümanizmin başladığı döneme tarihlendirilen Suetonius'a ait bir el yazmasında (*Paris. Lat.* 5802, f. 68v) Ausonius'un *Caesares* adlı eseri de yer almaktadır.

²⁰ Benzo'nun *Ordo*'yla ilintili metinleri 20. yüzyıla kadar bilinmemekteydi; bunların içeriğini ve bağlantılarını ilk kez R. Sabbadini (1908, 230-232) ortaya koymuştur. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Reeve 1977, 112-115.

²¹ Benzo'nun alıntısı sadece *Ordo* ile sınırlı değildi, bunun yanında *Ludus Septem Sapientum* adlı eserden de bazı pasajları kopyalamıştır (Reeve 1977, 112). Ayrıca R. Sabbadini (1914, 148) her ne kadar Benzo'nun kullanmış olduğu el yazmasını belirtilen kütüphaneden aldığını öne sürse de, onun 1320'den sonraki bir tarihte hala burada bulunduğu bilinmektedir (Weiss 1971, 68).

bir durumdu. Ayrıca söz konusu tarihten yaklaşık yüz altmış yıl sonra, yani tam olarak 1472 yılında Bartholomaeus Girardinus, yazarın eserlerine yönelik *editio princeps* Venedik'te yayımlamıştır. Ancak bu çalışma oluşturulurken daha sonradan Z olarak adlandırılacak olan yazma ailesi temel alınmış; Benzo'nun kaynağı ve seçtiği pasajlar B. Girardinus tarafından bilinmediği için kullanılmamıştır²². Yayımlanan ilk edisyonun üzerinden çok zaman geçmemiştir ki, Ferrarius hocası konumundaki Georgius Merula'nın Milan'daki Aziz Eustorgius Kütüphanesi'nde²³ keşfettiği *Ordo*'ya ait bazı pasajları (Merula'nın isimlendirdiği şekilde *excerpta*) 1490 yılında söz konusu *editio princeps* ekleyerek ikinci bir edisyonu *supplementum* şeklinde derlemiştir. 20. yüzyılın hemen başında R. Sabbadini'nin ortaya koyduğu üzere, *Ordo*'ya ait söz konusu pasajlar Benzo tarafından kopyalananlarla sıkı bir benzerlik içerisindeydi²⁴. Böylelikle Ferrarius'un, çalışmasını hazırlarken Ausonius'a ait bir el yazması ya da bunun bir kopyasından değil, doğrudan Benzo'nun kendi seçkisine göre alıntıladığı metinlerden yararlandığı anlaşılmıştır. Ancak yine de onun metni; Benzo'nun metinlerine göre, Alexandria, Antiochia, Aquileia, Roma, Tolosa ve Tarracona kentlerine ait metinler olmak üzere beş bölüm daha eksikti²⁵. Ayrıca kentlerin sıralaması da günümüz edisyonlarına göre bir hayli karmaşık durumdaydı. Narbo ve Burdigala'da yer alan uzun bölümler ise hem eksik hem de nesir olarak kaleme alınmışlardı. Bununla birlikte tüm bu pasajlar daha sonra bilinmeyen bir kişi tarafından *T (Leidensis Vossianus Latinus Q 107)* (Fig. 1) yazması içerisine eklenmiştir²⁶.

²² Ayrıca *K* (London, Brit. Lib. King's 31), *M* (Florence, Naz. Conv. Sopp. J 6. 29) ve *T* (Leiden, Voss. Lat. Q 107) ile birlikte *Z* el yazmasının da bir kopyası ca. 1470'li yıllarda Petrus Baroccus tarafından alınmıştır (Reeve 1978, 350-366).

²³ Kütüphane ismini, Ausonius ile hemen hemen aynı dönemde yaşamış ve MS 343-349 yılları arasında Milano piskoposu olan Estorgius'tan almaktadır.

²⁴ Sabbadini 1914, 148-149; Reeve 1977, 112-115. El yazmasının oluşumunda muhtemelen dört farklı kişi bulunuyordu: Bunlardan ilki 1r-57v ve 68r-88r arasında etkindir; buradaki metin 155 x 75 mm ölçülerindeki bir alanda yirmi altı satır şeklinde tasarlanmıştır. Diğer iki yazman ise yirmi bir ile yirmi beş satırdan oluşan ve 150/155 x 90/100 mm ölçüsündeki sayfalarda, 58r-63v arasını ele almışlardır. Konuya ilişkin detaylı bilgi için bk. Conley 1976, 43-44.

²⁵ Sabbadini 1908, 230-232; Reeve 1977, 113.

²⁶ M. D. Reeve'ye (1977, 114) göre Benzo metinlerinden ve Ferrarius'un edisyonundan kaynağını alan bir yazman *Ordo*'ya ait metni *T* içerisine eklemişti (ayrıca M. D. Reeve, *T* içerisine eklenen bu pasajları *T*⁴ olarak adlandırmaktadır). Her ne

Temeli bu dönem içerisinde atılan ve *Ordo* ile bağlantılı olan el yazmalarına ait tartışmalar günümüzde çoğunlukla yukarıda belirtilen üç el yazma ailesi etrafında şekillenmektedir²⁷. Bu bağlamda *editio princeps*le ve Ferrarius'un yayımladığı ikinci edisyonla ilintili olan Z ailesine mensup el yazmaları araştırmaların odağında yer alırlar. Bu aile içerisine dâhil edilen el yazmaları genel itibarıyla farklı dönemlerde farklı yazmanların müdahaleleri sonucunda oluşturulmuşlardır. Ayrıca belirli bir sırayı takip etmeyen Ausonius'un metnindeki büyük boşluklar ve eksiklikler ise hemen dikkat çekmektedir²⁸. Aynı ailedeki yazmalar arasında, içerik verimliliği temel alındığında ise *Leidensis Vossianus Latinus Q 107* (T) el yazması ilk sırada gelmektedir²⁹. 15. yüzyıl İtalya'sında keşfedilen bu yazma Ausonius'a ait tüm eserlerin sadece 8/3'nü içermektedir ve zaman zaman *Tilianus* olarak da anılmaktadır³⁰. Söz konusu el yazması içerisindeki f. 60r-62r arasında yer alan *Ordo*'ya ait metinde, yine bu yazmanın genel karakterine uygun şekilde Roma, Antiochia ve Alexandria, Aquileia, Sevilla ve Tolosa kentlerinin başlıkları ve aynı zamanda Narbo'nun 110-116. satırları ile

kadar Ferrarius'un edisyonundaki *Ordo* şiirinin metninde 75'te (Alpinis yerine) Arpinis ve 167'te ise (*civis* yerine) *cuius* gibi hatalı seçimler bulunuyor olsa da, ona göre bu Benzo'nun metnini tamamen diğerlerinden bağımsız kılmak için yeterli bir gerekçe değildir. Bununla birlikte T ile Benzo'nun metinleri arasındaki benzerliklere ilişkin olarak ayrıca bk. Schenkl 1883, XX; Peiper 1886, XXXV-XXXVI; Sabbadini 1914, 148; Pastorino 1971, 203-204.

²⁷ Ausonius'a ait el yazmaları genel olarak dört gruba ayrılmaktadır (Prete 1959, 247). Bunların üçünde *Ordo* eseri yer alırken sadece *excepta* olarak bilinen son yazma ailesinde bulunmamaktadır. Bu nedenle söz konusu aile buradaki araştırmaya dâhil edilmemiştir.

²⁸ Özellikle söz konusu el yazması içerisindeki Ausonius'un eserleri ele alındığında epigramların arasında bazı *epitaphlar*ın yer aldığı, dahası Ausonius'un arkadaşı Paulus'a gönderdiği cevap mektubundaki (*Epist.* III [Mondin]; *Epist.* V [Green]; *Epist.* VII [Peiper, Evelyn-White]; *Epist.* XI [Schenkl]) "*quaecunque fortuna esset semel erubescerem*" cümlesinin hemen ardından, yine Ausonius'a ait *Bissula* eserinin içerisinde bulunan *ad lectorem huius libelli* şiirinin yerleştirildiği görülür. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Prete 1959, 245.

²⁹ Schenkl 1883, XXIX-XXI; Peiper 1886, LXX-LXXI; Prete 1959, 245-246. Bu el yazması 227 x 152 mm ölçülerindeki seksen sekiz geniş sayfadan oluşmaktadır; ilk sayfa günümüze ulaşmamıştır ve 64r-67v sayfaları nedeni bilinmez bir şekilde boştur (Conley 1976, 43).

³⁰ Green 1991, XLI. El yazmasının bu şekilde anılmış olması ise onu keşfeden Meaus (1564-1570) ve Saint-Brieuc (1553-1564) piskoposu Jean du Tillet'in isminden kaynaklanmaktadır (Conley 1976, 44).

Burdigala'nın 131-134, 142, 146-166. satırları eksiktir³¹. Söz konusu *T* yazmasıyla aynı yüzyıla tarihlendirilen *Laurentianus Ashburnhamensis 1732* (1656) (La)³² el yazması ise hem f. 52v-53r arasında bulunan *Ordo* özelinde hem de genel olarak diğer metinlerdeki *T* yazmasına olan benzerliği nedeniyle aynı aile (Z) içerisine yerleştirilmektedir³³. Yazma içerisinde Carthago ve Constantino-
polis (Idem de Carthagine Constantinopoli et Bizantio) ile Tirier (De Treueri septimo loco eam ponit) kentleri için diğer yazmalarda bulunmayan başlıklar yer alırken, Roma, Antiochia ve Alexandria, Aquileia, Sevilla, Tolosa ve Burdigala kentlerine ait başlıklar ise hiç kullanılmamıştır. Yazmanın günümüze ulaşma süreci ise görece olarak detaylı şekilde bilinmektedir; ilk kayıt 1734 yılında Maffeo tarafından Ausonius'un eserlerinin sıralanmasından hemen önce *Ausonii fragmenta omnia quae ad nos pervenere* (= Ausonius'un bizlere ulaşan tüm fragmanları) şeklindeki belirtilen ifadedir³⁴. Daha sonrasında ise muhtemelen ya 1843 yılında Paris'te dağılan Saibante'nin koleksiyonundan ya da British Museum'un satılan koleksiyonundan bu el yazmasını alan Guglielmo Icilio

³¹ El yazmasında *Ordo*'ya ait başlıklar şu şekildedir: f. 60r: *De Athenis; De Carthagine et Constantinopoli*. f. 60r-v: *De Capua*. f. 60v: *De Catina & Syracusis*. f. 60v-61r: *De Mediolano*. f. 61r: *Treuri*. f. 61r-61v: *De Arletensi urbe*. f. 61v: *De Narbona*. f. 61v-62r *De Burdegali urbe*. Ayrıca *Ordo* özelinde söz konusu el yazmasının konumu için bk. Conley 1976, 43-46.

³² Schenkl 1883; XXIV; Villari 1884, 76; Peiper 1886, LXXV. 14 ya da 15. yüzyıldaki humanistik bir el tarafından kaleme alınan bu parşömen el yazması her biri yirmi dokuz satırlık metinden oluşan numaralandırılmamış elli altı sayfadan oluşmaktaydı. Sayfaların ölçüleri 226 x 160 mm'dir (Conley 1976, 47).

³³ Anlaşıldığı kadarıyla söz konusu el yazması üzerinde bir 16. yüzyıl müdahalesi gerçekleşmesi sonucunda *Ordo* şiirine *T*'de bulunanlara oldukça benzeyen seçme metinler eklemiştir. Buradaki *Ordo*'ya ait başlıklar ise şu şekildedir: f. 52v: *De Athenis; Idem de Carthagine Constantinopoli et Bizantio*. f. 53r: *Idem de Capua; De Catina & Syracusis*. f. 53r-53v: *De Mediolano*. f. 53v: *De Treueri septimo loco eam ponit; De Arletensi urbe; De Narbona*. Ayrıca *Ordo* özelinde söz konusu el yazmasının konumu için bk. Conley 1976, 47-50. İki el yazması arasındaki ilişkiler için bk. Schenkl XXIV.

³⁴ Söz konusu bilgi Maffeo'nun 1734 yılında Verona'da yayımlanan *Indice delli libri, che si ritrovano nella raccolata del nobil. sgr. Giulio Saibante, patrizio Veronese* başlıklı bir çalışmasında yer almaktadır (*non vidi*). Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Conley 1976, 47.

Libri onu kendi kütüphanesinin en kıymetli köşesinde muhafaza etmiş, nihayetindeyse Ashburnham Kütüphanesi'ne taşınmıştır³⁵.

1472 yılındaki *editio princeps*in temelini oluşturan Zalesi, 16. yüzyılın ortalarına kadar Ausonius edisyonları için kuşkusuz en kıymetli parçaydı³⁶. Bununla birlikte aynı yüzyılın başında yeni bir el yazması daha keşfedilmiştir: İtalyan bilim adamı Sannazarius, Napoli kralı Frederick'e 1501-1504 yılları arasında Fransa'da eşlik ederken, Lyon'un hemen dışındaki bir manastır yolu üzerinde bir el yazması keşfeder ve seçtiği bazı metinleri geri dönüşü sırasında İtalya'ya taşır³⁷. Ancak söz konusu yazmanın bir edisyon içerisinde düzenlenerek ilk kez yayımlanması bundan yaklaşık elli yıl sonra, L. Etienne Charpin'in³⁸ (Stephanus Charpinus) Lyon merkezinde yer alan Barbe Adası'ndaki³⁹ Saint Martin Manastırı'nın kütüphanesinde *Vossianus Latinus F 111 (V)*⁴⁰ adı verilen bu

³⁵ Bu olaylar dizisi nedeniyle C. Schenkl (1886, XXIV), söz konusu 15. yüzyıl el yazmasının Libri'ye ait kütüphanenin bir parçası olduğunu ve günümüzdeki *Ashburnham* el yazmasının *Saibantine* el yazmasıyla bire bir aynı olduğu öne sürmektedir.

³⁶ *Editio Princeps*ten *Vossianus Latinus F 111 (V)* el yazmasının yayımlanmasına kadar 15 edisyon çalışması gerçekleştirilmiştir. Söz konusu çalışmalara ilişkin kronolojik bir liste, buradaki çalışmanın *Bibliyografya* kısmındaki "*Edisyonlar*" başlığı altında yer almaktadır.

³⁷ Aull 2017, 135.

³⁸ Yazarın ismi gerçekleştirdiği çalışmanın üzerinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte A4[v] ile a6r sayfalarında kendisinin editör olması nedeniyle şiirlerin ona ithaf edilmesiyle anlaşılmaktadır (*Mirmont* I, 49).

³⁹ Barbe Adası'nın ismi Latince *Insula Barbara* (= Barbar Adası) ifadesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında ilgili yazmanın yer aldığı bu ada *Ordo* (77) şiirinde belirtilen Rhône Nehri'nin bir kolunda, yani Lyon yakınlarındaki Saône Nehri'nde konumlanmıştır (Conley 1976, 22). Söz konusu nehrin isminin kökeni ise yine *Ordo* şiirindeki Kelt kökenli Sequani kavmi tarafından tapım gören nehir tanrıçası *Souconna*'ya kadar dayanmaktadır. Bu tanrıça MS IV. yüzyılda *Sauconna*; MS VII. yüzyılda *Sagonna*; XII. yüzyılda *Saone*; XIV. yüzyılda *Soone*; bir yüzyıl sonra *Sone* ve günümüzde ise *Saône* olarak adlandırılmaktadır.

⁴⁰ Schenkl 1883, XXXII-XXXIV; Prete 1959, 246. R. Peiper (1886, XVIII-XXVIII) ise el yazmasının içerisindeki eserlerin detaylı bir listesini sunmaktadır. El yazmasının boyutları 283 x 235 mm'dir ve sekizden beş grup halinde toplam kırk parçadan oluşmaktadır. Her yazma parçası iki sütun halinde tasarlanmıştır (istisnai bir şekilde f. 10v dört, f. 11r ise üç sütundur). Metnin otuz iki satırlık bölümü 230 x 185 mm ölçülerindedir (Peiper 1886, XVIII; Conley 1976, 21).

Bu el yazması içerisinde f. 18v-19v arasında yer alan *Ordo* şiirinin metninde bazı dikkat çekici farklı okumalar bulunmaktadır: 3. *qui* (quia); 22. *pressis* (persis); 26.

yazma üzerindeki çalışmalarını 1558 yılında yayımlanmasıyla gerçekleşir. Söz konusu olay Ausonius metinleri için bir mihenik taşı niteliğindedir. Zira Vizigotik bir kalem tarafından ele alınmış MS IX. yüzyıla ait yeni yazma, f. 12 tamamen kayıp olmasına rağmen bir anda en kapsamlı ve en eskiye dayanan el yazması durumuna gelmişti⁴¹. Z ailesi içerisinde bulunmayan pek çok eser artık bilinir haldeydi. Mensubu olduğu yazma ailesine de ismini veren V'nin hemen başında (f. 1r) *Ab hinc Ausonii Opuscula* (= buradan itibaren Ausonius'un kısa eserleri) şeklinde sunulan Ausonius'un eserleri, yazara ait tüm metinlerin 8/5'ini kapsıyordu⁴². Bununla paralel olarak, f. 18v-19v arasında yer alan *Ordo* şiirinde *Treveris* kentine ilişkin 34. satır (daha sonra başka bir el tarafından bulunduğu sayfanın alt boşluğuna eklenmiştir) ile Burdigala'ya ilişkin olan 150. satırlar kayıp olmasıyla birlikte, bunun haricinde neredeyse eksiksizdi⁴³. V yazması *Ordo* eserinin yer aldığı yazmalar içerisinde en eskiye tarihlenen ve 16. yüzyıldan günümüze kadarki tarihi en açık şekilde bilinen yazma niteliğindedir. 1558 yılındaki yayımından sonraki süreçte ilk olarak Fransız avukat Jacques Cuias (Cuiacius, 1522-1590) bu el yazmasını Vinetus'a kiralamış ve o da 1580 yılındaki çalışmasıyla bunu yayımlamıştır. Ardından 1614 yılında öldüğü bilinen Paul Petau'nun ve onun oğlu Alexander'ın kütüphanesine girmiş ve hemen sonrasında da İsveç kraliçesi Christine bu el yazmasını genç Alexander'dan almıştır. Kraliçenin ölümünü takiben de İngiltere'deki Windsor'dan Isaac Vossius'un sahipliğine geçmiştir. Kendisinin 1689 ölümüyle ise günümüzde de bulunduğu yer olan *Bibliothek der Rijksuniversiteit te Leiden* bu el yazmasını satın almıştır⁴⁴. Bununla birlikte V yazma ailesi içerisinde *Ordo*'yu bünyesinde ba-

cera (certa); 77. *media* (mediam); 91. *grana* (gratia); 130. *senatum* (senatu). Orjinal yazı *quum* (13, 146, 154); *mici* (81, 133); *illut* (67). En aşikâr ses değişim olayları ise b harfiyle v harfi arasındadır: 16 bellet (vellet), 38 boluptas (voluptas); tam tersine 165. Vurdigala (Burdigala).

⁴¹ Bununla birlikte metin üzerinde dikkat çekici bir nokta ise günümüzde yazmanın f. 12'si tamamen kaybolmuş durumdadır. Söz konusu parçanın kayboluşu Stephanus Charpinus'un, Ausonius'un eserlerinin edisyonlarını yayımladığı 1558 yılı ile Elias Vinetus'un bu el yazması üzerinde incelemelerde bulunduğu 1564 yılları arasına kadar geriye gitmektedir (*Mirmont* I. 53, 65-66; Prete 1959, 246; krş. Schenkl 1883, XXXII).

⁴² Green 1991, XLI.

⁴³ Ayrıca *Ordo* özelinde söz konusu el yazmasının konumu için bk. Conley 1976, 20-26.

⁴⁴ H. de la V. de Mirmont'un 1917-1919 yılları arasında yayımladığı üç ciltlik eser bu

rındıran bir diğer el yazması, 1501-1504 yılları arasında Sannazarius'un gerçekleştirdiği seçme baskıların bazı kopyalarına dayanmaktadır⁴⁵. 16. yüzyıla ait bu yazma *Vindobonensis* 3261 (ya da *Philol.* 335) (S) olarak adlandırılır⁴⁶. Ancak onun içerisindeki boş bir sayfada yer alan *Martirani et doctorum amicorum* (= Martiranus ve öğretmen dostlarının) ifadesi, metnin 1557 yılında Venedik'te ölen Aziz Mark Kilisesi piskoposu Coriolanus Martiranus'a ait olabileceği konusunda tereddüt edilmesine yol açmaktadır⁴⁷. Ayrıca Ausonius'un *Ordo* şiiri f. 7r-v kısmında yer almakta ve burada da Burdigala, Treveris ve Arelate olmak üzere sadece üç kent yer almaktadır.

Ausonius'un *Versus Paschales*, *Ephm.* 3, *Protrepticus*, *Griphus*, *Caesares* eserinin yarısı, *Technopaegnion* eserinin büyük bir kısmı, iki mektubu ve yirmi iki epigramı hem Z hem de V yazma aileleri içerisinde bulunmaktadır. Bununla birlikte V ailesi Z'e göre neredeyse iki kat daha fazla Ausonius metinlerine sahip olsa da, Z dışında bulunmayan *Bissula*, *Cento*, *Cupid*, *Gratiarum Actio* eserlerini, birkaç mektubu ve yaklaşık yüz epigramı içermektedir⁴⁸. Her iki ailede yer alan ortak şiirlerde ise bazı ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Esasen tüm bu

el yazmasına ilişkin en detaylı çalışmadır. İlk cilt, yazmanın 1558 yılından önceki tarihi ve içeriğine, ikinci cilt 1558 yılındaki Stephanus Charpinus'un yayımladığı edisyona ve üçüncü cilt ise aynı tarihten H. de la V. de Mirmont'un yayının gerçekleştirdiği tarihe kadarki sürecini ele almaktadır.

⁴⁵ Genel itibarıyla iki kopya yapıldığı düşünülmektedir (Peiper 1886, XXVIII-XXX; *Mirmont* I. 59-61). Her ne kadar C. Schenkl (1883, XXXV-XXXVII) üç kopya gerçekleştirdiğini düşünse de bu görüş kabul görmemiştir. Söz konusu kopyalardan birinin Hieronymus Alexander'ın eline geçtiği ve Mariangelus Accursius tarafından çalışıldığı bilinmektedir.

⁴⁶ El yazması hakkında bk. Endlicher 1836, 204-205; *Vindobonensis* 1868, 246; Schenkl 1883, XXXIV; Peiper 1886, XXVIII-XXVIII; Conley 1976, 27-28.

16. yüzyıla ait kâğıttan bu el yazması tek sütun olarak yetmiş iki parçadan oluşmaktadır. Her parça 202 x 115 mm ölçülerindedir ve metinler on dokuz satırdır. Kitabın boş sayfasında dikkat çekici bir metin yer almaktadır; *Ausonij, Ovidij; Nemesiani et Gratti: fragmenta, Actij Sinceri manu scripta* (= Ausonius, Ovidius, Nemesianus ve Grattus'un fragmanları, hakiki Actius'un el yazmaları). C. Schenkl'e (1883, XXXIV) göre bu tamamen kafa karıştırıcıdır, zira buradaki metin içerisindeki yer alan kanıt söz konusu el yazmasının Sannazarius tarafından kopya edilmediğini, ancak yine daha çok Sannazarius tarafından hazırlanan seçme pasajları kopya eden farklı birisinden alındığını ortaya çıkarmaktadır.

⁴⁷ Conley 1976, 27.

⁴⁸ Green 1991, XLI.

nüanslar ve analogiler yaklaşık yüz elli yıldır süre gelen tartışmaların da hareket noktasını oluşturmaktadır. Böylece tüm ilhamını buradan alan araştırmacılar Ausonius yazmalarının incelenmesinde iki teori üzerinde durmaktadırlar. İlki, V ile Z yazmalarının tek bir arketip yazmayı kaynak kullandıklarını ileri süren R. Peiper tarafından yüksek sesle dile getirilmekteydi⁴⁹. Ancak buna karşılık W. Brandes ve O. Seeck ise söz konusu el yazmalarının Ausonius döneminde oluşturulan koleksiyonlarla neredeyse aynı içeriğe sahip olduğu görüşünü paylaşıyorlardı⁵⁰. Bu nedenle söz konusu yazmaların birden çok koleksiyonu temel aldığı öne sürerlerken; MS 379-383 yılları arasındaki ilk koleksiyonun Z yazma ailesine, MS 190 yılından sonraki *posthumous* olanının ise V ailesine kaynaklık ettiğini belirtmektedirler. Ancak bununla birlikte her iki el yazmasında bulunan *Ephemeris* şiiri Z ailesindeki el yazmalarında sekiz satır eksiktir. V yazması içerisine eklenmiş olan satırlardaysa Ausonius'un Arius karşıtı olduğuna işaret eden ve diğer Hristiyan yazarlar tarafından da benzer satırlarla vurgulanan;

... *ipse opifex rerum, rebus causa ipse creandis | ipse dei verbum,
verbum deus, anticipator | mundi, quem facturus erat: generatus
in illo | tempore, quo tempus nondum fuit* = O her şeyin yaratıcısı,
O her şeyin yaratılış sebebi, O kısa süre sonra yaratacağı dünyadan
önce var olan Tanrı sözü: Henüz zaman yokken yaratıcı olan...

ifadesi bulunmaktadır. Bu satırların MS 381 yılında, Theodosius himayesindeki Constantinopolis Konsili'nde Ariuşçuların mahkûm edilmesinden sonra söz konusu koleksiyona eklendiği varsayılmaktadır. Zira S. Prete'ye (1959, 249) göre

⁴⁹ Peiper 1880, 189-353. Söz konusu problemleri açıklamak ve çözüme kavuşturmak üzere 1876 (Baehrens 1876, 151-159) yılından itibaren pek çok araştırmacı ilgisini bu yöne sevk etmiştir.

⁵⁰ Brandes 1881, 59-79; Seeck 1887, 497-520. Çok yazarlı olan görüş, her ne kadar C. Schenkl ve R. Peiper'in edisyonlarında kabul görmese de, çok hızlı bir şekilde yayılmıştır (bk. *RE* II. 2566-2576). Daha sonrasındaysa; M. J. Byrne (1916, 74-83), G. Evelyn-White (1919, XXXIX-XLI) ve G. Pasquali (1952, 411-415) çalışmalarında bu teoriyi desteklemişlerdir. Bunun ardından G. Jachmann (1981, 470-527) çalışmasında tek bir arketipi savunmuş ve S. Prete (1960) gibi diğer araştırmacılar da onun bu görüşünü desteklemişlerdir. Ancak yine de A. Pastorino (1962, 41-68, 212-243) iki editörlü bir kaynak üzerinde ısrarcı olmaya devam etmiştir. Bununla birlikte söz konusu tartışmalar günümüzde hala devam etmektedir. Konuya ilişkin detaylı bilgi için bk. Prete 1959, 191-230; Green 1991, XLII-XLIII.

Ausonius burada da olduğu gibi açık bir şekilde teslis inancını açığa çıkarmalıydı, aksi takdirde Ariusçu olma suçlamasıyla karşı karşıya kalabilirdi⁵¹. *Epicedion* şiiri ise Z ailesindeki el yazmalarında V'ye göre yirmi bir satır daha eksiktir. Kısa versiyonun (Z yazması) çok daha özenli bir şekilde tasarlandığını ve erken bir tarihe ait olan bu şiirin muhtemelen Ausonius'un daha sonradan revize ettiği anlaşılmaktadır⁵². Her ne kadar Ausonius'un kendi şiirleri için zaman zaman bazı düzeltmeler ve eklemeler yaptığı bilinse de, *Ordo* şiiri için böyle bir durum söz konusu değildir. Sadece başlıklar ve satırlardaki bazı kelime tercihleri farklılık göstermektedir. Bununla birlikte son yıllarda özellikle R. P. H. Green'in çalışmalarının da etkisiyle genel algı, V ile Z ailesi yazmalarındaki Ausonius metinlerinin *Ordo* şiirinin de içerisinde yer aldığı (kabul edilen) *posthumous* koleksiyondan kopyalanarak çoğaltıldığı yönündedir⁵³.

⁵¹ Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Green 1991, XLV-XLVI; Aull 2017, 138. Ausonius'un tüm yaşamına genel perspektifle bakıldığında, dini kimliği çerçevesinde kendisinin bir Hristiyan olduğu anlaşılmaktadır. Ancak çocukluğundan itibaren bu dinin bir inanı mıydı yoksa din değişikliği sonucunda mı Hristiyanlığı benimseydiği açık değildir (kendisinin dini kimliği hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bk. Byrne 1916, 17-18; Stanislaus 1944, 156-157; von Haehling 1978, 342; Browning 1982, 700; Green 1991, XXVII; Skeb 2000, 327-352; Nicholson 2014, 237 vd.). Buna karşın yazarın *Ephemeris* (II-III) başlıklı eserinde günlük rutin işlerini sıralarken kullandığı terminoloji ünlü kilise yazarlarını aratmayacak düzeydedir. Bu aktarıma göre kendisi her sabah tanrıya dualar eşliğinde güne başlıyor ve neredeyse tüm gününü yine tanrının himayesinde geçiriyordu. Ayrıca Ausonius'un eserlerinde Hristiyanlığa ilişkin kaleme aldığı pek çok göndermenin dayanak noktasını, imparatorluğun aktif bir şekilde enerjisini harcadığı *kristoloji*'ye ilişkin konular oluşturunuyordu. Roma imparatorları için düzenlediği *Versus Paschales* başlıklı bir şiirinde genel olarak Hristiyanlık teolojisine ilişkin ebedi yaşam inancı, Âdem ile Havva'nın yeryüzüne gönderilmesi ve günah kavramı gibi pek çok konuyu ele almıştı. Yine üç sayının önemi üzerine satırlarını dizdiği bir başka eserinde (Aus. *Griph.* LXXXVIII) ise teslis inancına yönelik *tris numerus super omnia, tris deus unus* (= üç sayısı hepsiden üstündür, üç tek tanrıdır) ifadesini kullanmaktaydı. Sonuç olarak Ausonius'un tanrı anlayışı, hem kilisenin hem de devletin genel kabulleriyle paralellik göstermekteydi ve de kendisi -muhtemelen- bir Arius karşıtıydı.

⁵² R. P. H. Green (1991, XLVI; 277-278); Ausonius'un *et semper fictae principum amicitiae* (= ve en önde gelenlerin daimi sahte dostluklarına) şeklindeki ibaresini, Gratianus'un ölümünden önce yazmış olmasını çok mümkün görmez, bunu daha sonradan metne eklemiş olduğunu düşünmektedir.

⁵³ Ausonius'a ait el yazmalarının kökenine ilişkin detaylı bilgi ve tartışmalar için bk.

Ordo şiiirini içerisinde barındıran son yazma ailesi *P* olarak adlandırılmakta ve söz konusu yazma da pek çok araştırmacı tarafından yine *V* ile doğrudan bağlantılı görülmektedir. Zira Ausonius'a ait eserler içerisinde dikkat çekici şekilde sadece *V* ile *P* yazma ailelerinde yer alan bir grup metin bulunmaktadır⁵⁴. *P* ailesi içerisinde yer alan söz konusu el yazmaları muhtemelen, şu an kayıp durumdaki Kuzey İtalya'da yer alan Bobbio'daki Matteo Bosso'nun sahipliğinde bulunan ve X. yüzyıla ait ortak bir kaynaktan beslenmektedir⁵⁵. Bunların ilki olan ve bulunduğu aileye de ismini veren *Parisinus Latinus 8500* (Ticinensis) (*P*) (Fig. 2) yazması hem tarihleme hem de içerik bakımından ön plana çıkmaktadır⁵⁶. İçerisinde f. 29r-29v arasında bulunan *Ordo*'ya ait kısımda Mediolano (41), Narbo (113) ve Burdigala (142-152) kentlerine ait bölümlerde toplam dört satır eksiktir⁵⁷. Ayrıca bazı kısımlarda ise oldukça farklı okumalar yer almaktadır⁵⁸. Bir zamanlar F. Petrarca'ya (1304-1374) ait olduğu düşünülen bu el yazması, daha sonra Pavia Kütüphanesi'nde ortaya çıkar ve 1426 yılında bu kütüphanenin kataloğunda 181 numarasıyla kaydedilerek yayımlanır⁵⁹. 1500'lü yıllarda Gallia civarına taşındığı bilinirken, günümüzdeyse Paris'teki Bibliotheque Nationale'de yer almaktadır⁶⁰. Bunun yanında *P* ailesi içerisindeki diğer bir el yazması filigranı aracılığıyla 1491 yılına tarihlendirilen *Harleianus*

Green 1991, XLIV-XLIX; Aull 2017, 134-141.

⁵⁴ Prete 1959, 247.

⁵⁵ Conley 1976, 212-217; Green 1991, XXXIV; Aull 2017, 135.

⁵⁶ *CCMBR* IV. 465; Schenkl 1883, XXXIX-XLI; Peiper 1886, XXXVI-XXXVIII. Ayrıca *Ordo Urbium Nobilium* özelinde söz konusu el yazmasının konumu için bk. Conley 1976, 29-32. Bu el yazması içerisinde yüz beş parşömen bulunur ve her bir rulo-nun ölçüleri 372 x 240 mm'dir. Elli dokuz satırdan oluşan iki sütun halindedir.

⁵⁷ El yazmasında *Ordo*'ya ait başlıklar şu şekildedir: f. 29r: *De Roma Constantinop' et Cartag'*; *De Antiochia Alexandria*; *De Treueri*; *De Mediolano*. f. 29r-v: *De Capua*. f. 29v: *De Aquilegia*; *De Uienna*; *De Tarrachonia*; *De Athenis*; *De Cathinia Syracusis*; *De Tholosa*; *De Narbona*; *De Burdegala ex qua fuit auctor iste Ausonius*.

⁵⁸ Dikkat çekici bazı farklı okumalar şu şekildedir: 6 *subiit* (subit); 21 *tu* (tuta); 30 *ut medie* (ut in mediae); 78 *rerum* (Romani); 91 *fuertint* (effudit); 119 *iurio* (vario). Ancak burada yazmanın eğilimini belirleyen şu ifadeler de yer alır: 13 *Augusta*; 28 *gestis*; 34 *omnigenus*; 82 *Emerita*.

⁵⁹ Söz konusu el yazmasının F. Petrarca'ya ait olmasına ilişkin bk. Nolhac 1907, 102-105; 204-209; Prete 1959, 247; Weiss 1971, 70; Conley 1976, 30; Reeve 1977, 114; Green 1991, XLI.

⁶⁰ Peiper 1886, XXXVI; Conley 1976, 30.

2613 (H) (Fig. 3) yazmasıdır⁶¹. Birçok araştırmacıya göre metin içeriği bakımından *P*'den kopyalanmış ve birden çok yazarın müdahalesi sonucunda üzerinde bazı düzeltmeler gerçekleştirilmiştir⁶². Aynı durum *Ordo* şiirinde kullanılan kelimelerin *P*'ye oranla daha tutarlı olmasıyla da açıktır⁶³. Ayrıca *H* yazması içeriğindeki *Ordo* metninde *P*'nin aksine başlıklar yoktur ve 113 ile 142. satırlar da eksiktir. Günümüzde British Museum'da bulunmasına rağmen geçmişine ilişkin neredeyse yok denecek kadar az bilgi bulunmaktadır. Bu ailede yer alan son el yazması *Ambrosianus P 83* (sup. N. R. 6259) (A) ismindeki 16. yüzyıla ait yazmadır ve bunun da *P* ile *H*'ye uzaktan akrabalığı bulunmaktadır⁶⁴. Yazma içerisinde 63r-67v arasında yer alan *Ordo* şiirinde Vienne kenti ilk kez ayrı bir başlık olarak değerlendirilirken 133, 142 ve 152. satırlar da kayıp durumdadır.

Ausonius'un Roma imparatorluğunun neredeyse her köşesindeki yirmi kenti (Fig. 4) sıraladığı *Ordo* şiiri, kendisinin genel şiir yazım geneleğinin dışına çıktığı nadir metinlerden biridir. Zira o şiirlerini çoğunlukla dostlarına gönderdiği mektuplara ilişitir ve de şiirlerinin başına açıklayıcı bir nesir yazardı⁶⁵. Ancak bu gibi karakteristik özellikler *Ordo* şiiri için geçerli değildir. Bununla birlikte

⁶¹ CHMBM II. 703; Schenkl 1883, XL; Peiper 1886; XXXVIII-XXXI; Green 1991, XLI. Ayrıca *Ordo* özelinde söz konusu el yazmasının konumu için bk. Conley 1976, 33-36. Hümanist bir el tarafından kaleme alınmış yazma 15. yüzyıla tarihlenen kırk dört kâğıt rulodan oluşmaktadır. Her bir sayfa 216 x 122 mm ölçüsündedir ve yirmi üç satırdan oluşmaktadır.

⁶² C. Schenkl (1883, XL); *P* ailesine mensup olan bu el yazmasının, *V* ya da karşılaştırmaya değer başka bir el yazmasını kullanan birden çok yazman tarafından *P*'den kopya edildiğini ve sonra bu kopyada bulunan pek çok hatanın düzeltilerek desteklendiğini düşünmektedir. Bunun yanında *H*'nin dolaylı olarak *P*'ye dayandığı da düşünülmektedir (Conley 1976, 34).

⁶³ Bununla birlikte kopyası olduğu düşünülen *P*'ye göre çok daha isabetli kelime tercihleri bulunmaktadır: 5 *opulentia* (*P*: *apulentia*); 6 *subit* (*P*: *subiit*); 13 *mutastis* (*P*: *ornustatis*); 28 *gestit* (*P*: *gestis*); 41 *verse* (*deest*); 67 *illud* (*P*: *deest*); 81 *cara* (*P*: *cura*); *verse* 152 (*P*: *deest*).

⁶⁴ Ölçüleri 225 x 180 mm'dir ve on sekiz-yirmi satır arasındaki tek sütunlar yetmiş sekiz sayfayı içermektedir. *Ordo*'da bulunan okumalar ise şu şekildedir: 69 *sera*] *iusta*; 82 *Hispalis*] *emerita*; 99 *quam*] *quos*; 100 *praelabitur*] *perlabitur*; 143 *dispositum*] *dispositu*; 149 *umbra*] *unda*; 157 *extenti*] *contenti*.

⁶⁵ R. P. H. Green'nin (1991, XLIII) de ortaya koyduğu üzere Ausonius çeşitli eserlerini, mektuplarla ve giriş yazılarıyla birlikte ilgili kişilere göndermekteydi; *Griphus* Symmachus'a; *Bissula* ve *Cento* Paulus'a; *Cupid*, muhtemelen *Fasti* ve farklı bir eser (*Praef* 5) Gregorius Proculus'a; *Technopaegnon*, *Ludus* ve *Praef*. 4'te ona

nihayetinde yazarın söz konusu şiirinin tarihsel süreci göreceli olarak (her ne kadar çok fazla metin kritiği ve çelişkisi bulunsa da) sağlıklı bir şekilde takip edilebilmektedir. Öncelikle Ausonius'un kaleminden çıktığı varsayılan ve imparator Theodosius'a gönderilen koleksiyon ile kendisinin ölümünden hemen sonra derlenen *posthumous* koleksiyonun içerisinde yer almış; ardından takip edilebildiği kadarıyla, yaklaşık dört yüzyıl sonra (yani Ortaçağ'da) bazı derleyicilerin bir araya getirdikleri farklı antoloji niteliğindeki el yazlamaları içerisine dâhil edilmişlerdir⁶⁶. O zamandan günümüze kadar geçen sürede metinler üzerinde farklı bilim insanları tarafından sayısız edisyon çalışması gerçekleştirilmiştir⁶⁷. Bu bağlamda sadece Ausonius'un eserlerine odaklanan en temel ve dikkate değer edisyon çalışmaları C. Schenkl ve R. Peiper tarafından gerçekleştirilmiş olsa da, bunlar artık son bir yüzyıldır gerçekleştirilen güncellemelerden yoksun kalmıştır. Bu nedenle aşağıda çevirisini sunulan Latince metinde R. P. H. Green'in 1991 yılında *The Work of Ausonius* başlığıyla yayımladığı çok daha güncel ve anlaşılır olan eseri temel alınmıştır. Ayrıca zaman zaman farklı edisyonlardaki kelime önerileri de (özellikle H. G. Evelyn-White tarafından gerçekleştirilmiş *Loeb Classical Library* edisyonu) tercih edilmiştir. Son olarak, ilgili araştırmacıların metne daha hâkim olabilmeleri adına, çeşitli el yazmaları ve edisyonlardaki analogiler ve benzerlikler ilgili dizelerin altında olabildiğince detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

vakfettiği bir eser Drepanius Pacatus'a; *Fasti* ve *Caesares* Hesperius'a; muhtemelen *Technopaegnon* Paulinus'a.

⁶⁶ S. Prete (1959, 248) bu tür el yazmalarını tanımlarken bunları antoloji olarak değerlendirmenin daha doğru olacağını dile getirmektedir. Zira Ausonius'un eserlerinin yer aldığı yazmalarda sadece ona ait metinler yer almamakta ve Claudianus, Fulgentius, Ovidius, Paulinus ya da Prudentius gibi yazarların da metinleri bu yazmalara dahil edilebilmekteydi. Dolayısıyla bu el yazmaları oluşturulurken, ilgili editörün seçkisine göre şekilleniyordu.

⁶⁷ Söz konusu edisyonlara ilişkin bir liste çalışmanın *Bibliyografya* kısmında, "*Edisyonlar*" başlığı ile sunulmuştur.

Profilunt paulo te lecto at tunc picep.
 oratorum fugies nullo comitate facili.
Ecce pio sanctorum xpi iam cede facili.
 no ne prem uolans diu natus sare reuile.
 an quide no e genitor nifi filius exte.
 s; foratle uelis patre pietatis hono.
 despoliare dñi ostentis nunt nudo.
 que gens tam solida e aia tñ lūbra ligni.
 que ue supstio tam forida q carforme.
 Latit q; thono celi pponat amule.
 nemo tota ne ait epone sup aff deabz.
 dat solium qñs soliam pfoluat accia.
 cosule lūbra deluramta ploms.
 Consule roritis omnia q; soluat qñs.
 Terte antioch totio ueragie nūds.
 hōs qñs ancep labryne qñs.
 Ena fletus agat qñs pmitte cph.
 gallina; soleat aut galli; clime aut se.
 Signetis pñte dñs mouetab; equi.
 Cui uat; tñ ad noia; tñs et aia.
 Turbulus fētis qñs glosa fragor.
 Argumto moia; oclodit nū; iunij.
 Cuius ad albitu; spira atq; nū; fūda.
 voluat fētet; fūos naga fūda; aut.
 Cuius uleat aquilomb; ite fūte.
 Sic nū; celi potēs aquiloni; odit; id.
 nū; uenit; agnoscat; atq; ibit; aut.
 Exatq; biemē uenit; nēte fēno.
 Cuius pelagi calcat; aq; qñs pñat; gñ.
 Cuius fūtib; in pñtis fūat; tūerit uol.
 Non submisit fē fēda pendul; pñte fūo.
 Equoec nū; fēda aq; qui fūo olim.
 Ore supstus pñt uoluitat; iūndis.
 Inleat; cecos caulos qñs lūa lūno.
 Redoit; inecrat; fūo spūmē fūa.
 Coutreccans digis lūre; medicam op.
 Not; bñt; tenet; obduca; uiltoze.
 mouit.
 non rapit; natūa; hōis nū; qñrupit; ille.
 no sic; fūte; fūte; celestia uolū.
 no rapit; negre regim; polle supmū.
 nū; qñs nūma; tñt; fēnt; uenit; fū.
 semit; fē fūtis fēnt; cane milite pñ.
 s; nō; qui dñm libat; acozore iā bñ.
 vidim; aut; fūa; in oze cane fūa; ne coza.
 Cuius uolūib; uat; nū; cūce nēte pbat.
 Rimat; digi; coz; coz; uulnā; crua.
 Dext; b; qñs nūm; uulnā; dubitat; laqñat.
 Sautantia; cūm; regē; cognouim; ibz.
 Abūat; deo; cañlū; nōm; pñte; pñte.
 Credim; eē nēf; qui regē; pñte; fē.
 no regē; pñte; pñte; aut; uolūit; nū.
 s; regē; fūmē; qñs; nēte; fūo.
 Atq; nō; reuim; dñs; qñs; omia; regē.
 Camis; bñ; medū; qñs; nūm; pñte; fūo.
 De fūat; bñ; qñs; nūm; fūo; nūm; fūo.
 Est; dñs; am; nō; fūo; nūm; fūo; nūm; fūo.
 omia; pñte; nū; nūm; pñte.
 ē fūm; pñte; nūm; fūo; nūm; fūo.

Ex pñat opus pñte; fūo.

De ci magni auloi cathalogi nobi.
 nobili; dñm; ostantop; qñs.
 Rima; uat; in oñm; domi.
 antea roma.
 Constantinopoli; affūge; r.
 cathago; pñte.

Pno toto celsa; gñm; qñs; fūa; dia.
 fūte; nō; aulā; locū; fūte; fūo.
 Cui; fūte; ambaz; uer; hā; apulē; pñte.
 hāne; fūte; rēce; fūte; fūte; nūm; fūo.
 Ex cels; mīas; uer; pñte; hono.
 Et ostanto; cōce; cōce; ely fūm.
 Aculat; cathago; dñs; iā; plena; pñte.
 nū; quā; fūte; roma; nū; pñte; pñte.
 Conpñt; nū; fūte; antiqua; nūm; fūo.
 It; pñte; cāte; memos; qñs; dñm; fūo.
 Augustas; omīas; opes; nōia; m; aq.
 Bñcantia; hōes; apulē; bñte; fūm.

TDe antiochia qñs; fūo.
 Ecce; pñte; lūm; tñm; antiochia.
 uell; qñs; fūte; fūte; fūte; fūte.
 ambaz; loc; uñ; fūte; fūte; fūte.
 In cā; agat; nū; fūte; fūte; fūte.
 fūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 h; nū; mīas; qñs; pñte; fūte; fūte.
 In fūte; loc; fūte; fūte; fūte; fūte.
 illa; qñs; uñte; opñte; emula; pñte.
 Et nō; ite; pñte; in cā; fūte; fūte.
 oragnus; alecā; nū; fūte; fūte; fūte.
 nū; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 Qual; nū; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 nū; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.

ADe mediolano.
 Rimpñte; dñm; celestia; gallia; gñs.
 Treuicē; uat; fūte; fūte; fūte; fūte.
 pñte; ut; medic; gñm; fūte; fūte.
 nū; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 nū; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 fūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 fūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.

CDe mediolano.
 Cmediolanū; mū; oia; copia; rex.
 In nū; cūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 In gñā; nū; fūte; fūte; fūte; fūte.
 ampliat; lat; fūte; pñte; uolūptas.
 Cūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 Templa; palatneq; accens; opulēte; mōte.
 Cūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 oñte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 omia; qñs; magnis; opam; uelut; emula; fūte.
 Excollat; nē; uñte; pñte; uñte; fūte.

De capua.
 Ecce; capnā; pelago; cultū; pñte; fūte.
 Delū; opib; fūte; fūte; fūte; fūte.
 fūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 nēfūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 fūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 fūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.
 fūte; fūte; fūte; fūte; fūte; fūte.

Fig. 2. Parisinus Latinus 8500, Ordo Urbium Nobilium Şiiri.

Non inter primas memores quasi consocius urbes
 Equae immerito domus e glacialis in summo
 Burdigala e natale solus; clauetia caeli
 Mitis; uenae quae larga indulgentia terrae.
 Ver longus brumaq; breuis iuga frondea subter
 Feruent aequoreos imitata fluentis meatus.
 Ardua muros species: sic turribus altis:
 Ardua ut aeras intrent fastigia nubes:
 Dispositum & latas nomen seruare plateas.
 Tum respondentem directa in compita portas:
 Per mediusq; urbis fontani fluminis alueus:
 Quae pater oceanus refluxo (uz impleuerit aestu
 Alabi totus spectabis classibus aequor.
 Quis memor e pario contecta marmore frontem
 E uripi feruere fretis quanta unda pfundi
 Quanta iamne tumor quanto ruit agmine pceps
 Marginis extenti bis sena per hostia cursus.
 Innumeros populi non uq; exhaustus ad usus.
 Hunc superes Rex mede tuis continget astris
 Fulmina consumpto quae defecit meatu.

Fig. 3. Harleianus 2613, Ordo Urbium Nobilium 3iiri.

Fig. 4. Ordo Urbium Nobilium Şiirindeki Kentlere İlişkin Harita

AUSONIUS

ORDO URBIUM NOBILIUM

ROMA

Prima urbes inter, divum domus, aurea Roma.

CONSTANTINOPOLIS ET CARTHAGO

Constantinopoli assurgit Carthago priori,
non toto cessura gradu, quia tertia dici
fastidit, non ausa locum sperare secundum,
5 qui fuit ambarum. vetus hanc opulentia praefert,
hanc fortuna recens: fuit haec, subit ista novisque
excellens meritis veterem praestringit honorem
et Constantino concedere cogit Elissam.
accusat Carthago deos iam plena pudoris
10 nunc quoque si cedat, Romam vix passa priorem.
Conponat vestros fortuna antiqua tumores:
ite pares tandem, memores quod numine divum
angustas mutastis opes et nomina, tu cum
Byzantina Lygos, tu Punica Byrsa fuisti.

XXIV VPH; Incipit ordo urbium nobilium V; Decii Magni cathologus urbium nobilium P, Catalogus Urbium Nobilium eiusdem H (Asc Cro); Decius Magnus Ausonius in cathologo uribum nobilium TLa (Fer); Ordo Nobilium Urbium (Corp); Ausonii Burdigalamsis Ordo Nobilium Urbium (Amst Toll Fl Wet Mann Bip Lem); D. Ausonii de claris urbibus liber (Vin¹ Lugd Vin³ Pul); Ausonii Burdigalensis Clarae Urbes (Vin²) **Roma** de Roma Constantinop' et Cartag' P; de Roma Constantinopoli et Carthagine (Ug Pul Scal Amst); Roma Constantinopolis, Carthago (Vin²); Roma Constantinopolis et Carthago (Lem) **1** urbeis (Lugd); inte V; dium V; **Constantinopolis et Carthago** II constantinopolis et III cartago V; de Carthagine et Constantinopoli T; Idem de Carthagine constantinopoli et bizantio La (Fer) **2** Constanti*nopoliti V; assurgit PHA (Fer Peip); i carthago P **3** quia H; qui V; que P; **4** avsa V

AUSONIUS

ÜNLÜ KENTLERİN SIRALAMASI

ROMA

Kentler içinde ilk sırada, tanrıların yurdu¹, görkemli Roma gelir².

CONSTANTINOPOLIS VE KARTACA

Kartaca³, karşısına dikilir kadim Constantinopolis'in⁴,
bir sıra altta kalmamak adına, hoşlanmaz çünkü üçüncü
olarak anılmaktan, her birinin de yeri olan ikinciliğe
cesaret de edemez. Öne çıkartır birini eski varsılığı, 5
mevcut bahtı ise diğerini: Biri bu konumdayken, öteki ilerler,
yeni değerleriyle yükselerek gölgede bırakır eski şanını
zorlar Elissa'yı⁵ yerini Constantinus'a⁶ bırakmaya,
Utanç içindeki Kartaca⁷ sitem eder artık tanrılara
güç bela katlanırken Roma'nın üstünlüğüne⁸, şimdi boyun mu eğsin yine! 10
Teskin etsin geçmişteki talihiniz huzursuzluklarınızı:
Yoldaş olun haydi birbirinize, hatırlayarak
kısıtlı imkânlarınızı ve adlarınızı değiştirdiğinizi tanrıların inayetiyle,
sen bir zamanlar Byzantionlu, Lygos⁹ ve sen Kartacalı, Byrsa iken¹⁰.

5 fuit VPH; fuat (Barth); ante parum (Green); ambarum codd.; apulen' P; Opulentia (Av); apulia (Ug); prefert V 6 REcens (Av); redens (Ug); subiit P; nobq' V 7 praestringit VH; perstringit PA (Ug Av Asc Cro Iunt Ald Vin¹); perstringit (Lugd Pul Vin²⁻³ Scal) 8 concedere' A; elyssam P 9 acusat P; des P 10 nunc] huic (Heins); si cedat] sic edat H 11 conponat VPHS (Fer Schen Peip) 12 de carthagine et constantinopoli mutas tis T; tandem] ambas Heins; quod V^{pc}PH; quo V^{ac}; numine V 13 angustas VH; augustas PTLA (Fer Av Asc Cro Ald Vin¹ Amst Wet); onustatis P; cum] quum V (Vin²⁻³ Scal Amst Toll Fl Wet Mann) 14 buzantina V; bicantina P; Bizantina TLa (Fer Av Asc1-2 Cro Iunt Ug); ligos VA (Asc Cro Iunt Ald Vin¹); licos P (Ug); lycos H; lices TLa (Fer); punica (Fer²); punicia (Fer³); bursa P; birsa T

ANTIOCHIA ET ALEXANDRIA

- 15 Tertia Phoebeae lauri domus Antiochia,
 vellet Alexandri si quarta colonia poni.
 ambarum locus unus, et has furor ambitionis
 in certamen agit vitiorum. turbida vulgo
 utraque et amentis populi male sana tumultu:
 20 haec Nilo munita quod est penitusque repostis
 insinuata locis, fecunda et tuta superbit,
 illa quod infidis opponitur aemula Persis.
 et vos ite pares Macetumque attollite nomen.
 magnus Alexander te condidit: illa Seleucum
 25 nuncupat, ingenitum cuius fuit ancora signum,
 qualis inusta solet, generis nota certa; per omnem
 nam subolis seriem nativa cucurrit imago.

TREVERI

- Armipotens dudum celebrari Gallia gestit
 Trevericaeque urbis solium, quae proxima Rheno
 30 pacis ut in mediae gremio segura quiescit,
 imperii vires quod alit, quod vestit et armat.
 lata per extantum procurrunt moenia collem:
 largus tranquillo praelabatur amne Mosella,
 longinqua omnigenae vectans commercia terrae.

Antiochia et Alexandria IIII anthiotia V et alexandria V; de antiochia et alexandria PA (Ug Av Asc Cro Iunt Ald Vin¹ Lugd Pul Scal Amst) 15 phebee P; antiochio P (Ug); Antiocheia (Pul); Antiochea (Lem) 16 bellet V; uellet et P; alexandre P (Ug Av Asc^{1,3} Iunt); Alexandria A; si PH; se V 17 ambitionis VP, ambitiones H 18 vitiorum] uitioso (Heins) 19 et] aet V 20 haec] nec (Ug); ponitusque H 21 secunda VP (Sca^β); foecunda situque (Ug Av Asc Cro Iunt Ald Vin Lugd Pul Scal Amst); tuta] tu P 22 Persis PH; pressis V 23 macetumque V; in acetumque P, macedumque HA (Ug Av Asc Cro Iunt Ald Vin^{1,3} Lugd Pul Amst); adtollite V (Fer Schen Peip); attollite P (Ug) 24 seleuchum (Asc^{1,2} Cro) 25 ingenitum PH; ingenuum V; ingenitus A (Ug Av Asc¹ Cro Iunt Ald Vind^{1,3} Lugd Pul); ingenitis (Acc); ingeneratus (Asc^{2,3}); anchora PHA (Ug Av Asc Cro Iunt Ald Acc Vin Lugd Scal Amst Toll Fl Wet Mann)

ANTAKYA VE İSKENDERİYE

Üçüncü olurdu Apollon'un defnesinin¹¹ yurdu Antakya¹², 15
 Büyük İskender'in kenti¹³ razı olsaydı dördüncülüğe koyulmaya.
 Denktir konumları birbirine, mamafih hırs tutkuları her ikisini
 kusur bulma yarışına sürükler. Yoldan çıkmıştır her ikisi de ayak takımı
 bakımından ve çılgına dönmüşlerdir kendini kaybetmiş halkın gürültüsüyle.
 Biri Nil Nehri¹⁴ ile tahkim edildiği ve iç kesimlerde yer alan topraklara 20
 uzandığı için, övünür bereketli ve de güvenli oluşuyla,
 diğeriye rakip sayıldığı için kalles Perslere.
 Haydi, siz de eşit gidin birbirinize ve de yüceltin Makedon adını¹⁵!
 Büyük İskender kurdu seni: ötekinin kuruluşuysa Seleucus'a
 atfedilir, hani bir çapaydı ya onun doğum işareti¹⁶, 25
 alışkınlardır böylesi dağlanmaya, soylarının açık bir işareti olarak;
 zira sürüp gitmiştir bu doğum simgesi hanedanın tüm ardılları boyunca.

TRİER

Cengâver Gallia övülmeye can atar nicedir
 ve de şiddetle arzular Rhen Nehri¹⁷ yakınındaki Trier¹⁸ tahtını,
 arınıp endişelerden dinlenmek için huzur getiren barışın tam bağrında, 30
 kâh doyurur, kâh giydiren kâh silahlandırır imparatorluğun askerlerini.
 Geniş surları ilerler yükselen bir tepe boyunca:
 Bereketli Mosella Nehri¹⁹ ise akıp gider dingin sularıyla,
 Taşır bitmez tükenmez mallarını çeşit çeşit ülkeye.

26 solens (Heins); certa PH; cera V; ceris Heins 27 sobolis PHA (Ug Amst Fl Corp); cucurit ymago P Treveri vı treueris V; treueri (Vin² Toll Fl Wet Mann Bip Lem Corp); de treueri PTA (Ug Av Ald); de treueris (Asc Cro Vin^{1,3} Lugd Pul Scal Amst); de treuiri (Iunt); de gallia S 28 calebrari (Ug); Gallia] gloria gallia La; gestit VH; gestis PTLA (Fer Ug Av Asc Cro Iunt Ald Vin^{1,3} Lugd Pul Lem) 29 reno P (Vin^{2,3} Scal) 30 ut in mediae] ut medie P; ut in^{med}iae V; securi P 31 inperii P; imperiique uiros A (Ug Av Asc Cro Iunt Ald Lem) 32 exstentum Cro; procurunt P^{pc}H; procurrit VP^{pc}; percurrunt TLa (Fer) 33 largus PV; largos H; praelavitur VH; perlabitur PTLA (Fer Lugd Ug) 34 post 46 V; omnigenae V; omnigenus PHTLA (Fer Ug); nectas TLa (Fer); conmercia V; commertia TLa (Fer Ug Av Cro Iunt Ald); conmercia P

MEDIOLANUM

- 35 Et Mediolani mira omnia: copia rerum,
 innumerae cultaeque domus, facunda virorum
 ingenia et mores laeti, tum duplice muro
 amplificata loci species populique voluptas
 circus et inclusi moles cuneata theatri;
 40 templa Palatinaeque arces opulensque moneta
 et regio Herculei celebris sub honore lavacri;
 cunctaque marmoreis ornata peristyla signis
 moeniaque in valli formam circumdata limbo.
 omnia quae magnis operum velut aemula formis
 45 excellunt nec iuncta premit vicinia Romae.

CAPUA

- Nec Capuam pelago cultuque penuque potentem,
 deliciis opibus famaue priore silebo,
 fortuna variante vices, quae freta secundis
 nescivit servare modum. nunc subdita Romae
 50 aemula, nunc fidei memor, ante infida, senatum
 sperneret an coleret dubitans, sperare curules
 Campanis ausa auspiciis unoque suorum
 consule, ut imperium divisi attolleret orbis.
 quin etiam rerum dominam Latiique parentem

Mediolanum vii et mediolanum V; de mediolano *PTLaa* (*Fer Ug Lugd Scal*) **35** mediolani *VH*; mediolanum *P 37* antiqui mores *PTLaa* (*Fer Amst*; tum *VH^{pc}*); cum *PH^{ac}*; duplice *V 38* amplicata *P*; boluptas *V*; voluptae (*Scal^l*) **39** inclusi *V 40* arces *V*; arcens *P 41* erculei *V*; lavacri (*Asc²*); labauacri *V*; laveri *H 42* peristyla *H*, peristyla *V*; peristula *P*; peristila *TLa* (*Fer 43* circumdataque *P*; circumdata *HA* (*Fer Av Asc Iunt Ald Vin Lugd Scal*); limbo *VPH*; lambro *V*; labo (*Scal Corp*); lybo *T 45* excellunt *P*; excellent (*Asc³ Vin¹*); iuta *V*; praemit *VT* (*Fer³*) **Capua** viii capua *V*; de capua *PTA* (*Ug Pul Scal Amst*); idem de capua *La* (*Fer*)

MILANO

Milano'nun²⁰ da muhteşemdir her şeyi: bolluğu, bereketi, 35
 sayısız görkemli konutları, yurttaşlarının naif
 karakterleri ve neşeli yaratılışları, dahası çifte surla
 tahkim edilmiş kentin ihtişamı ve halkın zevk-ü sefası
 sirkî, üstü kapalı tiyatronun kamayı andıran heybetli yapısı;
 tapınakları, *Palatium*vari hisarları, zengin darphanesi 40
 ve şanlı Herculeus'un²¹ onuruna yaptırılan hamam kompleksi;
 kentin bütün revakları mermer heykeller ile süslüdür
 ve de surları kazık biçimindeki bir hat ile çevrilidir:
 Bunların her biri üstün sanatsal biçimleriyle birer rakipmişçesine öne çıkarlar:
 öte yandan da gölge düşürmez saygınlığına Roma'ya benzerliği. 45

CAPUA

Denizi, işlenmiş toprağı ve mahsulleriyle güçlü Capua'yı²²,
 cazibesi, zenginliği ve kadim ünüyle bu kenti es geçmeyeceğim,
 talih koşulları değiştirirken, açık bahtına yaslanan kent
 bilemedi konumunu muhafaza etmeyi. Roma'ya biat etmiş
 bir rakiptir artık o, önceden bir hainken, şimdiyse sadakat timsalidir, 50
senatusu küçümsesin mi yoksa saygı mı duysun diye ikilemdeyken,
 kalkışır artık makamlar ummaya, Campanialı kâhinlerle²³ ve kendilerinden
 bir *consulle*, bölünen dünyanın hakimiyetinden pay alsın diye²⁴.
 Üstelik, tüm her şeyin sahibesi ve Latium'un annesine

46 pelago] pol agri (*Peip*); largo (*Heins*); cultu *TLaA* (*Fer Ug Av Asc¹⁻² Iunt Ald*); poenuque *T 47* delitiis *P* (*Ug Ald*); famaue fama *T*; silibo *P*; solebo *T 48* uaria *V 49* nescivit *PH*; nescit *V 50* nunc] non *TLa* (*Fer*); num *A* (*Ug Av Asc Cro Iunt Ald*); nec (*Heins*); tunc (*Vin² Corp*); aut *PH*; ant *V*; an (*Av Asc Cro Vin¹*); anne (*Iunt Vin^{2,3} Corp*); an te (*Amst*); ante (*Heins Schen Peip*); infida *VA*; senatu *T 51* han *V*; colleret *P*; coleret *codd.*; dubitans *codd.*; dubitat *TLa* (*Fer*); duuitans *V*; currules *T 52* suorum cosule *T*; 53 imperum *La*; diuisit *V*; adtolleret *V* (*Schen Peip*); atolleret *P*; attolleret *T* (*Ug*); attolleret *La 54* dominum (*Amst*)

- 55 appetiit bello, ducibus non freta togatis,
 Hannibalis iurata armis, deceptaque in hostis
 servitium demens specie transivit erili,
 mox ut in occasum vitiis communibus acti
 corruerent Poeni luxu, Campania fastu.
- 60 heu numquam stabilem sortita superbia sedem!
 illa potens opibusque valens, Roma altera quondam,
 comere quae paribus potuit fastigia conis,
 octavum reiecta locum vix paene tuetur.

AQUILEIA

- Non erat iste locus; merito tamen aucta recenti
- 65 nona inter claras, Aquileia, cieberis urbes,
 Itala ad Illyricos obiecta colonia montes,
 moenibus et portu celeberrima. sed magis illud
 eminet, extremo quod te sub tempore legit,
 solveret exacto cui sera piacula lustro
- 70 Maximus, armigeri quondam sub nomine lixa.
 felix, quae tanti spectatrix laeta triumphi
 punisti Ausonio Rutupinum Marte latronem.

ARELATE

- Pande, duplex Arelate, tuos blanda hospita portus,
 Gallula Roma Arelas, quam Narbo Martius et quam
- 75 accolit Alpinis opulenta Vienna colonis,

55 ad*petiit V; appetiit PTHLaA (Fer Corp); non] nunc TLa (Fer) 56 annibalis THA (Ald) 57 transire V; herili (Fer Corp) 58 utiis V; comunibus P 59 conruerent VH (Peip); corruerunt P (Toll Corp Heins); conruerunt Schen; quo ruerent TLa (Fer); corruerent (Ug); festo PTHLaA; fasto V^{mg}(Schen Peip) 60 nunquam PHA (Fer Bip Ug); supbia V 61 ira TLa (Fer); balens V; condam P 62 comis (Scal^β); 63 octabum V; pene PTHLaA (Fer^{1,2} Ug Toll Mann); pone (Av Amst Lem) Aquileia VIII aquileia V; de aquilegia P; de aquileia A (Ug Pul Scal Amst) 64 orat P; ste V; tu P; rece^{ti} V 65 aquileia V; cieberis V; urbeis (Pul) 66 Itala] ista PH (Ug); istaque A (Av Ald); ista quae (Asc Cro Iunt Vin¹ Lem); illyricos V (Ug); illuricos P

savaş açtı güvenmeksizin togalı komutanlara, 55
 bel bağlayınca Hannibal'in silahlarına, sahibe vasfını yitirip
 aldatılan bu akılsız kent, düşmanın esaretine geçmiştir,
 ikisi de ortak yanılırlarıyla felakete sürüklenince,
 Kartacalılar lüks düşkünlüğünden, Campania küstahlığından yıkıldılar.
 Öyle ya! Kibir asla sağlam bir taht nasip etmez! 60
 Bu kudretli ve servetiyle güçlü kent, bir zamanların diğer bir Roma'sı,
 kendine denk kentlerle aynı şekilde yüksek onurları donanabilmiştir,
 şimdiyse atıldığı bu sekizincilik konumunu neredeyse güç bela korur.

AQUILEIA

Sıran burası değildi, mamafih son zamanlardaki değerle yükseldiğin için,
 Ey Aquileia²⁵, seçkin kentler arasında dokuzuncu olarak anılacaksın, 65
 sen, Illyria Dağları²⁶ önünde uzanan İtalyan kolonisi,
 surların ve limanının son derece ünlü kent! Ancak daha önemli bir değer
 göze çarpar, çünkü yakın bir zamanda seni seçti,
 beş yıllık bir sürgünün ardından gecikmiş kefaretlerini ödesin diye
 Maximus²⁷, bir zamanlar silah kuşanmış birinin yordakçısı sıfatıyla. 70
 Böylesi büyük bir zaferin hoşnut şahidi mesut kent
 cezalandırdın Mars Ausonius²⁸ ile beraber Rutipiaeli²⁹ haydudu.

ARLES

Ey çifte kent Arles³⁰, aç güler yüzlü bir ev sahibesi olarak limanlarını,
 Galliacığın Roma'sı Arles, komşudur ona hem Narbo Martius³¹
 ve komşudur ona hem de Alplerdeki iskancılarıyla müreffeh Vienne³², 75

67 illut V, om. P (Ug) 68 e*minet V 69 solberet VH; solverit P; soluerit A (Ug Lugd); exacti (Acc); cui] ceu (Heins); sera] iusta PHA (Ug Amst Acc Bip); lustrō] bello PHA (Ug-Pul); belli (Acc) 70 lixae VPH; lixa (Schen Peip) 71 triumphi V; triumphi (Asc¹) 72 ausonium H; Rupinum (Asc¹); Marte] morte (Asc¹) Arelate x arelas V; de arletensi urbe TLa (Fer); de vienna PA (Ug Asc^{1,2}Cro Iunt Ald); de vienna arelate (Av¹) 73 pande] prode PHTLaA (Fer-Vin); Arelate tuos V; Arelate ... (74) Roma om. PHT (Ug); Areias tutos (Heins); blanda V; portus V 74 narrbo V; nabo P; nerbo (Asc¹ Cro); marcius V 75 arpinis TLa (Fer); opulenta colonia T

praecipitis Rhodani sic intercisa fluentis,
 ut mediam facias navali ponte plateam,
 per quem Romani commercia suscipis orbis
 nec cohibes populosque alios et moenia ditas,
 80 Gallia quis fruitur gremioque Aquitania lato.

HISPALIS

Clara mihi post has memorabere, nomen Hiberum,
 Hispalis, aequoreus quam praeterlabitur amnis,
 submittit cui tota suos Hispania fasces.
 Corduba non, non arce potens tibi Tarraco certat
 85 quaeque sinu pelagi iactat se Bracara dives.

ATHENAE

Nunc et terrigenis patribus memoremus Athenas,
 Pallados et Consi quondam certaminis arcem,
 paciferae primum cui contigit arbor olivae,
 Attica facundae cuius mera gloria linguae,
 90 unde per Ioniae populos et nomen Achaeum
 † versa Graia † manus centum se effudit in urbes.

CATINA ET SYRACUSAE

Quis Catinam sileat, quis quadruplices Syracusas?
 hanc ambustorum fratrum pietate celebrem,
 illam complexam miracula fontis et amnis,

76 rodani *PT*; intercissa *P* 77 media *V*; facias mediam (*ScaP*) 78 Romani] rerum *P*; comercia *V*; comertia *T*; comercia (*Ug*); conmarcia (*Schen*); commertia *LaA* (*Ald*); conmeritia *P*; con mercia *H* (*Av Asc¹ Pul*); con meritia (*Fer Asc² Cro*); s^yscipis *V*; suscipis *La* 79 coibes *V*; choibes (*Av*); populoque (*Ug*); alis *PTLa* (*Fer*); ditas *V* 80 callia (*Av*); queis *A* (*Ald Vin³ Lugd Pul Scal² Corp*); fruit^r *V*; fluitur *TLa* (*Fer*); acquitanica *P*; aquatnica *La*; aqⁱitania *V*; aquitania (*Fer-Corp Peip*); laeto (*Lem*) Hispalis xi hispalis *V*; xi hispalis xii corduba xiii tarraco xiv bracara (*Ug-Peip*); de terrachonia *P*; de emerita et taracone (*Av Asc¹*); de emerita (*Asc^{2,3} Acc Vin¹ Lugd Pul Scal Amst*); emerita (*Vin^{2,3} Toll-Corp*) 81 clara (*Toll*); cara *VTHLa* (*Fer Peip*); cura *P*; iura *A* (*Ug-Sca¹ Scal² Amst*); mici *V*; has (*Ug*); hos *VPH*; nomen *PH*; numen *V*; iberum *A* (*Av Ald-Pul Scal-Corp*); hiberum *V*; hibernum *P*; hybernum *H* 82 Hispalis *V*; Emerita *PHA* (*Ug-Corp*); paterlauit^r *V* 83 submittit *PHA* (*Fer-Lugd Vin Peip*); summittit *V*; tota *V*; suas (*Wet*); hispania *V*

öylesine bölmüştür ki seni, gürleyerek akıp giden Rhône Nehri³³,
sanki ana cadde oluşturursun gemiden bir köprü ile,
böylelikle elde edersin Roma aleminin mallarını,
ancak kendine saklamazsın, zengin kılarırsın hem başka milletleri hem de kentleri,
faydalanır Gallia Aquitania³⁴ bunlardan ve de senin engin bağrından. 80

SEVİLLA

Sen anılacaksın bu kentlerden sonra, ey İberik isimli, kıymetlim Sevilla³⁵,
Nasıl da bir nehir³⁶ akıp gider denizmişçesine kenarından,
oraya gönderir bütün İspanya kendi *magistratus*larını.
Ne Kordoba³⁷ ne kalesiyle güçlü Tarraco³⁸ boy ölçüşür seninle;
ne de denizin bağrındaki zengin Braga³⁹ bölürlenir. 85

ATİNA

Şimdi de analım topraktan doğan⁴⁰ atalarıyla Atina'yı⁴¹,
Pallas ile Consus'un⁴² yarışmasının bir zamanlarki kalesini,
ona nasip olmuştu ilkin barış getiren zeytin ağacı,
akıcı dilinin Attika'daki katıksız şanı da⁴³,
buradan Ionia halkları aracılığıyla ve Akhaia adı vasıtasıyla 90
beliren † Grek Gücü † yüz kente yayılmıştır⁴⁴.

KATANYA VE SYRAKUSAI

Kim es geçebilir Katanya'yı⁴⁵, kim dört köşeli⁴⁶ Syrakusai'yi⁴⁷?
Biri ünlüyken alevler içinde kalan kardeşlerin⁴⁸ dindarlığıyla,
ötekiyse onulandırılır kaynağının ve nehrinin mucizesiyle⁴⁹,

84 cordubane (*Cro*); non non *H*; hinc non *V*; non *P*; arte (*Ug*); tarracho (*Pa Av*); taraco (*Ug*); certant (*Asc Cro Vin-Amst*) 85 brachara (*Pa Ug-Lugd*); dues *P Athenae* xv athena *V*; de athenis *PTLaA* (*Fer-Pul Scal Amst*) 86 troiugenis *TLa* (*Fer*); memorem^{vs} *V 87* palados *P*; consi *V*; cossi *PHA* (*Ug Av Asc Cro Iunt Ald Vin*); cessi *TLa* (*Fer*); arcem *VH*; artem *P 88* cum (*Iunt*) 89 actica (*Benzo*); attita (*Ug*) 90 per *V*; par *PH*; ionia *A*; ionii (*Heins*); atheum *P 91* versaue (*Asc^{2,3} Vin¹ Lugd*); graia *PH*; grana *V*; sparsam Graia (*Heins*); flunt *P*; fudit *TLaA* (*Fer-Vin¹*); fuerint *P Catina et Syracusae* xv catina xvii siracusae *V*; de cathina et syracusis *PTLaA* (*Fer-Pul Scal Amst*) 92 cathinam *TLaA* (*Fer¹ Ug Av Asc¹ Iunt Ald*); quis] aut *TLa* (*Fer*); syracusas *V*; siracusas *P 93* ambratorum *La*; pietatem *V 94* complexam *VPHLaA* (*Schen Peip*); complexam *T* (*Ug*); miracula *P*; pontis *TLa* (*Fer*); omnis *TLa* (*Fer*)

95 qua maris Ionii subter vada salsa meantes
consociant dulces placita sibi sede liquores,
incorruptarum miscentes oscula aquarum.

TOLOSA

Non umquam altricem nostri reticebo Tolosam,
coctilibus muris quam circuit ambitus ingens
100 perque latus pulchro praelabitur amne Garunna,
innumeris cultam populis, confinia propter
ninguida Pyrenes et pinea Cebennarum,
inter Aquitanas gentes et nomen Hiberum.
quae modo quadruplices ex se cum effuderit urbes,
105 non ulla exhaustae sentit dispendia plebis,
quos genuit cunctos gremio complexa colonos.

NARBO

Nec tu, Martie Narbo, silebere, nomine cuius
fusa per immensum quondam Provincia regnum
obtinuit multos dominandi iure colonos.
110 insinuant qua se Sequanis Allobroges oris
excluduntque Italos Alpina cacumina fines,
qua Pyrenaicis nivibus dirimuntur Hiberi,
qua rapitur praeceps Rhodanus genitore Lemanno

95 qua PH; quam V (*Scal*¹ *Amst*); qui (*Heins*); hionii V 96 cum sotiant *TLa* (*Fer*); consociat A (*Ug-Lugd*); placida T (*Asc*^{2,3} *Vin*¹); sibi sunt P 97 incorruptarum V; obscula A **Tolosa** xviii tolosa V; de tolosa (*Pul Scal*); de tholosa PA (*Ug-Lugd*) 98 umqua V; unquam A (*Ug-Amst*); ultricem V; tholosam PA (*Ug-Lugd*) 99 coctibus V; quam V; quos PHA (*Ug Av Asc*¹ *Iunt Ald*); ambit's V 100 latus V; pulcro VP (*Pul*); praelavitur VH, praelabitur PA (*Ug-Lugd*); anne P; garunna V^{pc}; garrunna V^{ac}; garunna (*Asc*² *Cro*); garinna P; garruna H; 101 pop^ulis V; ppl's P; propter V 102 pyrenes V; pyrrenes (*Asc*^{2,3}); pirenes P; pyrhenes (*Ug*); pyrrhenes A (*Av Asc*¹ *Cro Iunt Ald*); caebennarum VH (*Vin*^{2,3} *Scal*¹ *Tol F Mann Lem*); gebennarum PA (*Ug-Pul*); gaebennarum (*Scal*³ *Amst*) 103 iberum HA (*Asc*³ *Av-Pul Vin*³-*Corp*) 104 quae modo] quemodo V; ex^eequum V; cum] quum (*Vin*²- *Mann Lem Corp*); fuderit A; urbes PH; urbis V 105 non ulla V; non nulla PH; exhaustae V; exauste P; plaebis H; plebis (*Asc*²)

nasıl da süzülürler Ionia Denizi'nin⁵⁰ tuzlu sularının altından 95
tatlı sular, kendileri için uygun bir yerde birleşirler,
saf sularının buselerini karıştırarak.

TOULOUSE

Sütannemiz Toulouse'u⁵¹ asla es geçmeyeceğim,
pişmiş tuğla duvarlardan devasa bir çemberin çevrelediği,
ve güzelim Garumna Nehri'nin⁵² yanından akıp gittiği, 100
sayısız halkın ikamet ettiği, sınır komşusu olan
Pyrene Dağları'nın⁵³ karlarına ve Cebenna Dağları'nın⁵⁴ çamlarına,
Aquitania kabileleri ile Hiber hegemonyası arasında.
Ancak dört misli kent çıkarttığı halde bünyesinden,
hiçbir eksiklik hissetmez göçüp giden halkından, 105
bağrına basmıştır doğurduğu tüm kolonileri.

NARBONNE

Ne de sen, ey Narbo Martius⁵⁵, es geçileceksin, bu adınla
vaktiyle geniş egemenlik alanından ötürü *provincia* olarak yayılıp
sarıp sarmaladın bünyende pek çok kolonisti hükmetmenin verdiği yetkiyle.
Allobroges kavmi⁵⁶ Sequan⁵⁷ orada sızar sınırlarına 110
Ve de Alp zirveleri İtalya sınırlarına orada set çeker,
orada ayrılır İberler Pyrene karlarından,
orada akar Rhen Nehri gürül gürül Lemman Gölü'ne⁵⁸

106 complexa VP (*Schen Peip*); colono (*Peip*) **Narbo** XVIII narbo V; de narbona PTA (*Fer-Asc¹ Cro lunt Ald*); de narbone La (*Asc^{2,3} Vin¹ Lugd Pul Scal Amst*) **107** marcie VP; martia A; silebre (Av); subnomine (*Benzo*); nomine PH; numine V; numine cuius TLa (*Fer*) **108** inmensum VPTLa (*Schen Peip*); immensum T (*Ug*); provintia P (*Asc² Cro*) **109** optinuit PHLa (*Schen Peip*) **110** insinuant V; qua se Graia (*Ald Schen Peip*); qua se Sequanis (*Vin³ Pul-Corp*); que esse cavis V; qua sese cavis PH (*Av-lunt Vin¹ Lugd*); que se graiis (*Ald*); qua Sequanicis (*Heins*); allobrogis oris V; allobrogessoris P **111** italios P; italosalpina V; fenes V **112** qui (*Scal²*); pyrenaicis VH; pirenacis P; pyraeneis A (*Ald*); pyreneis (*Vin^{1,3} Lugd Pul*); pyrenaenis (*Ug lunt Vin²*); pyrrenaenis (*Av Asc¹ Cro*); pyrensis (*Asc³*); uiuibis P; dirimunt'r V; iberi H (*Asc³ Vin^{1,3} Lugd Pul Scal-Corp*) **113** om. PHA (*Ug-Vin*); rapit'r V; rodan's V; rodanus (*Vin^{2,3} Scal Amst*)

- interiusque premunt Aquitanica rura Cebennae
 115 usque in Tectosages paganica nomina, Volcas,
 totum Narbo fuit. tu Gallia prima togati
 nominis attollis Latio proconsule fasces.
 Quid memoret portusque tuos montesque lacusque,
 quis populos vario discrimine vestis et oris?
 120 quodque tibi Pario quondam de marmore templum
 tantae molis erat quantam non sperneret olim
 Tarquinius Catulusque iterum postremus et ille
 aurea qui statuit Capitoli culmina Caesar?
 te maris Eoi merces et Hiberica ditant
 125 aequora, te classes Libyci Siculique profundi:
 et quicquid vario per flumina, per freta cursu
 advehitur, toto tibi navigat orbe catapulus.

BURDIGALA

- Impia iamdudum condemno silentia, quod te,
 o patria, insignem Baccho fluviisque virisque,
 130 moribus ingeniisque hominum procerumque senatu,
 non inter primas memorem, quasi conscius urbis
 exiguae inmeritis dubitem contingere laudes.

114 interi^vsque V; acquitanica P; aquitania (Sca^{l3}); cebennae VH; gebenne P; gebennae (Ug-Cro Iunt-Pul Sca^{l3}) **115** Tectosages (Green); Tectosagos Turnebus (Toll-Corp); panaque PH (Asc¹ Cro); pana quae A (Ug Av Iunt Ald); primaevuo nomine (Asc^{2,3} Vin-Sca^{l1} Sca^{l3} Fl-Corp); paganica (Toll); paganaque V; belcas V; belgas HA (Av-Pul Vin³ Sca^{l3}); belcos P (Ug) **116** tu in Gallia togati nominis prima TLa (Fer Benzo) **117** adtollis (Peip); proconsuli A; faces (Asc¹) **118** quid memorem (Brandes Schen Peip); montesque VP; montisque H; fontesque (Heins) **119** quid (Brandes Schen Peip); uarios T; iurio P; rari odiscrimine (Vin¹); oras Fer **120** om. T (Fer); Pario quondam] vario condam PH; quondam Pario (Vin²-Corp); quondam vario A (Ug-Peip) **121** tantae] tanta P; cuius tanta T (Fer Benzo); molis] moles T (Fer Benzo) **122** Catulusque (Lugd); ge^{tu}lusque V; getulus A (Av-Ald Lem); et getulus et T (Fer Benzo); iterum] iter P; item A (Av-Ald Lem); miles caesar T (Fer Benzo) **123** capitoli H; capitoli V (Av Asc¹ Cro); capitolia P (Ug¹); qui capitolia culmina aurea statuit T (Fer Benzo)

ve de gizlenir Aquitania ovaları Cebennaların içlerine,
 pagan tabiriyle Tectosages olan Belcalara kadar, 115
 tamamen Narbo'ya aitti. İlk sen taşırsın Gallia'da Roma
 egemenliğinin *fascesini*⁵⁹ bir latin *proconsulü* ile⁶⁰.
 Peki ya ne söylesem limanın, dağların, göllerin,
 giyim kuşam ve şiveleriyle çeşit çeşit yurttaşların hakkında?
 Ya da vaktiyle Parion mermerinden yapılma tapınağın hakkında? 120
 Öylesine devasa yapılıydı ki, onu görmezden gelemeyen bir zamanlar
 Tarquinius⁶¹ ve sonrasında Catullus⁶², en nihayetinde de
 Capitolium'un altın kaplama kubbelerini inşa ettiren o ünlü Caesar⁶³.
 Müreffeh kılıyor seni Doğu Akdeniz'in geliri ve Hiber
 suları, ayrıca Libya ile engin Sicilya filoları: 125
 Nehirler ve boğazlar yoluyla farklı rotalarda ne varsa
 taşınır, yelken açar sana dünyanın her köşesinden bir tekne.

BORDEAUX

Suçlu buluyorum çoktandır sorumsuz suskunlukları, çünkü seni,
 ey vatanım; şarabınla, nehirlerinle ve erlerinle seçkin, geleneklerinle,
 yurttaşlarının mizaçları ve *senatusunla* soylu olmana rağmen, 130
 anmayıp seni önde gelen kentler arasında, ufak bir kenti tanıyan biriymiş gibi
 haketmediğin övgülere değinmekten kuşku duymışçasına.

124 eoi] eoi (Asc²); coi P; Eoi merces] orientalis T (Fer Benzo); Hiberica] hiberiori P; iberica H (Asc² Vin^{1,3} Lugd Pul Scal-Corp); iberi merces T (Fer Benzo); ditant] ditat T **125** aequora om. T (Fer Benzo); libici PT (Fer^{1,2} Benzo); suicidique P; et siculi (Fer Benzo); et sinili T **127** adueit^vr V; nauiger Peip; orbe navigat T (Fer Benzo); cataplus VPH om. T (Fer Benzo); κατάπλους (Vin¹-Corp) **131** urbis P; orbis V; urbes H **Burdigala** xx burdigala V; de burdigala (Scal Amst); de burdigali urbe T (Fer); de burdegala ex qua fuit auctor iste ausonius P; de burdegala ex qua fuit ausoniua A (Ug-Pul) **128** om. T (Fer); condemnos V; quod V **129** patriam V; prima Fer; te insignem T (Fer Benzo); baccho V; bacho P dico T (Fer Benzo); flui^ssque V; fluuiisque virisque]uiris moribus ingeniis hominum T (Fer Benzo) **130** et procerum sanatu uino et aquis T (Fer Benzo); ingenisque V; senat^vm V **132** egiguae H; inmeritas V (Schen Peip); immerito A (Av-Vin¹); immeritoo H; munerico P (Ug); la^vdes V **132-4** dubitem ... arctoo om. PHA (Ug-Ald Lem Vin¹)

- non pudor hinc nobis. nec enim mihi barbara Rheni
 ora nec arctoo domus est glacialis in Haemo:
 135 Burdigala est natale solum, clementia caeli
 mitis ubi et riguae larga indulgentia terrae,
 ver longum brumaeque novo cum sole tepentes
 aestifluique amnes, quorum iuga vitea subter
 fervent aequoreos imitata fluenta meatus.
 140 quadrua murorum species, sic turribus altis
 ardua ut aerias intrent fastigia nubes.
 distinctas interne vias mirere, domorum
 dispositum et latas nomen servare plateas,
 tum respondentem directa in compita portas
 145 per mediumque urbis fontani fluminis alveum.
 quem pater Oceanus refluus cum impleverit aestu,
 allabi totum spectabis classibus aequor.
 Quid memorem Pario contectum marmore fontem
 euripi fervere freto? quanta unda profundum!
 150 quantus in amne tumor! quanto ruit agmine praeceps
 marginis extenti bis sena per ostia cursus,
 innumeros populi non umquam exhaustus ad usus!
 hunc cuperes, rex Mede, tuis contingere castris,

133 mici V; reni (*Vin*³ *Scal*) **134** arcto (*Lugd*); inhemo V; immo P; in imo HA (*Ug-Ald Vin*¹ *Lem*) **135** Burdigala V; burdegale P; burdegala HA (*Ald*); burdegala (*Ug*¹); burdigalae (*Ug*²); burdegalia T (*Fer*³) burdegallia (*Fer*^{1,2}); burdegalis (*Benzo*); clementia caeli om. T (*Fer Benzo*); **136** et] est T (*Fer Benzo*); ast (*Heins*); riguae] caeli T (*Fer*); celi (*Benzo*); larga indulgentia terrae] clementia T (*Fer Benzo*); indulgentia V **137** ver enim longum T (*Fer Benzo*); brumeque novo V; brumaeque brevis PH (*Mann Bip*); et bruma T (*Fer Benzo*); novo cum sole tepentes] ibi brevis est T (*Fre*); brevis ibi est (*Benzo*); brevis iuga frondea subter PH **137-8** cum sole ... quorum om. PH **138** subter quoque iuga frondea fervent fluentia T (*Fer Benzo*); aestifluique (*Vin*); estifluitque V; vitea V; frondea PH **139** fervent aequoreos om. T (*Fer Benzo*); imitata P; immitata (*Benzo*); fluentia (*Ug*); meatus V; marinos meatus T (*Fer Benzo*) **140** quadrua VP; ardua H; quadra etiam ibi T (*Fer*); etiam ibi est (*Benzo*); sic turribus altis om. T (*Fer Benzo*); speties (*Asc*³)

Bundan böyle utanç yoktur benim için: Çünkü ne Rhen Nehri'nin barbar kıyılarında ne de Kuzey Haemus Dağları'nda⁶⁴ dondurucu bir yurdum var: Bordeaux'dur⁶⁵ memleketim, orada ılıman iklimin 135 sükuneti ve sulak toprağın cömert hoşgörüsü dışında, uzun ilkbaharlar, ilk güneş ışıklarıyla ısınan kışlar ve gelgitli nehirler vardır, olgunlaşır üzüm bağları bu nehirlerin denizvari dalgalarının taşkınları altında. Kare görünümlü kent duvarları, yüksek kuleleriyle öylesine 140 erişilmezdir ki, delip geçer sanki tepeleri gökyüzündeki bulutları. Hayran kalırsın kentin içindeki süslenmiş yollara, evlerin düzenine ve ününü koruyan geniş bulvarlarına, dahası dikey kavşaklarında karşılıklı bakan kapılarına ve de kentin merkezi boyunca ilerleyen nehir yatağına. 145 Okyanus Baba⁶⁶ doldurur doldurmaz gelgitleriyle bu yatağı, görebilirsin tüm nehir yüzeyinin akıp gittiğini gemilerle. Nasıl anayım Parion mermeriyle kaplanmış kaynağının Euripos Boğazı'na⁶⁷ benzer köpürmesini? Suyu öylesine derin! Akıyorken öylesine coşkun ki! Şiddetli bir çağıldamayla öylesine ilerler ki 150 doğduğu hattan itibaren on iki bent içinden akıp geçer, halkın sayısız ihtiyacına karşı tükenmek bilmeden! Senki, ey Med kralı, arzulamış olmalısın bu kaynağı ordularınla zaptetmeyi,

141 ut sunnitates intrent nubes aereas *T* (*Fer*^{1,2} *Benzo*); aerias *VH*, aereas *PT* (*Ug-lunt Vin*¹ *Lugd Pul*) **142** om. *PH*; latas habet plateos et respondentes *T* (*Fer Benzo*); distinctas (*Scal*); distincte *V* (*Lugd Vin*³); distinctu (*Pul*); interne *V*; interiore (*Pul*); in terna (*Quicherat*); uias *V*; mirere** *V* **143** indirecta compita portas *T* (*Fer Benzo*); dispositum *V*; dispositu *PHA* (*Ug-Vin*³ *Pul*); placeas *P* **144** per medium autem urbis fontani *T* (*Fer Benzo*); conpita *V* **145** fluminis alueum *T* (*Fer*); fonani *A*; alicium *P* **146-166** om. *T* (*Fer*) **146** ocean's quum *V*; refl'o *V*; cum] quu *V*; quum (*Vin-Mann Lem Corp*); aestu *V*; estu *P* **147** adlapi *PA* (*Fer-Lugd Scal*¹ *Mann Schen Peip*); adlapi *V* **148** contectum *V*; contectam *PH*; fontem *VP*; frontem *H* **149** euripye *V*; feruoe *P*; unda *PHA* (*Ug-Vin Schen Peip*); umbra *H* **150** om. *V*; rumor (*Asc Cro Vin*¹ *Lugd*); pces *P* **151** margine (*Ug-Vin*^{1,3} *Scal-Corp*); contenti *PA* (*Ug-Vin*³ *Corp*); hostia *PHA* (*Ug-Av Cro Ald*); cursus *PHA* (*Ug-Vin*³ *Corp*); cursu *V* **152** om. *PA* (*Ug-Vin*¹); unquam (*Toll-Bip Corp*); exhaustus *V*; us's *V* **153** rex re medet' *P*; coniungere *A* (*Ug-Amst Bip*)

flumina consumpto cum defecere meatu,
 155 huius fontis aquas peregrinas ferre per urbes,
 unum prae cunctis solitus potare Choaspen.
 Salve, fons ignote ortu, sacer alme perennis
 vitree glauce profunde sonore inlimis opace,
 salve, urbis genius, medico potabilis haustu,
 160 Divona Celtarum lingua, fons addite divis.
 non Aponus potu, vitrea non luce Nemausus
 purior, aequoreo non plenior amne Timavus.
 Hic labor extremus celebres collegerit urbes.
 utque caput numeri Roma inclita, sic capite isto
 165 Burdigala ancipiti confirmet vertice sedem.
 haec patria est, patrias sed Roma supervenit omnes.
 diligo Burdigalam, Romam colo. civis in hac sum,
 consul in ambabus: cunae hic, ibi sella curulis.

154 consumpto V; quum V (*Vin*^{2,3}-*Wet Lem Corp*); quam P; quem H (*Ug Heins*); quom (*Schen*); defere (*Asc*¹); deferre (*Asc*²) **155** uius V; aquas V **156** prae cunctis (*Heins Schen*); per cuncta V; per cunctas PH; potare (*Heins Schen Peip*); coaspen PH; choaspen (*Asc*^{2,3}); choaspem (*Vin*¹-*Corp*); Choaspem (*Lugd*) **157** salbe V; pennis A **158** uitree V; sone P; illimis PHA (*Ug-Corp*) **159** salbe V; urbis V; geni's V; genus P; potalibus (*Asc*²); austu P **160** Divona VP; divina H; divys V^{pc}; dives V^{ac}; divus P **161** apon's V; potui V; nemausus PH; nemeaus's V **162** tymavus P; timabus V **163** lauor V; extremvs V; collegerit V

akıntıları yok etmek ve böylelikle debiyi sonlandırmak kaydıyla,
 arzulamış olmalısın bu kaynağın sularını yaban ellere taşımayı, 155
 yalnızca Khoespes Nehri'nden⁶⁸ su içmeyi adet edinmiş biri olarak.
 Elveda, kaynağı meçhul, kutsal, verimli, durmak bilmez,
 parlak, turkuaz, engin, gürleyen, berrak ve gölgeli pınar,
 elveda, şifa dolu içilen suyuyla kentin koruyucu tanrısı,
 Keltlerin dilinde *Divona*⁶⁹, ey tanrılara karışmış pınar! 160
 İçimiyle Aponus Nehri⁷⁰ veya parlak ışıyla Nemausus Nehri⁷¹ daha saf
 değildir senden, ne de daha taşkındır akıntılı suyuyla Timavus Nehri⁷².
 Bu mükemmel eser anılmaya değer kentleri bir araya getirmiş olsun.
 Ünlü Roma nasıl listenin en başıysa, hadi benzer bir liderlik için de
 Bordeaux öteki uçtaki tahtını arşa erdiresin. 165
 Burası memleketimdir, ancak tüm memleketlerin üstündedir Roma.
 Bordeaux'ya aşığım, Roma'yaysa hürmet ediyorum. Burada bir yurttaş,
 her ikisinde de *consulum*: Burası beşiğimken, Roma ise resmi makamımdır.

164 numeri] mundi A (Av-Ald Lem); isto V; in isto PH (Ug) 165 uurdigala V; Burdegala (Ug-Cro lunt Ald Acc) 166 patria V; omnes PH; omnis V 167 dilligo (Ug¹); burdegalam TA (Fer Ald Benzo); hac sum V; ilia PTHA (Fer-Vin Benzo); consul in hac sum (Graeu) 168 consul] s. Burdegala consul T (Fer); burdegala consul (Benzo); civis in ambabus P (Benzo); hiic V Explicit Decii Magnii Ausonii illustrissimi viri cathalogus urbium nobilium P; FINIT CATALOGUS URBIS NOBILIUM ORBIS TERRARUM H; Decii magni Ausonii Catalogus Urbium nobilium finit (Ug Av)

Notlar

- ¹ Ausonius'tan önce tanrılar yurdu/meclisi/ocağı anlamındaki Latince *domus divum* ifadesi Vergilius (*Aen.* II. 241) tarafından bire bir aynı şekilde Ilium kenti için kullanılmıştır (Krş. Macrobian. *Sat.* V. 10. Ayrıca bağlam dışında bir kullanımı için bk. Enn. *Ann.* 586). Ancak ne Vergilius ne Ausonius söz konusu ettikleri kentlere ilişkin böylesi övünç kaynağı görülebilecek nitelemelerde bulunurken onları tanrıların yaşadığına inanılan birer Olympos Dağı şeklinde nitelememişlerdir (ayrıca krş. Verg. *Aen.* X. 1: *panditur interea domus omnipotentis Olympi* = bu sırada açılır dirayetli Olympos'un yurdu). Çok büyük bir olasılıkla hem kentleri yüceltmek için böyle bir mecaza başvurmışlar hem de kentin kendi tanrılarını ön plana çıkarmak istemişlerdir. Ilium'da kentin duvarlarını inşa ettiğine inanılan Poseidon ve Apollon ile yine onun en sadık koruyucusu Athena gibi tanrılar bu payeyi alırken, Roma'da Capitolium tanrıları olarak öne çıkan Iuppiter, Iuno ve Minerva gibi kente ait tanrıların nitelenmiş olduğu düşünülebilir. Ayrıca benzer bir durum yine Ausonius (*Prec.* IV) tarafından Roma'nın erken dönem kent tanrısı Quirinus için kullanılmıştır: *Roma illa domusque Quirini* = Bu Roma ki Quirinus'un yurdu. Bunun yanında Vergilius (*Aen.* I. 168), Lykia coğrafyasından bahsederken *Nympharum domus* şeklinde bir ifade kullanmaktadır: Yazarın burada bu ifadeyi; tüm *nymphelerin* yaşadığı bir mekân ya da ev anlamında değil, onlara yaraşır, onlar için kıymetli/değerli bir yer anlamında kullandığı anlaşılmaktadır.
- ² Roma (Hellence: Ρώμη) kenti hakkında bilgilendirmenin yalnızca bir dizeden oluşuyor olması ve anlatının böylesine yüzeysel bir biçimde sonlandırılması, Ausonius'un kenti küçümsediğine ya da onunla ilgili olumsuz veya düşmanca bir düşünceye sahip olduğu anlamına gelmez. Bilakis, şair burada Roma'yı bir dizeye sığdırarak ona bir kutsiyet ve yücelik kazandırmayı amaçlamış olmalıdır. Diğer yandan, antikçağdan günümüze dek son derece önemli bir konuma sahip böylesi bir kentin tanıtıma ya da çeşitli açılardan dillendirilmeye ihtiyaç duymadığı yönünde bir izlenim de uyandırmak da istiyordu. Öyle ki şiirde hiç bir kentin tasvir edilmesi esnasında kullanmadığı *aurea* (= altından, muhteşem, görkemli, azametli) sıfatına yalnızca Roma için yer vermekte, böylelikle onu tüm kentlerin en yücesi ya da kıymetlisi ilan ederek zirveye yerleştirmektedir (*aurea* ibaresi hakkında krş. Ovid. *Aen.* III. 113, Mart. IX. 59. 2). Klasik Latin edebiyatı genelinde ve benzer amaçlar kapsamında Roma'yı övmek için kullanılan farklı sıfatların varlığı da bilinmektedir. Bunlar arasında ön plana çıkan ilk üçü; *aurea*, *aeterna* ve *sacra* şeklindedir. Diğer ikisi farklı imparatorlar döneminde resmi bir sıfat olarak kullanılmış olsa bile, *aurea* sadece edebi düzeyde kalmıştır (Friedländer 1913, 31). Edebi kaynaklarda, yazıtlarda ve sikkelerde kenti övmek amacıyla farklı birçok *epithetonun* kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin: *aeterna* (ebedi ve ezeli), *alta* (kadim), *augusta* (azize), *aurea* (görmekli), *caput* (önder), *decus* (şaşalı), *domina* (sahibe), *felix* (bahtiyar), *genetrix* (var eden), *inclita* (şanlı), *immensa* (engin), *invicta* (yenilmez), *magna* (ulu), *maxima* (soylu), *martia* (cengâver), *mater* (ana), *prima*

(önde gelen), *potens* (muktedir), *regia* (asil), *regina* (ece), *sacra* (mukaddes), *sacratissima* (en mübarek), *venerabilis* (muhterem) ve *victrix* (fatih) gibi. Kenti yüceltmek için kullanılan *epitheton*lara yönelik detaylı bilgi için bk. Coulston – Dodge 2000, 10 dn. 4.

Bu minvalde, toplamda yalnızca yedi kelimenin kullanıldığı ilk dizede yer verilen tüm sözcüklerin şair tarafından özenle seçilmiş olduğu açıkça görülebilmektedir. Bu husus da, şairin kenti yüceltme ya da en azından ululama eğiliminde olduğuna kanıt oluşturmaktadır. Sonuç olarak, Roma hakkındaki anlatı diğer kentlere oranla oldukça kısa olsa da son derece süslü ve bir o kadar da azametlidir. Ausonius'un Roma kenti hakkındaki kurgusal tasvirine dair farklı görüşler hakkında ayrıca bk. Green 1991, 571.

- ³ Şiirde *Carthago* (Hellence: Καρχηδών) olarak anılan kent, şüphesiz ki günümüzde Tunus sınırları içerisinde yer alan Kartaca kentidir (İspanya'nın güney doğu kıyısı üzerinde konumlanan ve de bir zamanlar Kartacalıların İber Yarımadası'ndaki kolonisi, ayrıca da en önemli liman kenti ve sınır karakolu niteliğine sahip olan *Carthago Nova* kenti ile karıştırılmamalıdır). Arkeolojik kazılar sonucunda ulaşılan materyal kültür kalıntılarıyla da desteklenen sözlü ve yazılı anlatım geleneğine göre Kartaca, MÖ ca. 814 yılında Fenike'den gelen kolonistlerce kurulmuş (Hdt. III. 19) ve MÖ 146 yılında Romalılarca yıkıldıktan sonra defalarca çeşitli güç odaklarınınca yağmalanarak yeniden kurulmuştur. Kartacanin Romalılarca yıkılmasının ardından kurulan yeni kentse *Colonia Iulia Concordia Carthago* ismiyle tarihsel kayıtlardaki yerini almıştır (konu hakkında ayrıca bk. Heenan 1996, 180; Edmondson 2006, 251). Kent, kuruluşundan yıkılışına kadar var olduğu yaklaşık altı yüz elli yıllık süreç boyunca Batı ile Doğu Akdeniz rotalarına açılan en önemli askeri-ticari limanlardan biri olmuş ve bu doğrultuda tarih boyunca ekonomik, siyasi ve tarihi bakımdan eski dünyanın en muktedir kentleri arasında anılmıştır. Böylelikle de Constantinopolis ile beraber, antikçağın en önemli üç liman kentinden biri olarak şiirin zirvesindeki yerini almıştır.

- ⁴ Şiirde *Constantinopolis* (Hellence: Κωνσταντινούπολις) olarak anılan kent, günümüzde Marmara Denizi'nin kuzey doğu sahilinde, İstanbul Boğazı'nın ise Avrupa yakasında yer almaktaydı. Kent, MÖ 657 yılında Megaralı kolonistler tarafından kurulmuş ve Byzantion (Hellence: Βυζάντιον) olarak isimlendirilmiştir. Kuruluşundan itibaren MS IV. yüzyıla kadar bu ismiyle anılan kent, MS 330 yılında imparator Büyük Constantinus tarafından Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti ilan edilmiş, akabinde kendisine izafeten kentin ismi *Constantinopolis* olarak değiştirilmiştir. Şiirde de kent, bu ismiyle anılarak Roma ve Kartaca'yla birlikte kadim dünya'nın en önemli kentleri arasında zikredilmektedir.

- ⁵ Kartaca'nın efsanevi kurucusu Elissa, Fenikelilerin en önemli kentlerinden biri olan Tyros kralının kızıdır. Dido olarak da anılmaktadır. Roma'nın efsanevi kurucusu Aeneias ile yaşadığı aşk ve Kartaca kentinin kuruluşunda sahip olduğu kurucu (= κτίστης) rolü ile ünlüdür. Elissa'nın kentin kuruluş sürecindeki rolüyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Iust. XVIII. 5. 1-17; Strab. XVII. Elissa hakkında ayrıca bk. Ovid. *Her.* VII. 5-11; Sil. *Pun.* I. 21-25; Tac. *Hist.* XVI. 1; Verg. *Aen.* I. 338-368; Roller

2012, 290-291; López-Ruiz 2014, 369.

- ⁶ Flavius Valerius Aurelius Constantinus Augustus (Büyük Constantinus olarak da bilinir) Roma imparatoru olarak MS 306-337 yılları arasında hüküm sürmüştür. Kendisi Elissa (Dido) gibi Constantinopolis'in kurucusu (κτίστης) kimliğine sahip olmamakla birlikte, kentin ismini değiştiren, kurumlarını yeniden yapılandıran ve bazı mimari düzenlemeler gerçekleştiren reformist bir role sahiptir. Buradaki alegori; yeni düzenlemelerin hayata geçirildiği kentin artık farklı bir silüet kazandığının, böylelikle kentin artık söz konusu köklü düzenlemeleri gerçekleştiren imparatorun ismiyle anıldığının, sonuç olarak *Byzantium* varlığının fiilen sona ermiş olduğunun ve kent açısından yeni bir devrin başladığının vurgulanmasıdır.
- ⁷ Buradaki utanç (pudor) kavramına yer verilmesinin başlıca sebebi, kentin Roma ile sürtüşmesinin sonunda maruz kaldığı dramatik sonun vurgulanmasıdır. Zira antikçağda bir kentin fethedildikten sonra maruz kaldığı son fethedenin uyguladığı politika doğrultusunda değişebilmekteydi (Mosley 1975, 119). Bu açıdan kentin yıkımını ve yok edilmesini sağlayacak şiddet galip güçlerin sahip olduğu ve de uyguladığı askeri, ekonomik ve siyasi erklerin seviyesi ile de doğru orantılıydı. Bu açıklama çerçevesinde Kartaca kentinin yıkımı için uygulanan kuvvet de maksimum düzeydeydi ve kent için verilen karar en ağır yıkım şekillerinden biri olan yerle bir etme (= κατασκαφή) metodunun uygulanmasına yönelikti. Buna ek olarak güçlü kentlere saldırabilme ve fethederek yıkabilme de komutanlar açısından bir saygınlık kaynağı olarak algılanmaktaydı. Konu hakkında bk. Purcell 1995, 133. Antikçağda kent yıkım türleri ve uygulamaları hakkında detaylı bilgi için ayrıca bk. Hansen – Nielsen 2004, 120-123.
- ⁸ Denizlere inme ve karasularında hâkimiyet kurma mücadelesi Roma ve Kartaca'nın askeri-ticari deniz güçlerinin gelişimi açısından oldukça önemli bir role sahipti. Bu doğrultuda Roma ve Kartaca arasında ilki MÖ 509, diğerleri ise MÖ 348, MÖ 279/278, MÖ 241 ve MÖ 226 yılları arasında olmak üzere beş adet anlaşmanın imzalanmış olduğu bilinmektedir. Bu anlaşmalar söz konusu zaman dilimleri arasında donanmalar ve deniz kuvvetleri oluşturmak suretiyle Kartaca'nın karşısında rakip olarak sivrilene Roma'nın bir deniz gücü olarak belirginleştiği anlaşmalar olması bakımından da önem arz etmektedir. Buna ek olarak, belirtilen bu anlaşmalar ile Roma ve Kartaca arasındaki Batı Akdeniz hâkimiyeti mücadelesi-sorunu giderek ciddileşmiş ve her bir anlaşma sonrasındaki tarihsel süreçte savaş kaçınılmaz ve mutlak son haline gelmiştir. Anlaşmaların geçerliliği ve tarihsel analizleri hakkında bk. Mitchell 1971, 633-655; Serrati 2006, 113-134; Steinby 2014, 24-27
- ⁹ Lygos (Hellence: λυγός); Gaius Plinius Secundus'un (= Plinius Maior) aktarımına göre *Byzantium* kentinin önceki ismidir (*Nat.* IV. 11. 46; Arslan 2010, 24). Söz konusu yerleşimin kalıntılarının antikçağda Sarayburnu üzerinde, günümüzdeki Topkapı Sarayı'nın konumlandığı bölgede olduğu düşünülmektedir. Ausonius burada, Constantinopolis'in *Lygos* olarak adlandırılan küçük bir yerleşim biriminden (muhtemelen bir balıkçı kasabasından) söz konusu müreffeh ve kudretli *metropolis*e evrilmesine gönderimde bulunmaktadır.

- ¹⁰ *Byrsa* (Hellenice: βύρσα) öküz ya da sığır postu/derisi anlamına gelmektedir. Kelime bu anlamı özelinde bir öküz ya da sığır derisinin ince bir organ haline getirilerek Kartaca *territoriumunun* sınırlarının belirlenmesinde kullanılması neticesinde kentin kadim *akropolis* ile özdeşleştirilmiştir. Ayrıca şiirde bu kelimenin tercih edilmesiyle Kartaca'yı kuran Elissa'nın (Dido) kent alanını seçmesi ve sınırlarını belirlemesiyle ilişkili efsaneye vurgu yapılmak istenmektedir. Bu minvalde kentin en erken ismi olarak da bilinegelmektedir (Serv. *Aen.* I. 70: *Carthago ante Byrsa, post Tyros dicta est* = Kartaca ilk olarak *Byrsa*, sonrasında *Tyros* olarak anıldı). Ayrıca bk. Verg. *Aen.* I. 367. Liv. XXXIV. 62. 12.
- ¹¹ Burada *Phoebus* (Hellenice: Φοῖβος) olarak anılan tanrı, Hellen *pantheon*unda Apollon (Hellenice: Ἀπόλλων; Latince: Apollo) ile özdeştir ve tanrının *epitheton*larından biri olarak (Hellenice: Φοῖβος; Latince: Phoebus), ışık saçan, parlak, ısı ısı gibi anlamlara gelmektedir. Antakya yakınlarındaki koruluklarda tanrı Apollon ile *nymph*e Daphne (Hellenice: Δάφνη) arasında geçen aşk serüveniyle alakalı *mythosa* istinaden defne tanrı için kutsal sayılmıştır (Philost. *Ap.* I. 16). Daphne'nin ağaca dönüştüğü bu konuda aynı zamanda Apollon'a ait bir kutsal alanın olduğu da bilinmektedir. Antakya'nın oldukça yanında yer alan ve en az bu kent kadar ünlü olan Daphne yerleşimindeki kehanet ocağı ve tapınak Seleukos Krallığı Dönemi'nde Apollon'a adanmıştır (Downey 1961, 68). Pek çok yazar gibi Plinius (*Nat.* V. 79) da kentin (Antiochia) aynı zamanda *epi Daphnes* olarak da anıldığını belirtmektedir. Geç antikçağda ise Constantinus'un MS 197/199 yılında Hristiyanların durumuna ilişkin Daphne'deki Apollon'dan aldığı bir kehanet, Roma İmparatorluğu ordusu içerisindeki Hristiyanların tasfiyesine neden olmuş ve daha sonra Hristiyanlara uygulanan büyük kovuşturmaların zeminini hazırlamıştır (Digeser 2004, 57-58). Ancak Ausonius'un yaşadığı dönemde buraya çok fazla hürmet gösterilmemiştir, özellikle de MS 362 yılındaki yangından sonra (Amm. XXII. 13. 1; krş. Liban. *Or.* LX. V).
- ¹² Şiirde *Antiochia* olarak anılan kent (Hellenice: Ἀντιόχεια), MÖ 307 yılında Orontes Irmağı (= Asi Nehri) kıyısında, Büyük İskender'in komutanlarından Antigonos I Monophthalmos tarafından *Antigonea* ismiyle kurulmuştur. Kuruluşundan çok kısa bir süre sonra, Antigonos'un MÖ 301 yılında vuku bulan Ipsos Savaşı'nda Seleukos I Nikator tarafından yenilmesini takiben, MÖ 300 yılında kentin yeri yeniden belirlenerek günümüzdeki Antakya'nın yakınlarına taşınmış ve ismi de Seleukos'un babası Antiokhos'a ithafen *Antiokeia* olarak değiştirilmiştir. Süreci takiben kent, MÖ 64 yılında Seleukos Krallığı'nın Romalılarca ortadan kaldırılmasına kadar başkent statüsüne sahip olmuştur. Akabinde Antiokeia bu defa Roma İmparatorluğu'na bağlı Syria Eyaleti'nin başkentliğini yapmış ve antikçağdan itibaren Roma, Contantinopolis ve İskenderiye ile birlikte en önemli kosmopolislerden biri olarak anılagelmıştır.
- ¹³ Şiirde *Alexandria* (Hellenice: Ἀλεξάνδρεια) olarak anılan kent, MÖ 331 yılında Nil Nehri'nin Akdeniz'e boşaldığı verimli delta üzerinde, Makedonların ünlü kralı Büyük İskender tarafından bir liman kenti işleviyle ve Makedonların örf, adet ve geleneklerini Akdeniz havzasına yaymak amacıyla tasarlanarak kurulmuştur. Kent

kuruluşundan itibaren giderek kalkınmış ve önce Ptolemaios Krallığı'nın başkenti olmuş, sonrasında MS 641 yılında Müslümanlarca fethine kadar gerek Roma İmparatorluğu'nda, gerekse de Doğu Roma İmparatorluğu'nda yaklaşık bin yıl boyunca son derece önemli bir *metropolis* kimliğine sahip olmuştur. Bu minvalde İskenderiye, antikçağdan günümüze kadar çeşitli edebi eserlerde sıklıkla konu edilmiş (özellikle kent açıklarındaki Pharos Adası'nda yer alan deniz feneri ve kentte bilimsel bir ivme kazandıran kütüphanesiyle [= *Mousaion*]) ve büyük bir ün kazanmıştır. İskenderiye, günümüzde Mısır sınırları içerisinde yer almakta ve kurulduğu bu ismiyle anılmaktadır.

- 14 Antikçağın ve aynı zamanda da günümüzün en önemli su kaynaklarından biri olan Nil Nehri (Hellence: Νεῖλος; Latince: Nilus), Mısır toprakları için her daim verimliliğin, bereketin ve refahın kaynağı olmuştur. Bu doğrultuda da, Ausonius tarafından İskenderiye kentinin tasvirinde Nil Nehri anlatısına yer veriliyor olması; kentin zenginliğine, geniş imkânlarına ve müreffehliğine vurgu yapılması bakımından önem arz etmektedir.
- 15 Burada Antakya ile İskenderiye'nin kurucularının her ikisinin de Makedon kökenli olmasından ötürü, söz konusu kentlerin halklarının mensubu oldukları uluslar bakımından soydaş olduklarına gönderim yapılmaktadır.
- 16 Efsaneler ışığında, Seleucus I Nicator'un MÖ ca. 355 yılındaki doğumundan evvel (kendisi daha sonra Antakya kentinin kurucusu olmuştur), annesi Laodike rüyasında Apollon'dan bir çocuk dünyaya getirdiğini ve tanrının kendisine üzerine çapa (= ancora) figürü işlenmiş değerli bir yüzük hediye ettiğini görmüştür. Rüveyi takiben Laodike çocuğunu dünyaya getirdiğinde, bebeğin uyluğunda çapayı andıran bir doğum izi olduğu ortaya çıkmıştır. Akabinde aynı işaret, Seleukos'tan sonra dünyaya gelen erkek çocukların tamamında görülmeye devam etmiştir. Böylelikle çapa figürü Seleukos Krallığı'nı sürdüren tüm hanedanın bir sembolü olarak meşrulaştırılmıştır (bk. Iustin. XV. 4. 8).
- 17 Burada *Rhenus* (Hellence: Ῥήνος) olarak anılan ırmak günümüzdeki Rhen Nehri'ne karşılık gelmektedir. Nehir, İsviçre Alpleri'nden doğup Lihtenştayn ve Fransa sınırlarından ilerledikten sonra, Almanya ile Hollanda topraklarından geçer. Son olarak Hollanda'nın Rotterdam kenti yakınlarında Kuzey Denizi'ne dökülür. Yaklaşık 1230 km uzunluğuyla Batı Avrupa'nın Tuna Nehri'nden sonraki en uzun ikinci nehridir. Nehrin yaklaşık 883 kilometrelik bölümü deniz trafiğine uygundur ve bu özelliğiyle büyük oranda seyrüsefere elverişli bir özelliğe sahiptir. Nehrin yan kolları ile birlikte kapladığı toplam alan 185.000 kilometrekaredir. Rhen'in Almanya topraklarından geçen en büyük üç kolu Moselle, Main ve Neckar ırmaklarıdır ve Trier kenti de en önemli yan kollardan bir tanesi olan Moselle Nehri kıyısında yer almaktadır.
- 18 Şiirde *Treveri* olarak anılan kent, günümüzde Almanya sınırları içerisinde yer almakta ve Trier ismiyle anılmaktadır. Kentin MÖ IV. yüzyılda bir Gallia kenti olarak kurulmuş olduğu ve adını bölgenin ilk yerleşimcileri olarak tahmin edilen *Treveri* kavminden aldığı düşünülmektedir. Kent MÖ ca. 17 yılında Roma hâkimiyeti altına girmiş ve Roma imparatoru Augustus'un adına ithafen *Augusta Treverorum*

ismiyle anılagelmıştır. Roma hâkimiyeti süresince gerek önemli yol ağlarının keşşime noktasında konumlanmasından, gerekse bereketli Moselle Nehri'nin yakınından akmasından dolayı giderek kalkınmış ve antikçağda önemli yerleşim merkezlerinden biri olmayı başarmıştır. Öyle ki, Trier; imparator Constantius Chlorus ve oğlu Büyük Constantinus (yaklaşık olarak MS 285'ten 312 yılına kadar), ayrıca yine Valentinianus I ile Gratianus II (ca. 364-383 yılları arasında) dönemlerinde idari yönetim merkezi (*sacrum palatium*) olarak kullanım görmüştür. Kent MS IV. yüzyılın başlarından itibaren (özellikle Batı Roma'da oluşan otorite boşluğuyla birlikte) mevcut konumunu korumayı başaramamış, ilerleyen süreçle birlikte giderek önemini yitirmiş ve yine eski ismiyle anılmaya devam etmiştir.

¹⁹ Yaklaşık 545 kilometrelik uzunluğa sahip Moselle Nehri, yukarıda değinildiği üzere Rhen Nehri'nin en büyük üç kolundan biridir. Nehir; Fransa, Luksemburg ve Almanya toprakları üzerinden ilerler ve Trier kentinin yakınından geçtiği için kente birçok bakımdan katkı sunar. Ayrıca Ausonius'un da, Moselle'ye karşı özel bir ilgi beslediği ve bu nehir ile kıyılarını övmek için methiye niteliğinde tasarladığı, MS ca. 371 yılına tarihlenen ve *heksameter* (altılı hece) formunda kaleme alınan *Mosella* başlıklı bir şiirin yazarı olduğu bilinmektedir.

²⁰ Şiirde *Mediolanum* (Hellence: Μεδιολάν[ι]ον) olarak anılan kent, günümüzde İtalya'nın kuzeyinde, Alp Dağları'nın eteklerinde ve Po Nehri'nin vadisi üzerinde yer alan Milano kentine karşılık gelmektedir. Aynı zamanda İtalya Yarımadası'nın Roma'dan sonraki en kalabalık ikinci kentidir. Kentin MÖ IV. yüzyılın başlarında kurulduğu düşünülmekle birlikte, MÖ II. yüzyıldan itibaren (MÖ. ca. 194 yılında) Roma hâkimiyeti altına girdiği bilinmektedir. Kent Roma imparatoru Augustus dönemi sonrasında oldukça önemli bir yerleşim merkezi haline gelmiş, aynı zamanda Roma'nın en önemli eğitim kurumu niteliğine sahip olmuştur. Bütün bu yönleriyle ön plana çıkan Milano, Roma imparatorları nazarındaki önemini hızla arttırmış ve bu önemine binaen de -şiirde de anıldığı üzere- pek çok değerli yapıyla (özellikle pagan tapınakları, Hristiyan kiliseleri ve imparatorluk sarayları ile) donatılmıştır. Şiirin Milano'nun mimarisine ayrılmış ilerleyen kısmında da, bizzat Ausonius'un yaşadığı dönemde kentte ön plana çıkan önemli yapılara yüzeysel bir şekilde değinilmektedir.

²¹ Milano kentindeki bu hamam muhtemel olarak ünlü mitolojik kahraman Herakles'in Latinler nezdindeki özdeşi Hercules onuruna inşa edilmişti. Diğer bir yandan, Herculus *epithetonundan* yola çıkılarak öne sürülen farklı bir öneriye göreyse, tasviri sunulan hamam kompleksi bu ismi kullanan imparatorlardan biri olan Marcus Aurelius Valerius Maximianus Herculus Augustus (MS ca. 250 - 310 yılları arasında yaşamıştır) zamanında, bizzat onun talimatıyla inşa ettirilmişti. Öyle ki Aurelius Victor'a (*de Ceas.* XXXIX. 45) göre de bu imparator Milano'yu son derece azametli pek çok yapıyla donatmıştır. Aynı şekilde şiirde anılan *Palatinae* (akropolis?) surlarının veya imparatorluk sarayının inşası da yine bu imparatora atfedilmektedir (Evelyn-White 1919, 273 dn. 2).

Şiirin Milano'ya ayrılmış olan kısmında dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, kent sakinlerini tanımlamak için kullanılan övgü dolu ibareler ile kentin düzen

ve intizamına yönelik kaleme alınan yüceltici ifadelerdir. Bu durum genellenecek olduğunda, Ausonius'un Milano kenti hakkında kişisel bilgisinin olduğu (aynı zamanda uzun bir süre olmasa da belirli bir süre boyunca konakladığı) sonucuna ulaşılabilir (Green 1991, 573).

²² Şiirde *Capua* (Hellence: Καπύη) olarak anılan yerleşim birimi, günümüzde İtalya'nın güneyinde yer alan önemli bir liman kentidir ve halen aynı isimle anılmaktadır. Kentin -genel olarak- kabul gören kuruluş tarihi MÖ 800 yılıdır (Livius ise farklı bir öneri getirerek kentin Etrüskler tarafından [V. 37. 1] MÖ 424 yılında kurulduğunu ileri sürmektedir). MÖ 424 yılıyla birlikte, kent Samnitler tarafından fethedilir ve Etrüsk hâkimiyeti son bulur. İlerleyen süreç dâhilinde Capua, Roma ile zaman zaman olumlu, zaman zamansa olumsuz ilişkiler içerisinde bulunmuş olsa da, kentin geleceğine yön veren en önemli hadise İkinci Kartaca Savaşı sırasında (özellikle MÖ 216 yılında vuku bulan Cannae Muharabesi sonrasında) Capualıların Hannibal ile müttefiklik kurmasıdır (Liv. XXIII. 7). Bu süreci takiben kent, henüz savaş devam ederken MÖ 211 yılında Romalılarca ele geçirilmiş (Diod. XXVI. 14; Liv. XXIII. 18; Strab. V. 4. 12), böylelikle de Capualılar oldukça ağır cezai yükümlülükler ile karşı karşıya bırakılmışlardır. Şiirdeki tasvirde Ausonius, Capualıların Romalılara karşı düşmanca bir tutum sergilediği bu sürece ve bu tutumları neticesinde çarpıtıldığı cezalara dikkat çekmektedir. Bu suretle de, tüm Roma düşmanlarına karşılaşılabilecekleri nihai son ile ilgili ufak bir hatırlatmada (ya da daha net bir biçimde, edebi içerikli bir tehditte) bulunmayı amaçlamış olmalıdır.

²³ Campania bölgesindeki kentlerde *auspex*'lerin yer aldığı pek çok efsane anlatısı vardır ve bunlarında ötesinde söz konusu kahinler kentlerde bir memur olarak görev alırlardı. Buradaki bir Etrüsk yerleşimi olan Puteoli kentinin kolonizasyonu Apollon'un *auspex*leri eşliğinde gerçekleşmiştir (Stat. *Silv.* III. V. 74vd.). Yine aynı bölgedeki en güçlü kent olan Capua da bir Etrüsk yerleşimiydi ve muhtemelen burada da kehanet uygulamaları oldukça yaygındı (Campania'daki *auspex*lerin konumu için bk. Peterson 1919, 32-33). Özellikle de Ausonius'un burada belirttiği *auspex*'ler, kuşların hareketlerini yorumlayarak kehanet üretilmiş olmalıydı. Bununla birlikte bir görüşe göre Capua kentinin ismi bir kuş türü olan *capustan* türemiştir (Serv. *Aen.* X. 145; Isid. *Etym.* XII. 7. 57. Konuya ilişkin olarak ayrıca bk. Palmer – Palmer 1970, 103). Ancak Ausonius'un buradaki ifadesi Campania ya da Capua'daki *auspex*lerin çok ünlü olmasından değil, Roma imparatorluğunu yönetmek adına bir *consul*un yanında, kendi bölgelerinden atanacak bir takım *auspexi* vurgulamaktadır. Zira bu kehanet türü; hem Roma Cumhuriyeti ve Devleti, hem de imparatorluğu içerisinde oldukça etkin bir kuruma dönüşmüş, özellikle *senatus*un aldığı kararlar üzerinde etki sahibi olmuştur ve farklı düzeydeki kararları onaylama mercisi olarak kullanılmıştır (Akşit 2014, 13-29).

²⁴ Liv. XXIII. 6. 6. Roma ile Kartaca birlikleri arasında meydana gelen MÖ 216 yılının Cannae Savaşı'nın ardından Capua, Kartaca generali Hannibal'ın tarafını terkederek Roma ile müttefiklik oluşturmak zorunda bırakılmıştır. Capualıların Romalılar ile oluşturdukları bu müttefiklikten tek beklentileriye, Roma'nın yıllık ola-

rak belirlenen iki *consul*ünden birinin Capua yurttaşı olması ayrıcalığının kendilerine tanınmasıydı. Ausonius'un burada belirttiği husus, bu anlaşma çerçevesinde değerlendirilmelidir.

- ²⁵ Şiirde *Aquileia* (Hellence: Ἀκυλῖα) olarak anılan kent, günümüzde İtalya'nın kuzeydoğu ucunda, Adriyatik Denizi kıyısında yer almaktaydı. Bu kent de tıpkı Capua gibi, antikçağdaki ismini halen muhafaza etmektedir. MÖ 181 yılında bir Roma kolonisi olarak kurulduğu bilinen kent (Liv. XXXIX. 22. 6f; XLV. 6 vd.; LIV.1 - LV. 6; XL. 26. 2; XXXIV. 2 vd.; CIL V. 873), antikçağdan ortaçağa ve akabinde günümüze değin önemli bir liman kenti kimliğiyle ön plana çıkmıştır. Kentin özellikle MS II. yüzyılda yaklaşık yüz bin kişilik bir nüfusu bünyesinde barındırdığı ve bu minvalde oldukça uzun bir zaman dilimi süresince Roma İmparatorluğu bünyesindeki en önemli liman kentlerinden biri olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak Aquileia, Roma donanması için önemli bir karargâh ve ikmal üssü niteliğine de sahipti. Tüm bu özellikleri çerçevesinde kent, Ausonius'un yaşadığı MS IV. yüzyılda önemini korumaktaydı ve bu doğrultuda da anılmaya değer kentler arasında yer bulmuştur. Ancak MS V. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte kent, Attila önderliğindeki Hunlar tarafından büyük bir tahribata uğratılmış, sonrasında bir daha eski gücüne ve var-sıllığına kavuşamayarak mevcut gücünü kaybetmiştir.
- ²⁶ Illyria (Hellence: Ἰλλυρία), antikçağda Balkan Yarımadası'nın batısında, Adriyatik Denizi'nin ise doğu kıyılarında hüküm sürmüş otokton bir krallıktır. Aquileia, bu krallığın Roma ile sınırını oluşturan dağlık bölgeye yakınlığı sebebiyle bu bölgeyi iskân eden Illyrialılar ile Romalılar arasında koruyucu bir işleve sahipti, bu doğrultuda Romalılarca bir sınır karakolu olarak görülmekteydi (Kommagene Krallığı'nın Parthlar-Armenialılar ile Romalılar arasındaki işlevine benzer biçimde). Ausonius burada kentin bu özelliğini ön plana çıkarmakta ve Aquileia'yı Illyria coğrafyasını denetim altında bulunduran ve oradan gelebilecek herhangi bir tehlikeyi engelleyebilmek ya da Roma'ya tehdit yaratmasını geciktirebilmek üzere sürekli tetikte bekleyen muhafız kimliğine sahip bir kent olarak tasvir etmektedir.
- ²⁷ Sıradan bir hizmetkâr ve aynı zamanda da yordakçı olan İspanyol Magnus Maximus, Pacatus (*Paneg.* XXXI) tarafından da anılır.
- ²⁸ Tanrı Mars, Hellen *pantheon*unda Ares (= Ἄρης) ile özdeştir ve savaş tanrısıdır. Hellen *pantheon*undaki önemine oranla, Romalılar nezdinde daha kutsal bir konuma sahipti ve ayrıca Roma toprakları özelinde oldukça yaygın bir biçimde tapınım görmektedir. Bu minvalde, Romalılar nazarında baş tanrı statüsündeydi (öyle ki erken Roma takviminde ilk ay da *mensis Martius* [= Mars'ın ayı] ismine sahipti ve her yeni yıl bu tanrının ismiyle başlatılmaktaydı). Burada tanrının isminin yanına eklenen Ausonius *epithetonu*, Mars'ın İtalya Yarımadası'ndaki bölgesel bir kültünün varlığına işaret etmektedir. Diğer bir yandan, Romalıların ataları olarak sayılan Ausonialıların bir sıfat eşliğinde (Ausonius, a, um = Ausonialı, Ausonia'dan, Ausonia'ya ait/has) tanrının ismiyle birlikte yan yana anılıyor olması Mars'ın, Latinlerin atalarının inancında da yer alan başat bir tanrı olduğu izlenimini uyandırmaktadır.
- ²⁹ Burada Romalıların MS 43 yılında Britannia Adası'nı fethetmelerini takiben adada

yürütecekleri yeni askeri-ticari faaliyetlere bir üs olarak kurdukları ve *Rutupiae* (ya da Portus Ritupis) olarak adlandırdıkları koloni kentiyile bağlantılı bir *ethnikon* niteliğinde (Rutupinus, a, um) kullanılan *Rutupinum* sıfatı yer almaktadır. Anılan kent, günümüzde İngiltere'nin Kent Vilayeti'ne bağlı ve Richborough ismine sahip bir liman yerleşiminin sınırları içerisinde yer almaktaydı. Ancak Ausonius söz konusu *ethnikon*u Rutupiae ile ilgili bir husustan söz etmek için değil, aksine Britannia Adası'nda yaşayan ve özellikle Roma'ya karşı düşmanca bir tavır sergileyen tüm otokton kavimleri ve aynı zamanda adanın tamamını tanımlamak üzere kullanmıştır. Bu *ethnikon* ile birlikte kullandığı *latro* [onis, m = haydut, zorba, eşkıya] ibaresiyle de adayı ve adalıları niteleyen bir tamlama oluşturmuştur. Böylelikle (tıpkı Hellenlerin, kendi ırklarına mensup olmayan ve dillerini bilmeyen tüm topluluklar için kullandıkları *Barbarlar* [Hellence: βάρβαροι] ibaresinde olduğu üzere), bu adada yaşayanları küçük görücü ve tenkit edici bir üslup sergilemiştir. Bu minvalde kelime, Britannia Adası'nda yaşayanları niteleyen *Britannus* sıfatının olumsuz anlam yüklenmiş ve Latince özelinde en erken kullanım gören türdeşidir (benzer bir kullanım için bk. Aus. Par. VII. 2, XVIII. 8. Konu hakkında ayrıca bk. Green 1991, 576; Evelyn White 1919, 69 dn. 1; 275 dn. 3).

³⁰ Şiirde *Arelate* olarak anılan kent, günümüzde Fransa'nın güney sahili üzerinde konumlanmakta, aynı zamanda Avrupa'nın en önemli nehirlerinden biri olan Rhône Nehri kenarında yer almaktadır ve günümüzde Arles olarak anılmaktadır. Arles, antikçağda Fenikelilerce kurulmuş diğer bir önemli liman kenti Marsilya ile sıkı bir rekabet içerisindeydi ve bu sebeple de çeşitli güç odakların hedefleri arasında sıklıkla yer alabiliyordu. Bu özelliğine binaen kent, MÖ 46 yılında Gaius Iulius Caesar tarafından (Pompeius ile Caesar arasındaki çekişmede Caesar tarafında saf tutmuş olmasından ötürü) *Colonia Arelate* ismiyle yeniden kurulmuş ve Roma'ya tabi kılınmıştır. Arles hakkında bilinmesi gereken diğer bir önemli ayrıntıysa kentin içerisinden geçen Rhône Nehri'nin kenti ikiye ayırdığıdır. Ausonius, kente yönelik tasvirsel aktarımında *duplex Arelate* (= çift taraflı Arles) ibaresine yer vererek bu hususa değinmektedir. Belirtilen tüm bu özellikleri ve stratejik avantajı özelinde kent, Roma İmparatorluğu bünyesinde giderek kalkınmış ve Gallia Narbonensis Eyaleti'nin en önemli kentleri arasına girmiştir. Böylelikle de *Gallula Roma* (= Galliacağın Roma'sı) ibaresiyle şair tarafından yüceltilmiştir.

³¹ Şiirin devamında değinilecek olan Narbo kentinin Arles ile yakın bir konumda bulunduğuna ve her iki kentin de aynı sahil hattında konumlandığına gönderim yapılmaktadır. Böylelikle kentler birbirlerinin komşusu olarak anılmaktadır.

³² Şiirde Arles kentine dair anlatıda sadece bir tasvir unsuru olarak kendine yer bulan *Vienna* kenti, antikçağdan günümüze değin son derece önemli bir yerleşim alanı ve ticaret merkezi (emporium) kimliğine sahip olmuştur. Günümüzde Fransa'nın sınırları içerisinde yer alan kent, Vienne ismiyle anılmaktadır (Avusturya'nın başkenti Vienna ile karıştırılmamalıdır). Benzer bir öneme antikçağ özelinde, bilhassa da Roma İmparatorluk Dönemi'nde sahip olan Vienne, Narbo ve de Arles ile birlikte Gallia Narbonensis Eyaleti'nin en önemli kentlerinden biriydi ve yine tıpkı Arles gibi, Rhône Nehri tarafından iki kısma ayrılmaktaydı. Anılan bu

önemine ve ayrıcalıklı konumuna binaen kent, MS V. yüzyılın ortalarına kadar Trier'den sonraki en önemli Gallia yerleşimi olarak anılagelmıştır. Ancak Ausonius, söz konusu bu önemine rağmen Vienne'ye döneminin ya da geçmişin anılmaya değer kentleri arasında hususi bir yer ayırmamaktadır (aynı şekilde Troia, Sparta, Korinthos, Pergamon, Miletos, Ephesos, Nicomedeia, Patara, Perge, Tarsus, Rhodos, Kudüs, Şam, Byblos, Tyros, Utica, Kyrene, Gadeira, Marsilya, Sinope gibi kentlere değinilmemektedir). Bu husus da bazı soru işaretlerini beraberinde getirmektedir. Bu soru işaretleri özelinde de, Ausonius'un *Ordo* ya da *Catalogus Urbium Nobilium* olarak başlıklandığı eserinde, kendisinin bizzat ziyaret edebildiği kentlere yer verdiği düşünülmektedir. Diğer bir (pesimist) olasılık ise, kendisi nazarında önem arz ettiğini ve mutlaka değinilmesi gerektiğini düşündüğü kentleri aktardığı ve diğerlerini kasti bir biçimde göz ardı ettiği ya da arka planda bıraktığıdır.

³³ Şiir içerisinde *Rhodanus* (Hellence: Ροδανός) olarak anılan nehir, günümüzde Rhône ismiyle anılmaktadır. İsviçre Alpleri'ndeki Rhône buzullardan doğan ve Arles yakınlarından Akdeniz'e boşalan Rhône Nehri, 812 kilometre uzunluğuyla Gallia'nın en uzun ikinci nehridir. Avrupa'nın ise en önemli nehirlerinden biridir. Nehrin neredeyse tamamı seyrüsefere elverişlidir. Bu doğrultuda antikçağdan Ortaçağa kadar Rhône nehri; Arles, Avignon, Valence, Vienne ve Lyon gibi farklı kentlere ulaşımı sağlayan en önemli güzergâhtı ve orta büyüklükteki gemiler nehrin içerisinde aktif bir biçimde yolcu ya da yük taşıyabilmekteydi. Seyrüseferler, nehrin kaynağının yakınlarından denize döküldüğü deltaya kadar, kürekle çekilen ya da yelkenle idare edilen orta büyüklükteki bir gemiyle yaklaşık olarak üç hafta sürmekteydi. Tüm bu özellikleri bağlamında gerek Hellenler, Gerek Fenikeliler gerekse de Romalılar nezdinde Rhône, Akdeniz'den gelen ticari malları Gallia'nın içlerine ulaştırabilmek adına en pratik ve elverişli güzergâh özelliğine sahipti. Bu sebeple de nehrin kenarında kurulmuş kentler bir liman kenti ayrıcalığına sahip olabiliyor ve müreffeh kentler haline gelebiliyorlardı.

³⁴ Gallia Aquitania, MÖ 27 yılında Augustus tarafından tesis edilmiş Roma eyaletlerinden biridir. Günümüzde Fransa'nın güneydoğu bölgesini kapsamakta olan bu eyalet, halen Fransa'nın bir bölgesi/eyaletidir ve *Aquitaine* olarak anılmaktadır. Eyalet Roma İmparatorluk Dönemi'nde Gallia Lugdunensis, Gallia Narbonensis ve Hispania Tarraconensis eyaletleriyle sınırdıştı. Ayrıca, Garumna (modern ismi Garonne) ile Liger (Loire Irmağı) nehirleri arasında yaşayan on dört Kelt kabilesinin bir eyalet çatısı altında birleştirilmesiyle tesis edilmiştir (Strab. IV. 1. 1; Plin. nat. IV. 107-109; Ptol. Geog. II. 7). Kuruluşunu takip eden erken süreçte eyaletin yönetim merkezi Milano kenti iken, daha sonra şairin memleketi Bordeaux'a taşınmıştır. MS IV. yüzyıl eyalet açısından oldukça önem arz etmektedir, zira belirtilen yüzyılla birlikte Gallia Aquitania Eyaleti; *Novempopulana*, *Aquitania I* ve de *Aquitania II* olmak üzere üç ayrı idari yönetim merkezine bölünmüştür. Ancak yazar burada, yaşadığı dönemde muhtemelen gerçekleşmiş bölünmeye yer veremeyerek, Gallia Aquitania Eyaleti'ni bütüncül bir perspektifte tasvir etmektedir.

³⁵ Şiirde *Hispalis* olarak anılan kent, günümüzde İspanya sınırları içerisinde yer alan Sevilla ile özdeşleştirilmektedir (Plin. nat. II. 97, 100, § 219; Caes. civ. II. 18). Kent,

gerek İspanya'nın içlerine kadar sokulan Guadalquivir Nehri yakınlarında yer aldığından dolayı, gerekse de İber Yarımadası'nın Atlas Okyanusu'na açılan bir limanı niteliğine sahip olduğu için antikçağdan günümüze değin oldukça önem arz eden bir liman kenti olarak anılmagelmıştır. Mitolojik anlatılar ışığında kentin kurucusu Herakles'tir (ya da farklı anlatılara göre Fenike-Kartaca *pantheon*undaki Melqart). Arkeolojik materyal kültür kalıntıları ise, kentin ilk iskân tarihi olarak MÖ VIII. yüzyılı işaret etmekte ve kentin kurucularının Fenike-Sami kökenli olduğuna dair ipuçları vermektedir. Bu minvalde kent yaklaşık olarak 2.200 yıllık bir geçmişe sahiptir ve yazarın yaşadığı dönemde de önemini korumakta olan kadim kentler içerisinde yer almaktaydı. Böylelikle de anılmaya değer kentler arasında -yalnızca bir dizeyle de olsa- yer bulabilmiştir.

- ³⁶ Bahis konusu edilen ve denizi andırdığı belirtilen nehir (= aequoreus amnis) günümüzdeki Guadalquivir Nehri'dir. Söz konusu nehir zamanımızda, Cádiz Körfezi'nden Seville kentine kadar tamamıyla seyrüsefere uygun niteliktedir. Ancak antikçağda debisinin daha fazla olduğu ve bu suretle de nehir üzerinden İspanya'nın iç kesimlerinde yer alan Córdoba kentine kadar ulaşımın mümkün olduğu düşünülmektedir. Hellen coğrafya yazarları bu nehri kimi zaman Tartessos Nehri olarak da zikretmişlerdir. Romalılar ise Baetis Irmağı olarak anmışlardır (Strab. III. 1. 9; 2, 11).

- ³⁷ Şiirde *Corduba* (Hellence: Κορδούβη) olarak anılan kent, Seville ile birlikte İber Yarımadası'nda yer alan günümüz İspanya'sının önemli kentlerinden biridir. Kentin günümüzdeki adı ise Córdoba'dır. Bölgedeki ilk yerleşimin Fenike-Kartacalılar tarafından kurulduğu bilinmektedir. Ayrıca, bölge üzerinde önemli düzeyde kültürel etkiye sahip Tartessos kentiyle yakından ilişkili kültür kalıntılarına da rastlanılmıştır. Kentin Roma ile bağlantısı, MÖ II. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. İlerleyen süreçte birlikte kent giderek güç kazanmış ve Hispania Baetica Eyaleti'nin başkentliğine kadar yükselmiştir. Antikçağda kenti önemli kılan etmenlerin en önemlisi, Guadalquivir Nehri'nin kıyısında yer almasıydı. Böylelikle Córdoba nehir üzerinden sürdürülen mevcut gemi trafiğinden yararlanabiliyordu ve bunun sonucunda bir liman kentinin sahip olabileceği tüm imkânları elde edebiliyordu. Kenti önemli kılan diğer bir unsur ise, Yaşlı Seneca, Genç Seneca ve Marcus Annaeus Lucanus gibi entellektüel kişilerin burada doğmaları ve kentin entellektüel kimliğinin temsilcileri olmasıdır. Ausonius da kentin bu ayrıcalıklarını ve mevcut entellektüel kimliğini göz ardı etmeyerek, Córdoba'ya Iberia Yarımadası'nda yer alan kentler arasında ayrıcalıklı bir konum sağlamış olmasıdır.

- ³⁸ Şiirde *Tarraco* olarak anılan (Hellence: Ταρράκων) kent, günümüzde İspanya'nın kuzeydoğu sahilinde yer alan ve Akdeniz'e açılan önemli bir liman kentidir ve de Tarragona ismiyle anılmaktadır. Kent ilk olarak Avienus'un *Ora Maritima* (512 ff) başlıklı şiirinde anılmaktadır (Ayrıca bk. Strab. III. 4. 7; krş. Plin. *Nat.* III. 18; 23; 110; Ptol. *Geog.* II. 6. 17). Tarragona'yı antikçağda meşhur kılan etmenlerin başında, kentin ortalama 150 metre yüksekliğe sahip ve kayalıklardan oluşan bir zemin üzerinde yer alıyor olmasıydı. Ayrıca oldukça kıymetli bir limana da sahipti

(her ne kadar kent limanının kullanışlılığı sıklıkla tartışılrsa da ve hatta Strabon tarafından ἀλίμενος [= limansız] bir yerleşim birimi olarak anılrsa da [bk. Strab. I. C; Polyb. III. 76]). Diğer bir önemli husus ise, kentin İkinci Kartaca Savaşı esnasında Roma ordusunun başında bulunan Publius Cornelius Scipio ile Gnaeus Cornelius Scipio Calvus kardeşler tarafından Kartacalılara karşı bir ikmal üssü olarak kullanılmasıdır. Böylelikle kentin Roma ile mevcut ilişkileri ilerlemiş ve kent pek çok askeri yapıyla donatılmıştır. Bu doğrultuda kent Roma nezdinde giderek daha önemli ve stratejik bir konuma sahip olmuş, akabinde MÖ 27'den daha geç olmayan bir tarihte Hispania Citerior Eyaleti'nin başkenti statüsüne yükseltilmiştir (Dio Cass. LIII. 12. 5). Öyle ki MS II. yüzyılla birlikte Roma İmparatorluğu'nun Iberia Yarımadası'ndaki idari merkezi Tarragona olmuştur ve gücünün doruğuna ulaşmıştır. Sonrasında MS 476 yılında kent Visigothlarca fethedilmiş ve düşüşe geçmiştir. MS 724 yılında ise Araplar tarafından ele geçirilerek tarih sahnesinden silinmiştir.

³⁹ Şiirde *Bracara* olarak anılan kent, Portekiz'in kuzeybatısında yer almakta ve günümüzde Braga ismiyle anılmaktadır. Lisbon ve Porto'dan sonra Portekiz'in en önemli üçüncü şehridir. Kentin MÖ II. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte Roma nüfuzu altına girdiği ve MÖ ca. 20 yılında da *Bracara Augusta* ismiyle Roma'ya bağlı bir koloni kent statüsüne getirildiği bilinmektedir. Bu statüsüyle birlikte Braga, MS I. yüzyılda kalkınmış ve MS II. yüzyılda ise gücünün doruğuna ulaşmıştır. Kent için diğer bir önemli gelişme de MS III. yüzyılın sonlarına doğru, imparator Gaius Aurelius Valerius Diocletianus Augustus döneminde yaşanmıştır. Bu minvalde *imperator* Braga'yı henüz yeni kurulan Hispania Gallaecia eyaletinin alt yönetim birimlerinden biri olan *Conventus Bracarensis*'in başkenti statüsüne taşımıştır. Kentin Atlas Okyanusu'na oldukça yakın olması ve içerisinden geçen Cávado Nehri vasıtasıyla küçük ve orta ölçekteki teknelerin kente ulaşabilmesi, Braga'ya bir liman kenti özelliği de katmaktadır. Bütün bu özellikleri çerçevesinde kent, Ausonius tarafından kısaca anılmış ve -en kötü ihtimalle- ismi zikredilmiştir.

⁴⁰ Atina'nın en eski yerleşimcilerinin Atina kentinin yakınlarındaki topraklardan doğduğuna inanılırdı. Bu doğrultuda Ausonius, kent ile ilgili anlatısında yer verdiği *terrigenis patribus* ibaresiyle, Atina'nın göçmenler, kolonistler ya da bir grup maceracı tarafından kurulan bir kent olmadığını, bilakis bölgede yaşayan otokton bir kavmin söz konusu kent özelinde kadim bir geçmişe sahip olduğunu belirtmektedir. Benzer bir durum, Thebai (Hellence: Θῆβαι) kenti ve halkı için de geçerliydi (anılan kent; Mısır'da bulunan yüz kapılı [ἐκατόμυλοι] kent değil, Boeotia'da yer alan yedi kapılı [ἑπτάμυλοι] Thebai kentidir). Zira kuruluş söylenceleri ışığında, bölgeye gelen *Kadmos* isimli kahraman (kendisi aynı zamanda kentin *ktistesidir*) kent yakınlarını mesken tutan ve tüm halka oldukça zor anlar yaşatan bir boğa/piton yılanını (ejderha bir alegoridir) öldürür ve dişlerini söker, sonrasında kent topraklarının bulunduğu coğrafyada bu dişleri toprağa serper. Toprağa serpilen bu dişlerden de birçok savaşçı doğar ve topraktan doğar doğmaz büyük bir kavgaya tutuşurlar. Bu kavgadan sağ çıkan beş savaşçı, Kadmos'un kenti kurmasına yardım eder. Thebai kentinin ataları olarak anılan kavimlerin de, bu beş savaşçının soyundan geldiğine inanılırdı (Apollod. III. 4. I; Paus. IX. 5. § 1,

10. I; Schol. Apoll. Rhod. *Argon.* III. 1179. Böylelikle tıpkı Atinalılar gibi Thebailılar da, *terrigenis patribus* olarak anılabilecek kurucu tasviri bakımından birbirleriyle benzeşmektedirler. Ausonius'un da bu benzeşme konusunda bilgi sahibi olduğu yüksek bir ihtimale sahiptir ve kendisi şiirde bu tasvirsel kullanıma yer vermiştir.
- ⁴¹ Şiirde *Athenae* olarak anılan kent, gerek siyasi, gerek askeri gerekse de ekonomik ve kültürel açılardan antikçağa yön vermiş kentlerden biri olan Atina'dır. Ausonius'un Atina'ya yüzeysel bir şekilde yer vermesi, kentin MS IV. yüzyılda artık önemi yitirmesi ve Arkaik-Klasik dönemlerdeki şanını kaybetmesiyle alakalı olmalıdır.
- ⁴² Burada Poseidon (Consus) ile Athena'nın (Pallas) Atina kenti hamiliği adına girdikleri efsanevi mücadele Ausonius tarafından çok iyi harmanlanarak Latince'ye alegorik bir anlatımla tek satırda aktarmaktadır. Özellikle Hellen tanrıları için tercih ettiği isimler efsenenin pek çok ayrıntısını içermektedir. Bu bağlamda genellikle tarımla ilişkilendirilen Consus'un varlığı Roma kentinin kuruluşuna kadar dayanmaktadır (Consus'a ilişkin genel olarak bk. Aust 1900, 1147-1148; Wissowa 1902, 166-169; Frazer 1929, 49-53; Takács 2008, 55-57). Romulus'un Roma kentini kurmasının ardından nüfusunu çoğaltmak adına Sabin kadınlarını ele geçirmek amacıyla tertiplelediği *Consualia* şenliği bir hasat festivali olarak Consus onuruna gerçekleştirilmiştir (Liv. I. 9; Dion. Hal. *Ant.* II. 30-31; Plut. *Rom.* XIV; Cic. *Re Pub.* II. 7. 12; Varro *Ling.* VI. 20; Serv. *Aen.* VIII. 635-636; Aur. Vict. *Vir. Illus.* II. 1-2; Flor. *Epit.* I. 1. 10; Tert. *Spect.* V). Daha sonra geleneksel hale gelen ve tanrı için 21 Ağustos'ta (Ovidius'a [*Fast.* III. 199-200] göre Mart ayı içerisinde) ve 15 Aralık'ta kutlanan şenliklerde o gün ne yapılacağını Consus'un bizzat kendisi bildirirdi. Aynı gün atlar ve eşekler kesinlikle işçi olarak çalıştırılmaz, dahası çiçeklerle taçlandırılırlardı (Dion. Hal. *ant.* I. 33. 2). Bununla birlikte özellikle at yarışları şenliğin temel etkinliklerinden biridir. Zira Roma'da at yarışlarının da gerçekleştirildiği *Circus Maximus* hipodromunun altında Consus'un bir sunağı yer almaktadır. Burada tanrı için kurbanlar kesilir ve *aparkhe* sunuları gerçekleştirilirdi (Varro *Ling.* VI. 20; Dion. Hal. *Ant.* II. 31. 2-3; Plut. *Rom.* XIV. 3; Tert. *Spect.* V). Tanrının atlarla olan bu yakınlığı henüz antik yazarlar tarafından kendisinin Latinlerdeki *Neptunus Equestris*'le ya da Hellenlerdeki *Poseidon Hippios* ile özdeş kılınmasına sebebiyet vermiştir (Liv. I. 9. 6; Plut. *Rom.* XIV. 3). Bu bağlamda Ausonius'un Consus tercihi diğer örneklerde görüldüğü üzere *Poseidon Hippios* ile doğrudan bağlantılıdır (Ayrıca bk. Aus. *Ecl.* 16. 20). Zira efsaneye göre Atina kentinin hamiliği üzerine girilen mücadelede Poseidon kent için atları yaratırken (Serv. *Georg.* I. 12. Ancak farklı anlatılarda Poseidon atları Attika'da değil, Peleus'e hediye ettiği yer olan Thessalia'da yaratmıştır: Lucan. *Phar.* VI. 396; Hom. *Il.* XXIII. 277; Apollod. *bibl.* III. 13. 5), Athena ise zeytin ağacını ortaya çıkartır (Hdt. VIII. 55; Apollod. *bibl.* III. 14. 1; Paus. I. 24. 3; Hyg. *Fab.* 164; Serv. *Georg.* I. 12). Benzer bir durum Ausonius'un Pallas tercihi için de geçerlidir. Yazar, Athena'nın Latinlerdeki karşılığı Minerva ismini değil, Hellence'den Latince'ye girmiş ve bu dilde sıklıkla kullanılan Pallas ismini tercih etmiştir. Ancak Hellenceden farklı olarak söz konusu isim Latince'de doğrudan 'zeytin ağacı' anlamında da kullanılmaktadır. Böylece Ausonius tercih ettiği isimlerle hem tanrıları vurgulamış hem de

kent için sundukları şeyleri vurgulamış olmaktadır.

- ⁴³ Antikçağda kullanım gören Hellence'nin dört önemli lehçesinden (diğerleriye Dor, Ionia ve Aiolia lehçeleridir) biri olan Attika Lehçesi'nin Atina'dan yayıldığına gönderim yapılmaktadır.
- ⁴⁴ MÖ 750-550 yılları arasında gerçekleşen ve Hellenler ile birlikte Küçük Asya'nın Batı, Güney ve kısmen de Kuzey kıyılarındaki *polis*lerin ve çeşitli kavim-halkların öncülük ettikleri Büyük Kolonizasyon Dönemi'nde Atina'nın sahip olduğu başat rol vurgulanmaktadır. Zira belirtilen yıllarda Hellenler Akdeniz, Karadeniz ve Marmara Denizi genelinde Platon'un da bahsettiği üzere (*Phaedo* 109B); “(Hellenler) *bir havuzun kenarında yaşamalarını sürdüren karıncalar ve de kurbağalara benzer şekilde deniz kıyısında*” yaşamaktaydılar. Bu yaşam alanları şekillendikçe Hellen denizcilerin kıyı hattı ve sahil kentleri konusundaki bellekleri giderek genişlemiş ve bu bilgi birikimi süreç içerisinde kayıt altına alınarak yazıya geçirilmiştir. Büyük Kolonizasyon Dönemi hakkında genel olarak bk. Lamboley 2007, 55-64.
- ⁴⁵ Şiirde *Catina* (Hellence: Κατάνη) olarak anılan bu kent, günümüzde İtalya'ya bağlı Sicilya Adası üzerinde yer alan önemli bir liman kentidir ve Catania olarak anılmaktadır. Kentin MÖ ca. 729 yılında Khalkisliler tarafından kurulmuş olduğu bilinmektedir. Kuruluşundan bir süre sonra adanın hâkim gücü olan Syrakusai egemenliğine giren kent, daha sonraysa kimi zaman Atinalılar, kimi zaman Kartacalılar kimi zamansa Romalılar tarafından Sicilya ya da Kartaca üzerine sürdürülen seferlerin ikmal noktası olmuştur. Kentin MÖ 415 ve 123 yıllarında Etna Yanardağı'nın patlamaları neticesinde yok olmanın eşiğine geldiği bilinmektedir.
- ⁴⁶ Şiirde *Syracusae* (Hellence: Συράκουσαι) olarak anılan kent, günümüzde İtalya'ya bağlı Sicilya Adası üzerinde yer alan önemli bir liman kentidir ve Siraküza olarak anılmaktadır. Kentin, dört önemli mahalli yerleşim biriminin bir araya gelmesiyle oluşan komün bir şehir kimliğine sahip olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu yerleşim birimleri; Ortygia Adası, Akhradina, Tykhe ve Neapolis'tir (bk. Cic. *Verr.* II. IV. 52 f).
- ⁴⁷ Siraküza antikçağda son derece işlek bir ticaret merkezi (emporium) özelliğiyle daima ön planda yer almış, aynı zamanda tarımsal bakımdan bereketli topraklara ve ticari açıdan da son derece önemli bir etkileşim ağına sahip olduğu için devamlı olarak çeşitli güç odaklarının (özellikle Atina, Sparta, Kartaca ve Roma) hedefinde yer almıştır. Kentin MÖ 734/733 yıllarında Korinthos ve Tenea kentlerinden *ktistes* Arkhias önderliğinde gelen bir grup kolonist tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Siraküza, en parlak dönemini MÖ 485-478 yılları arasında hüküm süren ve aynı zamanda adanın diğer bir önemli kenti Gela'nın yöneticisi olan Gelon'un hâkimiyeti altında yaşamıştır. Bu minvalde de, Klasik Dönem Akdenizi'nin süper gücü konumuna ulaşmıştır (Gelon, adanın diğer önemli kenti olan Akragas tiranı Theron'un kızı Demarata ile evlenerek ada üzerindeki siyasi otoritesini pekiştirmiştir). Böylelikle Siraküza kenti, Gelon'un hâkimiyetiyle birlikte gelecek üç yüz yılı aşkın süre boyunca Sicilya Adası'nın hâkim gücü olmayı sağlayacak otoritenin alt yapısını oluşturabilmeyi ve diğer Sicilya kentlerine oranla ayrıcalıklı bir konum elde edebilmeyi başarmıştır. Sicilya, MÖ 241 yılıyla birlikte *Provincia Sicilia* ismiyle Roma'nın İtalya toprakları dışındaki ilk kolonisi olmuş ve kent böylelikle

süreçle birlikte Roma hâkimiyeti altına girmiştir. Kenti antikçağda ünlü kılan etmenlerin başında, şiirde de anılan Sicilya filolarının (classes Siculi) en önemli limanlarını bünyesinde barındırması, buna mukabil klasik dünyanın dört bir yanından gelen çeşitli malların toplanma noktası ve pazarı statüsüne sahip olmasıdır. Ayrıca, askeri açıdan da *thalassokratik* bir politika benimsedikleri bilinmekte, gerek gemi teknolojileri, gerekse de denizcilik kültürleri-ritüelleriyle ön planda yer almışlardır. Diğer bir yandan, Ausonius tarafından göz ardı edilmeyecek diğer bir husus da, kentin entellektüel birikiminin MÖ ca. 287 - 212 yılları arasında yaşamış ünlü bilge Arkhimedes (Hellence: Ἀρχιμήδης) ile bütünleşmiş olmasıdır.

48 Etna Yanardağı patladığı zaman volkanik lavların yok etmek üzere olduğu Catania kentinden ebeveynlerini kurtaran Amphinomus ve Anapias kardeşlerle ilgili mitolojik anlatıya gönderimde bulunmaktadır.

49 Burada bahsedilen su kaynağı, Hellen ve Latin söylencelerinde sıklıkla anılan ve *Nereid*lerden biri olarak bilinen *nymphe* Arethusa pınarıdır. Efsaneler ışığında Arethusa, nehir tanrısı Alpheus'un kendisine âşık olması ve bu minvalde ona sahip olma ümidine kapılması üzerine, yurdu Arkadia'dan kaçarak Sicilya'nın Siraküza kenti yakınındaki Ortygia Adası'na sığınır. Akabinde kendisini, ayrıca da bekâretini kurtarması için yakarışlarda bulunduğu tanrı Artemis tarafından adada açılan bir oyuguğun altına saklanarak orada bir tatlı su kaynağına dönüştürülür. Alpheus da bunun üzerine Arethusa'nın sevdasından vazgeçmez, bu doğrultuda da Arkadia'dan Ortygia Adası açıklarına kadar bir yer altı nehri olarak ilerleyerek, tuzlu sularını Arethusa pınarının tatlı sularına karıştır (Verg. *Ecl.* X. 4).

50 İonia Denizi (Hellence: Ἰόνιος κόλπος ya da Πέλαγος), Akdeniz'e ait bir iç denizdir ve yerel niteliktedir. Sınırları genel olarak Güney Arnavutluk, Hellas Anakarası ile Peloponnesos Yarımadası'nın batı kıyıları, İtalya'nın güney sahilinin tamamı ve Sicilya Adası'nın ise doğu sahili arasında kalan karasularını kapsamaktadır. Denizin güney hattı ise Sicilya Adası'nın en güneyi açıklarındaki karasuları ile tanımlanmaktadır. Adriyatik Denizi'nin İtalya'daki Brindisi (Brundisium) kenti karasuları, İonia Denizi ile arasındaki karasularının sınırı olarak kabul edilmektedir. Bu doğrultuda Alpheus Nehri'nin, Arkadia'dan başlayarak ve yer altı-deniz altı akıntısı şeklinde belirli bir rota üzerinden ilerleyerek bu denizi aştığına ve Ortygia Adası'na ulaştığına inanılmaktaydı.

51 Şiirde *Tolosa* (Hellence: Τολῶσσα) olarak anılan kent, antikçağda Gallia Narbonensis Eyaleti'nin önemli bir kentiydi (Mela II. 5. 2; Caes. *Gall.* III. 20; Cic. *Font.* V. 9; Mart. *Epigr.* IX. 100. 3). Tolosa günümüzde Fransa'nın güney doğu hattı içerisinde (İspanya sınırı yakınında) yer almakta ve Toulouse ismiyle anılmaktadır. Kent tarihi hakkındaki en erken kayıtlar, Roma Cumhuriyet Dönemi'nde askeri bir sınır karakolu olarak kullanım görmeye başladığı MÖ II. yüzyıla kadar takip edilebilmektedir. Bu süreci takiben kent Roma hâkimiyetinin çöküşüne kadar çeşitli Roma imparatorları tarafından farklı idari düzenlemeler içerisine dâhil edilmiş olsa da, kalkınmayı sürdürebilmiş ve özellikle geç antikçağın önemli kentleri arasına girebilmiştir. Toulouse'yi antikçağ özelinde ünlü kılan başlıca husus ise; ünlü

hukukçular, din adamları ve *rheto*rları bünyesinden çıkarmayı başarabilmiş entellektüel bir kent kimliğine sahip olmasıdır. Bu minvalde, prestijli pekçok eğitim kurumunun da bir arada bulunduğu bir kentti (krş. Mart. IX. 99. 3; Aus. *Ordo* 15, 5, 11; 16, 18, 7; Sid. *Carm.* VII. 4955). Ausonius da özellikle kentin bu entellektüel perspektifini göz ardı etmeyerek, ayrıca dayısı Aemilius Magnus Arborius'un gözetiminde eğitim alırken kenti yakından tanıma fırsatına erişmiş biri olarak, ona anılmaya değer kentler arasında yer vermeyi ihmal etmemiştir.

- ⁵² Şiirde Garunna (Garumna ya da Garonna formları da mevcuttur) olarak anılan nehir, Galya'daki en önemli nehirlerdendir ve günümüzde Garonne Nehri olarak anılmaktadır. Nehir Kuzey İspanya'da Pirene Dağları'ndan doğar ve sonrasında Fransa topraklarına doğru ilerler. Akabinde, Toulouse üzerinden Bordeaux'a doğru akar ve kentin yakınlarında Dordogne Nehri ile birleştikten sonra Gironde Halici'ni yaratıp Biskay Körfezi aracılığıyla Atlas Okyanusu'na dökülür. Uzunluğu 647 kilometredir. Nehir antikçağda Gallialılar ile Aquitanialılar arasında sınır olarak kabul edilmekteydi (Caes. *Gall.* I. 1, 1; 5; 7; Strab. IV. 1. 1; II. 1f; III. 3; V. 2; Mela III. 20f. Plin. *Nat.* IV. 105; Amm. Marc. XV. 11. 2). Strabon'a göre (IV. II. 1) nehrin 370 kilometresinden daha fazlası seyrüsefere uygundu. Günümüzde ise sadece yolcu ve yük gemileri Atlas Okyanusu'ndan nehrin içerisine girerek Bordeaux kenti limanına ulaşabilmektedirler.
- ⁵³ Pyrene (Hellence: Πυρηνη) Dağları, Güneybatı Avrupa'da Fransa ile İspanya sınırını oluşturan dağ silsilesini tanımlayan coğrafi bir adlandırmadır. Söz konusu dağ sırası, 430 kilometre uzunluğuyla Fransa ile İber Yarımadası'nı birbirinden ayırır. Gascogne Körfezi'nden Lion Körfezi'ne kadar da uzanmaktadırlar. Bu dağlar ulaşım elverişlidir ve antikçağ ile ortaçağ özelinde Alp Dağları kadar çetrefilli bir yol ağına sahip değildi. Dağ, Fransa tarafında oldukça sarpırtı ve derin vadilerle kaplıdır.
- ⁵⁴ Gebenna (Cebenna ya da Cevenna olarak da anılmaktadır) Sıradağları, Fransa'nın güneyinin merkez aksında yer alan dağ sırasıdır. Günümüzde Cévennes Sıradağları ismiyle anılmaktadırlar. Strabon ise (IV. 6) bu dağların ismini Κεμμένων şeklinde belirtir.
- ⁵⁵ Şiirde *Narbo Martius* olarak anılan kent, günümüzde Fransa'nın güneybatı sahili üzerinde yer almakta ve Narbonne olarak anılmaktadır. Narbonne'ye ilk olarak ne zaman ve kimler tarafından yerleşildiği tam olarak bilinmemekle birlikte, kentin MÖ 118/7 yılında Romalılar tarafından *Colonia Narbo Martius* ismiyle adlandırılan bir yerleşim birimine dönüştürüldüğü düşünülmektedir (Mela II 5. 2; VI; Plin. *Nat.* III. 4. 5; Cic. *Font.* I. 3; XVI. 36; Vell. I. 15. 5; II. 8. 1). Narbonne antikçağda kendi ismiyle anılan Gallia Narbonensis Eyaleti'nin *proconsul*ünün resmi konutunun bulunduğu başkentti ve bu anlamda idari açıdan son derece önemli bir konuma sahipti. Bu önemine binaen kent, gerek bir liman kenti olmasının avantajlarından gerekse de *Via Domitia* ile *Via Aquitania* gibi önemli Roma güzergâhlarının keşişme noktasında konumlanmasından fayda sağlayarak, güç kazanabilmiş ve yüksek bir bayındırlık seviyesine ulaşabilmiştir. Kentin bu kalkınma süreci belirli iniş ve çıkışlarla MS V. yüzyıla kadar sürmüş ve akabinde kent Vizigothlar tarafından ele geçirilerek mevcut gücünü yitirmiştir.

- ⁵⁶ Allobroges Kavmi (Hellenice: Ἀλλόβριγες, Ἀλλόβρυγες ya da Ἀλλόβρογες), antik-çağda Gallia Bölgesi'nde yaşam sürmüş olan Kelt kökenli bir kavimdir. Rhône Nehri ile Genava (Cenevre) Gölü arasındaki düzlükleri yurt edindikleri düşünülmektedir. Allobroges kavminin Roma ile ilk ilişkilerinin MÖ II. yüzyıla birlikte başlamış olduğu bilinmektedir. Böylelikle Allobroges kavminin ismi söz konusu yüzyıldan itibaren çeşitli tarihi-edebi metinlerde (incelediğimiz şiir de görüldüğü üzere) sıklıkla anılmıştır.
- ⁵⁷ Sequani (Sequan kavmi); Gallia'da yaşamış bir Kelt kabilesiydi. Kabile halkının Saône Nehri'nin yukarı ve Doubs Nehri'nin ise aşağı vadisini mesken tutmuş oldukları bilinmektedir. Ayrıca, Alpler'in kuzeyinde yer alan, Rhen ve Rhône ırmaklarını ayıran sıradağlar olarak bilinen, büyük bölümüyse Fransa ve İsviçre sınırları içinde kalan Jura Dağları'nda bazı kolları bulunmaktaydı.
- ⁵⁸ Antikçağda *Lacus Lemannus* (Hellenice: Λιμένος Λίμνη = Liman Gölü) olarak bilinen bu göl, günümüzde Cenevre Gölü ismiyle anılmaktadır ve Alp Dağları'nın kuzeyinde yer almaktadır. Göl havzası İsviçre ile Fransa arasında yarı yarıya paylaşılmaktadır ve aynı zamanda iki ülke arasında ortak sınır teşkil etmektedir. Rhône Nehri, İsviçre Alpleri'nden doğarak bu göle doğru yönelir ve gölü bir uçtan öteki uca katettikten sonra seyrini sürdürerek Arles kenti yakınlarından denize boşalır. Cenevre Gölü, Batı Avrupa'nın en önemli göllerinden biri olmakla birlikte, Rhône Nehri havzası üzerinde yer alan en büyük göldür.
- ⁵⁹ Roma'da yüksek seviyedeki imparatorluk erkânına eşlik eden ve *lictor* olarak bilinen hususi korumaların ellerinde taşıdıkları, kırmızı sırimlarla birbirine bağlanmış çubuk demetidir. *Fasces*ler *lictor*larca omuzda taşınırdı ve idari görevlilerin gücünü, ayrıca Roma'nın onlara verdiği yetkiyi simgelerdi. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Howatson 2013, 318.
- ⁶⁰ Burada aktarılan süreç, MÖ 123 yılında, Gallia'da Roma'ya başkaldıran Allobroges ile Avernî kavimlerinin Gnaeus Domitius Ahenobarbus ve Quintus Fabius Maximus (bu kavimlere karşı zaferlerine binaen daha sonra Allobrogicus *cognomen*ine sahip olmuştur) komutasındaki Roma ordularınca bertaraf edilmesiyse alakalıdır. Akabinde, söz konusu kavimlerin yaşadığı bölgede Narbo Martius kentinin ismiyle anılan ve de Alp Dağları'nın kuzeyindeki ilk Roma eyaleti statüsüne sahip Gallia Narbonensis Eyaleti kurulmuştur. Dolayısıyla, Gallia'daki ilk Roma *proconsul*ünün resmi makamı da Narbo Martius başkentliğindeki Gallia Narbonensis Eyaleti olmuştur.
- ⁶¹ Burada ya Roma Krallık Dönemi'nin beşinci kralı olan ve *Aedes Iovis Optimi Maximi Capitolini*'nin (= Iupiter Optimus Maximus Capitolium Tapınağı) inşasına başlayan Lucius Tarquinius Priscus ya da bu yapının inşa sürecini tamamlayan (Dion. Hal. Ant. IV. 61; Liv. I. 55-56. 1) yedinci ve son kral Lucius Tarquinius Superbus'a gönderim yapılmaktadır.
- ⁶² Burada anılan kişi, MÖ 120-61 yılları arasında yaşayan Quintus Lutatius Catulus'tur (Capitolinus olarak da bilinmektedir). Kendisinin şiirde anılma sebebi, Lucius Cornelius Sulla Felix ve Gaius Marius arasında gerçekleşen iktidar mücadeleleri sırasında yakılarak zarar gören Capitolium'daki tapınağın restorasyonunu

gerçekleştirmiş olmasıdır.

- ⁶³ Burada ismi anılan Caesar, İmperator Titus Flavius Caesar Domitianus Augustus'tur (MS 81-96 yılları arasında hüküm sürmüştür). Kendisinin, Roma İmparatorluk Dönemi'nin en karmaşık yıllarından biri olan MS 69 yılında tahta çıkmış olan dört imparatorlardan biri olan Aulus Vitellius Germanicus Augustus'un yaklaşık sekiz ay süren imparatorluğu sırasında tahrip edilmiş Capitolum'daki tapınağı 12.000 *talanta*nın üzerindeki bir maliyetle restore ettirmiş ve kubbelerini altın ile kaplatmış olduğu bilinmektedir. Burada Ausonius, Domitianus'un söz konusu bu restarasyon faaliyetine değinmektedir.
- ⁶⁴ Haemus (Hellence: Ἀῖμος) Dağı, günümüzde Koca Balkan Dağları olarak bilinen dağ silsilesinin antikitedeki ismidir. Ege ve Karadeniz arasında doğal bir set işlevine sahip olan bu sıradağlar, antikçağda özellikle *Thrakeli* kavimler ve Getai adlı savaşçı bir otokton halk tarafından iskân edilmekteydi. Ayrıca, antikçağdan Ortaçağa değin çeşitli uluslar ya da kavimler arasında doğal bir sınır olarak kabul edilmiş, pek çok söylenceye de kaynaklık etmiştir (Apollod. I. VI. 3; Ps. Plut. *De Fluv.* XI. 3; Servius *Aen.* I. 317; 321; Steph. Byz. s.v. Ἀῖμος).
- ⁶⁵ Şiirde *Burdigala* olarak anılan kent, günümüzde Fransa'nın Batı sahili üzerinde (Biskay Körfezi hattında) konumlanmakta ve Bordeaux olarak anılmaktadır. Kentin MÖ III. yüzyılda kurulduğu bilinmekle birlikte, kent tarihine ilişkin arkeolojik bulgular MÖ VI. yüzyıla kadar izlenebilmektedir. Yazarın memleketi olan Bordeaux'un antikçağdan günümüze değin giderek gelişmesini ve kalkınmasını sağlayan en önemli faktör, kentin Garonne Nehri üzerinde konumlanması ve aynı zamanda da Atlas Okyanusu'na açılan bir liman kenti (özellikle Britannia Adası ile sürdürülen deniz ticareti açısından) özelliğine sahip olmasıdır. Bu önemine binaen kent MS III. yüzyılda (ilk başkent *Mediolanum Santanum* kentinden sonra) Gallia Aquitania Eyaleti'nin başkentliğine kadar yükselmiştir. Kentin bir diğer önemi de, özellikle yazarın yaşadığı dönem olan MS III-IV. yüzyıllardan itibaren kentin önemli bir eğitim kurumu özelliğine sahip olması ve evrensel bir yükseköğrenim merkezi kimliğini kazanmış olmasıdır.
- ⁶⁶ Burada Oceanus Baba (= *pater Oceanus*) olarak anılan deniz, Atlas (= Atlantik) Okyanusu'dur. Antikçağ özelinde de hakkında bilgi sahibi olunan Atlas Okyanusu, Hellen *thalassografis*inde (denizcilik yazım geleneğinde) Ἀτλαντικὴ πελάγει ya da Ἀτλαντὶς θάλασσα (Hdt. I. 202. 4) şeklinde ifade edilmektedir. Kelime bu kullanımı özelinde ünlü mitolojik kahraman Atlas'ın Denizi anlamına gelmektedir. Efsane yazım geleneğince (mitografi) tercih edilmiş olan *Oceanus* ismiyse bir denizi ya da okyanusu değil, aksine yer küreyi çevreleyen devasa bir nehri ifade etmekteydi. Ausonius burada *thalassografik* bir anlatı yerine, mitografik bir tasvire yer vererek *Oceanus* (Hellence: Ὠκεανός) ibaresini kullanmıştır.
- ⁶⁷ Antikçağda *Euripus Boğazı* (Hellence: Εὐρυπτός ὁ Χαλκιδικός) olarak bilinen boğaz, Euboia Adası ile Kita Hellas'ı (bilhassa Boiotia Bölgesi'nden) birbirinden ayıran ve Ege Denizi üzerinde yer alan oldukça dar bir boğazdır. Euboia Adası'nın batı kıyısında, boğazın en dar kısmında adanın en önemli liman kenti olan Khalkis yer almaktadır. Boğazın en dar noktası yaklaşık 40 metre genişliğe sahiptir ve geçidin

toplam uzunluğu ise dokuz kilometredir. Boğaz akıntısının hızı ise gün içerisinde saatte 15 kilometreye kadar ulaşabilmekte ve bu minvalde büyük bir hızla savrulan dalgaların boğazın her iki yanında meydana getirdiği çevresel değişkenliklere göre geçiş alanı 30 metreye kadar daralabilmekteydi. Antikçağ özelinde Euripus Boğazı, kanal içerisindeki gelgitli karasuları ve gün içinde sürekli (dört ya da altı kez) kuzey-güney veya güney-kuzey istikametinde yön değiştiren akıntılar sebebiyle gemiciler açısından oldukça zorlu bir geçit olarak anılmaktaydı. Bu sebeple (tıpkı Messina Boğazı'nı mesken tuttuklarına inanılan efsanevi yaratıklar Skylla ile Kharybdis gibi), Euripus da antikçağ denizcileri nezdinde korku uyandıran bir rotaya işaret etmekteydi. Ausonius ise burada memleketi Burdigala'nın tatlı su kaynağını Euripus Boğazı'ndaki deniz sularının köpürmesine ya da çağıldamasına benzeterek, boğaz akıntılarını tasvirsel bir benzetme unsuru olarak kullanmaktadır. Boğaz hakkında ayrıca bk. Carr 1838, 63.

- ⁶⁸ Bk. Hdt. I. 188. *Choaspes* (Hellence: Χοάσπης) olarak anılan nehir, antikçağda Pers krallarının sularından içmeyi adet olarak saydıkları ve şifalı sulara sahip olduğuna inandıkları bir nehirdi. Khoaspes Nehri günümüzde Karkheh (Karkhen?) ya da Kârûn isimleriyle anılmakla birlikte, nehrin Zagros Dağları'ndan doğduğu ve günümüzde İran sınırları içerisinde yer alan Susiana'nın içinden ve Susa'nın ise yakınından geçerek Tigris (= Dicle) Nehri ile birleştiği düşünülmekteydi.
- ⁶⁹ *Divona*, günümüzde artık işlerliği kalmayan ve yeri de tam olarak bilinmeyen Burdigala'daki bir su kaynağıyla ilişkili bir nehir tanrıçasıdır (Ihm 1903, 1241; Beck 2009, 345). İsminin genel itibarıyla Latince'deki *diva*'yla (tanrıça) aynı anlamda olan Keltçe *deva*'dan üretildiği düşünülmektedir (MacLeod 2018, 97-98). Burdigala kentinde ele geçmiş olan bir yazıt (*CIL* XIII 582) tanrıçaya ilişkin buradaki bir tapımın olası (zira yazıtta "[Div]onae" olarak yapılan tamamlama "[Sir]onae" şeklinde de olabilir) tek kanıtıdır. Bunun yanında yine Fransa'da Bagnols-sur-Cèze yakınlarındaki Laudun'dan ele geçen bir yazıt (*CIL* XII 2768: DIIONA) doğrudan tanrıçaya yapılmış bir adamayı belgelemektedir. Bu bağlamda günümüzdeki İngiltere, İskoçya, İrlanda, Fransa, Belçika ve İspanya coğrafyasında bulunan pek çok nehir ve kent ismi de Burdigala kentindeki söz konusu nehir ve tanrıça isminin türediği (tanrısal/tanrıça anlamındaki) kök ile üretilmiştir: İskoçya'daki Devana Nehri ve hemen yanı başındaki Devoni kenti; Almanya'daki Dewangen kentindeki Devona (Ptol. *Geogr.* II. 11. 14: Δηούονα); Fransa'daki Lot kentinde yer alan Divona Cadurcorum (Ptol. *geogr.* II. 7. 9: Καδοῦρκοι καὶ πόλις Δουήονα şeklinde tanımlamaktadır) ya da aynı ülkedeki Ain kentinde bulunan Divonne Nehri bunların sadece birkaçıdır (ayrıntılı örnekler için bk. Dowden 2000, 54).
- ⁷⁰ *Aponus* olarak anılan bu nehrin, antikçağda Kuzey İtalya'da yer alan Padua (günümüzde Padova) kenti sınırları içerisinde yer alan ve birçok hastalığa iyi gelen şifalı bir tatlı su kaynağı olduğu bilinmektedir (bk. Claudian. *Idyll.* VI).
- ⁷¹ *Nemausus* olarak anılan bu nehir, Fransa'nın güneyinde konumlanan Nîmes kentinde yer aldığı düşünülen bir tatlı su kaynağıydı. Şehrin de ismini bu kaynaktan

aldığı iddia edilmektedir. Antikçağ özelinde şehre adını veren bu tatlı su kaynağının yakınlarında kutsal bir alanın bulunduğu ve burada da *Deus Nemausus* adında bir kült merkezinin var olduğu bilinmektedir.

- ⁷² *Timavus* olarak anılan bu nehir, Aquileia ve Trieste (ya da Histria ile Venetia bölgeleri özelinde) arasında yer alan ve antikçağda ün kazanmış bir tatlı su kaynağıydı. Günümüzde Timao Nehri olarak da bilinmektedir (bk. Verg. *Aen.* I. 245f. Ayrıca bk. Mela. II. 4. 3; Plin. *Nat.* II. 103, 106, 229; III. 18, 22, 127; Verg. *Aen.* I. 244; Mart. IV. 25. 5).

BİBLİYOGRAFYA

El Yazmaları

- A* *Ambrosianus P 83 (Sup. N. R. 6259)*
H *Harleianus 2613*
La *Laurentianus Ashburnhamensis 1732 (1656)*
P *Parisinus Latinus 8500 (Ticinensis)*
S *Vindobonensis 3261 (Philol. 335)*
T *Leidensis Vossianus Latinus Q 107*
V *Leidensis Vossianus Latinus F 111*

Edisyonlar

- E* Bartolomaeus Girardinus (Venetiis, 1472) *Editio Princeps*
*Fer*¹ Julius Aemilius Ferrarius (Mediolani, 1490)
*Fer*² Julius Aemilius Ferrarius (Venetiis, 1494)
*Fer*³ Julius Aemilius Ferrarius ve Hieronymus Avantius (Venetiis, 1496)
*Ugol*¹ Thadaeus Ugoletus (Parmae, 1499)
Cel Conradus Celtis (Vindobonae, 1500)
*Ugol*² Thadaeus Ugoletus (Venetiis, 1501)
Av Hieronymus Avantius (Venetiis, 1507)
*Asc*¹ Hieronymus Aleander ve H. Humelbergi us (Parisiis, 1511)
*Asc*² Hieronymus Aleander (Parisiis, 1513)
Cro Ricardus Crocus (Lipsiae, 1515)
*Asc*² Hieronymus Aleander (Parisiis, 1517)
Iunt Iuntina editio (Florentiae, 1517)
Ald Hieronymus Avantius (Venetiis, 1517)
Acc Hariangeli Accursii Diatribae (Romae, 1524)
*Vin*¹ Elias Vinetus (Parisiis, 1551)
Lugd Stephanus Charpinus (Lugduni, 1558)
*Vin*³ Elias Vinetus (Pictavis, 1565)
Pul Theodorus Pulrnannus (Antwerpiae; 1568)
*Scal*¹ Josephus Scaliger (Lugduni, 1575)
*vin*² Elias Vinetus (Burdigalae, 1575-1580)
*Scal*² Josephus Scaliger (Genavae, 1588)
Scal^{1,3} Josephus Scaliger (Genavae, 1595)
Armst Armstelodamensis editio (Arnstelodarni, 1629)
Toll Iacobus Tollius (Amstelodami, 1671)
Fl Julianus Floridus ve Johannes B. Souchay (Parisiis, 1730)
Heins. N. Heinsius, *Adversariorum libri IV* (Harlingen, 1742)

<i>Wet</i>	Wetstenii editio (Amstelodami, 1750)
<i>Mann</i>	Mannehemiensis editio (Mannhemif, 1782)
<i>Bip</i>	Societas Bipontina (Biponti, 1785)
<i>Lem</i>	Nicolaus Eligius Lemaire (Parisiis, 1825)
<i>Corp</i>	Etienne Corpet (Parisiis, 1842)
<i>Schen</i>	Carolus Schenkl (Berolini, 1883)
<i>Peip</i>	Rudolfus Peiper (Lipsiae, 1886)

Antik Kaynaklar

Amm. Marc.	(= Ammianus Marcellinus, <i>Rerum Gestarum Libri</i>) Kullanılan Metin ve Çeviri: <i>Ammianus Marcellinus</i> . Trans. J. C. Rolfe. Cambridge, Massachusetts - London 2000 (The Loeb Classical Library).
Apollod. <i>Bibl.</i>	(= Apollodoros, <i>Bibliothèque</i>) Kullanılan Metin ve Çeviri: <i>The Library</i> . Trans. J. G. Frazer. Cambridge, Massachusetts - London (The Loeb Classical Library).
Aur. Vic. <i>de Ceas.</i>	(= Aurelius Victor, <i>De Caesaribus</i>) Kullanılan Metin ve Çeviri: Aurelius Victor, <i>De Caesaribus</i> . Trans. H. W. Bird. Liverpool 1994.
<i>Vir. illus.</i>	(= <i>De Viris Illustribus</i>) Kullanılan Metin ve Çeviri: <i>Pseudo-Aurelius Victor, De viris illustribus Urbis Romae</i> . Ed. F. Pichlmary. Leipzig 1911.
Aus. <i>Ecl.</i>	(= Decimus Magnus Ausonius, <i>Eclogae</i>) Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, <i>Eclogae</i> . Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
<i>Ep.</i>	(= Decimus Magnus Ausonius, <i>Epistularum</i>) Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, <i>The Epistles</i> . Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1921 (The Loeb Classical Library).
<i>Ordo</i>	(= <i>Ordo Urbium Nobilium</i>) Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, <i>The Order of Famous Cities</i> . Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
<i>Par.</i>	(= <i>Parentalia</i>)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *Parentalia*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Praef.* (= Decimus Magnus Ausonius, *Praefatiunculae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *Prefatory Pieces*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Prec.* (= *Precationes Variiae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *Precationes Variiae*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Prof.* (= Decimus Magnus Ausonius, *Commemoratio Professorum Burdigalensium*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ausonius, *Poems Commemorating the Professors of Bordeaux*. Trans. H. G. Evelyn White. Cambridge, Massachusetts - London 1919 (The Loeb Classical Library).
- Avien. *Ora* (= Rufius Festus Avienus, *Ora Maritima*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Rufi Festi Avieni Ora Maritima*. Trans. W. Sieglin. Berlin 1900.
- Caes. *Civ.* (= Gaius Iulius Caesar, *De Bello Civili*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Civil Wars*. Trans. A. G. Peskett. Cambridge, Massachusetts - London 1957 (The Loeb Classical Library).
- Caes. *Gall.* (= Gaius Iulius Caesar, *De Bello Gallico*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *The Gallic War*. Trans. H. J. Edwards. Cambridge, Massachusetts - London 1930 (The Loeb Classical Library).
Caesar, *Gallia Savaşı*. Çev. H. Dereli. İstanbul 1955.
- CIL (= *Corpus Inscriptionum Latinarum*)
Kullanılan Kaynak: *Consilio et Auctoritate Academiae Litterarum (Regiae) Borussicae Editum*, vols. I-XVI. Leipzig - Berlin 1826-1843.
- Cic. *Font.* (= Marcus Tullius Cicero, *Oratio pro M. Fonteio*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Speeches*. Trans. N. H. Watts. London - New York 1931 (The Loeb Classical Library).

- Cic. *Re Pub.* (= Cicero, *De Re publica*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Cicero. *On the Republic. On the Laws*. Trans. W. Keyes. Cambridge 1928 (Loeb Classical Library).
- Cic. *Verr.* (= Marcus Tullius Cicero, *In Verrem*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Verrine Orations*. Trans. L. H. G. Greenwood. London - New York 1959-1960 (The Loeb Classical Library).
- Dio Cass. (= Dio Cassius, *Rhomaika*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Roman History*. Trans. E. Carry. London 1914-1927 (The Loeb Classical Library).
- Diod. (= Diodorus Siculus, *Bibliothèque Historique*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Diodorus of Sicily*. Trans. R. M. Geer. London - New York 1947 (The Loeb Classical Library).
- Dion. Hal. *Ant.* (= Dionysios Halikarnassos, *Antiquitates Romanae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus*. Ed. & Trans. E. Carry. London 1937-1950 (The Loeb Classical Library).
- Enn. *Ann.* (= Ennius, *Annales*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Annals of Q. Ennius*. Ed. O. Skutsch. Oxford 1985.
- Flor. *Epit.* (= Annius Florus, *L. Annaei Flori Epitoma De Tito Livio Bellorum Omnium Annorum DCC Libri II*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lucius Annaeus Florus The Two Books of the Epitome, Extracted from Titus Livius, of All the Wars of Seven Hundred Years*. Trans. E. S. Foster. London - New York 1929 (The Loeb Classical Library).
- Hdt. (= Herodotos, *Historiae*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Herodotus*. Trans. A. D. Godley. London - New York 1975 (The Loeb Classical Library).
- Hom. *Il.* (= Homeros, *Illias*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *İlyada*. Çev. A. Erhat – A. Kadir. İstanbul 1993⁷.

- Hyg. *Fab.* (= Hyginus, *Fabellae*)
Kullanılan Metin: Hyginus. *Fabulae*. Ed. H. J. Rose. New York 1933.
- Isid. *Etym.* (= Isidorus Hispalensis, *Etymologiae*)
Kullanılan Metin: Isidorus, *Etymologiae*. Ed. W. M. Lindsay. Oxford 1995.
- Iust. (= Marcus Iulianus Iustinus, *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*. Trans. J. C. Yardley. Intr. R. Develin. Atlanta 1994.
- Liv. (= Titus Livius Patavinus, *Ab Urbe Condita*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Livy, From the Founding of the City*. Trans. A. C. Schlesinger. London - New York 1967 (The Loeb Classical Library).
- Lucan. *Phar.* (= M. Annaeus Lucanus, *Pharsalia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Lucanus*. Trans. Sir E. Ridley. London 1905.
- Macrobian. *Sat.* (= Macrobius, *Saturnalia*)
Kullanılan Metin: Ambrosii Theodosii Macrobiani, *Saturnalia*. Ed. J. Willis. Stuttgart - Leipzig 1994.
- Mart. *Epigr.* (= Marcus Valerius Martialis, *Epigrammata*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Epigrams*. Trans. C. A. Walter – M. A. Ker. London - New York 1927-1930 (The Loeb Classical Library).
- Mela (= Pomponius Mela, *De Chorographia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pomponius Mela's Description of the World*. Trans. F. E. Romer. Ann Arbor 1998.
- Ovid. *Amat.* (= Publius Ovidius Naso, *Ars Amatoria*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Ovidius' Art of Love. Cosmetics. Remedies for Love. Ibis. Walnut-Tree. Sea Fishing. Consolation*. Trans. J. H. Mozley. Rev. G. P. Goold. Cambridge 1929.
- Ovid. *Her.* (= Publius Ovidius Naso, *Heroides*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Heroides; Amores*. Trans. G. Showerman. Rev. G. P. Goold. Cambridge, Massachusetts - London 2002⁵ (The Loeb Classical Library).

- Ovid. *Fast.* (= Publius Ovidius Naso, *Fasti*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Publius Ovidius Naso, Fasti (I-VI): Roma Takvimi ve Festivaller.* Çev. A. Coşkun-Abuagla. İstanbul 2016.
Ovid's Fasti. Trans. J. G. Frazer. London - New York 1931 (The Loeb Classical Library).
- Ovid. *Met.* (= Publius Ovidius Naso, *Metamorphoses*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Ovidius, *Metamorphoses.* Trans. F. J. Miller. London - New York 1960 (The Loeb Classical Library).
- Pacat. *Paneg.* (= Latinus Pacatus Drepanius, *Panegyricus Dictus Theodosio Imperatori*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Latinus Pacatus Drepanius, *Panegyric to the Emperor Theodosius.* Trans. C. E. V. Nixon. Liverpool 1987.
- Paus. (= Pausanias, *Periegesis tes Hellados*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Description of Greece.* Trans. W. H. Jones, H. A. Ormerod – R. E. Wycherley. New York 1918-2004¹⁰ (The Loeb Classical Library).
- Plat. *Phaedo* (= Platon, *Phaedo*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plato, Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus.* Trans. H. N. Fowler. London - New York 1913 (The Loeb Classical Library).
- Plin. *Nat.* (= Gaius Plinius Secundus “Maior”, *Naturalis Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Pliny Natural History.* Trans. H. R. Rackham, W. H. S. Jones – D. E. Eichholz. Cambridge, Massachusetts - London 1938-1971 (The Loeb Classical Library).
- PLR I *The Prosopography of the Later Roman Empire - Volume I: A.D. 260-395.* Eds. A. H. M. Jones, J. R. Martindale – J. Morris. Cambridge 1971.
- Plut. *Rom.* (= Plutarkhos, *Bioi Paralleloi: Romulus*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *Plutarch's Lives.* Trans. B. Perrin. London - New York 1959 (The Loeb Classical Library).
- Polyb. (= Polybios, *Historiai*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Histories*. Trans. W. R. Paton. Cambridge, Massachusetts - London 1922 (The Loeb Classical Library).
- Ps. Plut. *De Fluv.* (= Pseudo Plutrachus, *De Fluviis*)
Kullanılan Metin: *De Fluviis*. Ed. C. Müller. *Geography Graeci Minores* II. Paris 1990².
- Ptol. *Geog.* (= Claudios Ptolemaios, *Geographika Hyphegegis*)
Kullanılan Metin: *Claudii Ptolemaei Geographia*. Ed. K. Müller.
- Schol. Apoll. Rhod. *Argon.* (= *Scholia in Apollonii Rhodii Argonautica*)
Kullanılan Metin: *Scholia in Apollonii Rhodii Argonautica*. Ed. K. Wendel, *Scholia in Apollonium Rhodium Vetera*. Berlin (1935) 1-329.
- Serv. *Aen.* (= Maurus Servius Honoratus, *In Vergilii Aeneidos Libros*)
Kullanılan Metin: *Servii Grammatici in Vergilii Carmina Commentarii*. Ed. G. Thilo. Leipzig 1884-1887.
- Serv. *Georg.* (= Maurus Servius Honoratus, *In Vergilii Georgicon Libros*)
Kullanılan Metin: *Servii Grammatici Qui Feruntur in Vergilii Bucolica et Georgica Commentarii*. Vol. III.1. Ed. G. Thilo. Leipzig 1887.
- Sid. *Carm.* (Gaius Sollius Modestus Apollinaris Sidonius, *Carmina*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Sidonius, *Poems and Letters*. Ed. W. B. Anderson. Cambridge - Massachusetts 1936 (The Loeb Classical Library).
- Sil. *Pun.* (= Tiberius Catius Asconius Silius Italicus, *Punica*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Silius Italicus, *Punica*. Trans. J. D. Duff. Cambridge, Massachusetts - London (The Loeb Classical Library).
- Stat. *Silv.* (= P. Papinius Statius. *Silvae*)
Kullanılan Metin: P. Papinius Statius. *Silvae*. Ed. A. Marastoni. Berlin 1970.
- Steph. Byz. *Ethnika* (= Stephanos Byzantios, *Ethnika*)
Kullanılan Metin: *Stephani Byzantii, Ethnikon*. Ed. A. Westermann. Leipzig 1839.
- Strab. (= Strabon, *Geographika*)

- Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Geography of Strabo*. Trans. H. L. Jones. London - New York 1917-1932 (The Loeb Classical Library).
- Tac. *Hist.* (= Publius [Gaius?] Cornelius Tacitus, *Historia*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *The Histories*. Trans. C. H. Moore. Cambridge, Massachusetts - London 1968 (The Loeb Classical Library).
- Tert. *Spect.* (= Tertullianus, *De Spectaculis*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Tertullian: *Apology. De Spectaculis. Minucius Felix: Octavius*. Trans. T. R. Glover. London - New York 1931 (The Loeb Classical Library).
- Vell. (= Marcus Velleius Paterculus, *Historia Romana*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Roman History*. Trans. F. Shipley. London 1924 (The Loeb Classical Library).
Velleius Paterculus, *Historia Romana*. Ed. J. Helle-gouarc. Leipzig 1982.
- Varro *Ling.* (= Marcus Terentius Varro, *De Lingua Latina*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: *M. Terenti Varronis De Linguae Latinae Quae Supersunt*. Ed. G. Goetz – F. Schoell. Leipzig 1910.
- Verg. *Aen.* (=Publius Vergilius Maro, *Aeneis*)
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Virgil, *Eclogues, Georgics, Aenid, the Minor Poems*. Trans. H. Fairclough. Cambridge, Massachusetts - London 1966-1967 (The Loeb Classical Library).
Vergilius, *Aeneas*. Çev. İ. Z. Eyuboğlu. Ankara 1995.
- Verg. *Ecl.* (= Publius Vergilius Maro, *Eclogue*)
Kullanılan Metin ve Çeviri: Virgil, *Eclogues, Georgics, Aenid, the Minor Poems*. Trans. H. Fairclough. Cambridge, Massachusetts - London 1966-1967 (The Loeb Classical Library).

Modern Literatür

- Arslan 2010 M. Arslan, *İstanbul'un Antikçağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul 2010.
- Aşkit 2014 Ç. Aşkit, "Roma Cumhuriyet Döneminde Siyaset ve

- Kehanet". Ed. B. Cennet, *Navisalvia: Sina Kabağaç'ı Anma Toplantısı* 2012. İstanbul (2013) 13-29.
- Aull 2017 C. N. Aull, "The Letter Collection of Ausonius". Eds. C. Sogno, B. K. Storin – E. J. Watts, *Late Antique Letter Collections: A Critical Introduction and Reference Guide*. Oakland (2017) 131-145.
- Aust 1900 E. Aust, "Consus". *RE* IV/1 (1900) 1147-114.
- Baehrens 1876 E. Baehrens, "Zu Ausonius". *Jahrbücher für Classische Philologie* XXII (1876) 151-159.
- Beck 2009 N. Beck, *Goddesses in Celtic Religion Cult and Mythology: A Comparative Study of Ancient Ireland, Britain and Gaul*. Lyon 2009.
- Brandes 1881 W. Brandes, "Zur handschriftlichen Überlieferung des Ausonius". *Jahrbücher für Classische Philologie* 27 (1881) 59-79.
- Browning 1982 R. Browning, "Later Principate: Poetry". Eds. E. J. Kenney – W. V. Clausen, *The Cambridge History of Classical Literature II: Latin Literature*. Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne - Sydney (1982) 692-722.
- Byrne 1916 S. M. J. Byrne, *Prolegomena to an Edition of the Works of Decimus Magnus Ausonius*. New York 1916.
- Carr 1838 T. S. Carr, *The History and Geography of Greece, Including its Literature, Forms of Government and the Spread of Grecian Civilization by Colonies and Conquest*. London 1838.
- CCMBR *Catalogus Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Regiae*. Paris 1744.
- CHMBM *A Catalogue of the Harleian Manuscripts in the British Museum*, 4 Volumes. Eds. R. Nares, S. Stebbing, P. Joseph – D. Francis. London 1808-1812.
- Conley 1976 J. P. Conley, *A Critical Text of the Ordo Ubium Nobilium, the Ludus Septem Sapientum, and the Caesars of Decimus Magnus Ausonius*. University of Chicago, Unpublished PhD Dissertatiton. Chicago 1976.
- Coulston – Dodge 2000 J. Coulston – H. Dodge, "Introduction: The Archaeology and the Topography of Rome". Eds. J. Coulston –

- H. Dodge, *Ancient Rome: The Archaeology of the Eternal City*. Oxford (2000) 1-15.
- Delisle 1881 L. Delisle, *Le Cabinet des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, vol. III. Paris 1881.
- Digester 2004 E. D. Digester, "An Oracle of Apollo at Daphne and the Great Persecution". *Classical Philology* 99/1 (2004) 57-77.
- Dowden 2000 K. Dowden, *European Paganism: The realities of cult from antiquity to the Middle Ages*. London - New York 2000.
- Downey 1961 G. Downey, *A History of Antioch in Syria*. Princeton 1961.
- Edmondson 2006 J. Edmondson, "Cities and Urban Life in the Western Provinces of the Roman Empire, 30 BCE-250 CE". Ed. D. S. Potter, *A Companion to the Roman Empire*. Malden - Oxford (2006) 250-280.
- Endlicher 1836 S. F. Endlicher, *Catalogus Codicum Philologicorum Latinorum Bibliothecae Palatinae Vindobonensis*. Vienna 1836.
- Evelyn-White 1919 H. G. Evelyn-White, *Ausonius, Volume I: Books 1-17*. Cambridge, Massachusetts - London 1919.
- Frazer 1929 J. G. Frazer, *Fastorum Libri Sex: The Fasti of Ovid*, vol. III. London 1929.
- Friedländer 1913 L. Friedländer, *Roman Life and Manners under the Early Empire*. London - New York 1913.
- Green 1991 R. P. H. Green, *The Works of Ausonius: Edited with Introduction and Commentary*. Oxford 1991.
- Gruber 2013 J. Gruber, *D. Magnus Ausonius, "Mosella": Kritische Ausgabe, Über-setzung, Kommentar*. Berlin - Boston 2013.
- Hansen – Nielsen 2004 M. H. Hansen – T. H. Nielsen, "Destruction and Disappearance of Poleis". Eds. M. H. Hansen – T. H. Nielsen, *An Inventory of Archaic and Classical Poleis*. Oxford - New York (2004) 120-123.
- Heenan 1996 P. Heenan, "Carthage (Tunis, Tunisia)". Eds. K. A. Berney, S. La Boda – R. M. Salkin, *International Dictionary of Historic Places: Middle East and Africa*: vol. 4. Chicago - London (1996) 177-181.

- Hopkins 1961 M. K. Hopkins, "Social Mobility in the Later Roman Empire: The Evidence of Ausonius". *The Classical Quarterly* XI/2 (1961) 239-249.
- Howatson 2013 M. C. Howatson, *Oxford Antikçağ Sözlüğü*. Çev. F. Ersöz. İstanbul 2013.
- Isbell 1974 H. Isbell, "Decimus Magnus Ausonius: the Poet and his World". Ed. J. W. Binns, *Latin Literature of the Fourth Century*. London (1974) 22-57.
- Ihm 1903 M. Ihm, "Divona". *RE* V/1 (1903) 1241.
- Jachmann 1981 G. Jachmann, *Ausgewählte Schriften*. Ed. C. Gnllka. Königstein 1981.
- Kurul – Yılmaz 2018a E. Kurul – F. Yılmaz, "Bir Devir, Bir Yaşam, Bir Şair: Decimus Magnus Ausonius". *Arkeoloji, Tarih ve Epigrafi'nin Arasında: Prof. Dr. Vedat Çelgin'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler*. Eds. M. Arslan – F. Baz, İstanbul (2018) 559-576.
- Kurul – Yılmaz 2018b E. Kurul – F. Yılmaz, "Ordo Urbium Nobilium: İçerik ve Kapsam". *Cedrus* VI (2018) 485-518.
- Lambole 2007 J. L. Lambole, "Migration and Greek Civilization". Ed. A. K. Isaacs, *Immigration and Emigration in Historical Perspective*. Pisa (2007) 55-64.
- López-Ruiz 2014 C. López-Ruiz, *Gods, Heroes And Monsters: A Sourcebook of Greek, Roman and Near Eastern Myths in Translation*. New York - Oxford 2014.
- MacLeod 2018 S. P. MacLeod, *Celtic Cosmology and the Otherworld: Mythic Origins, Sovereignty and Liminality*. North Carolina 2018.
- Matthews 1975 J. Matthews, *Western Aristocracies and Imperial Court A.D. 364 - 425*. Oxford - New York 1975.
- Mirmont H. de la V. de Mirmont, *Le manuscrit de L'île Barbe* (Codex Leidensis Vossianus Latinus III). Paris 1917 (I); 1918 (II); 1919 (III).
- Mitchell 1971 R. E. Mitchell, "Roman-Carthaginian Treaties: 306 and 279/8 B.C.". *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 20-5/6 (1971) 633-655.
- Mosley 1975 D. J. Mosley, *Diplomacy in Ancient Greek*. London 1975.
- Nicholson 2014 O. Nicholson, "Self-Portrait as a Landscape: Ausonius and His Herediolum". Eds. C. Harrison, C. Humfress –

- I. Sandwell, *Being Christian in Late Antiquity*. Oxford (2014) 235-252.
- Nolhac 1907 P. de Nolhac, *Petrarque et l'humanisme* I. Paris 1907.
- Olszaniec 2013 S. Olszaniec, *Prosopographical Studies on the Court Elite in the Roman Empire* (4th Century AD). Trans. J. Welniak – M. Stachowska-Welniak. Torun 2013.
- Palmer – Palmer 1970 R. E. Palmer – R. E. A. Palmer, *The Archaic Community of the Romans*. Cambridge 1970.
- Pasquali 1952 G. Pasquali, *Storia della tradizione e critica del testo*. Florence 1952.
- Pastorino 1962 A. Pastorino, "A proposito della Tradizione del Testo di Ausonio". *Maia* 14 (1962) 41-68, 212-243.
- Pastorino 1971 A. Pastorino, *Opere di Decimo Magno Ausonio*. Torino 1971.
- Peiper 1886 R. Peiper, *Decimi Magni Ausonii Burdigalensis Opuscula*. Lipsiae 1886.
- Peterson 1919 R. M. Peterson, *The Cults of Campania*, vol 1. Roma 1919.
- Prete 1959 S. Prete, "Problems of the text of Ausonius". *L'antiquité classique* 28/1 (1959) 243-254.
- Purcell 1995 N. Purcell, "On the Sacking of Carthage and Corinth". Eds. D. C. Innes, H. Hine – C. Pelling, *Ethics and Rhetoric: Classical Essays for Donald Russell on His Seventy-Fifth Birthday*. Oxford (1995) 133-148.
- Reeve 1977 M. D. Reeve, "Some Manuscripts of Ausonius". *Prometheus* III (1977) 112-120.
- Reeve 1978 M. D. Reeve, "The Tilianus of Auonius". *RhM* 121 (1978) 350-366.
- Roller 2012 D. W. Roller, "Elissa". Eds. E. K. Akyeampong – H. L. Gates, *Dictionary of African Biography*, Volume II. Oxford - New York (2012) 290-291.
- Sabbadini 1908 R. Sabbadini, "Bencius Alexandrinus und Der Cod. Veronensis des Ausonius". *Rheinisches Museum für Philologie* 63 (1908) 224-234.
- Sabbadini 1914 R. Sabbadini, *Le Scoperte Dei Codici Latini e Greci Ne'Secoli XIV e XV*, II. Firenze 1914.
- Schenkl 1883 C. Schenkl, *D. Magni Ausoni Opuscula*. Berlin 1883.
- Seeck 1887 O. Seeck, *Decimi Magni Ausonii Burdigalensis Opuscula*. Ed. R. Peiper. Leipzig - Teubner 1886.

- Serrati 2006 J. Serrati, "Neptune's Altars: The Treaties Between Rome and Carthage (509-226 B.C.)". *The Classical Quarterly New Series* LVI/1 (2006) 113-134.
- Skeb 2000 M. Skeb, "Subjektivität und Gottesbild die Religiöse Mentalität des Decimus Magnus Ausonius". *Hermes* 128 (2000) 327-352.
- Stanislaus 1944 A. Stanislaus, "The Christian Ausonius". *The Classical Weekly* XXXVII/14 (1944) 156-157.
- Steinby 2014 C. Steinby, *Rome Versus Carthage: The War at Sea*. Barnsley 2014.
- Takács 2008 S. A. Takács, *Cestla Virgins, Sibyls, and Matrons*. Austin 2008.
- Villari 1884 P. Villari, *Relazione alla Camera dei Deputati e Disegno di Legge per l'Acquisto di Codici Appartenenti Alla Biblioteca Ashurnham Descritti Nell' Annesso Catalogo*. Rome 1884.
- Vindobonensis 1868 A. C. Vindobonensis, *Tabulae Codicum Manu Scriptorum Praeter Graecos et Orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi Asservatorum* II. Vienna 1868.
- von Haehling 1978 R. von Haehling, *Die Religionszugehörigkeit der hohen Amtsträger des Römischen Reiches Seit Constantins I. Alleinherrschaft bis zum Ende der Theodosianischen Dynastie (324-450 BZW. 455 N. CHR.)*. Bonn 1978.
- Weiss 1971 R. Weiss, "Ausonius in the Fourteenth Century". Eds. R. R. Bolgar – R. R. Bolgar, *Classical Influences on European Culture A.D. 500-1500*. Cambridge (1971) 67-72.
- Wissowa 1902 G. Wissowa, *Religion und Kultus der Römer*. München 1902.